

”Hauska ja ajanmukainen Klubihuoneisto.”

Noormarkun Klubi 100 vuotta.

Juliaana Granholm
Pro gradu -tutkielma
Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma
Kulttuuriperinnön tutkimus
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Maaliskuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

**Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma;
Kulttuuriperinnön tutkimus**

Juliaana Granholm

”Hauska ja ajanmukainen Klubihuoneisto.” Noormarkun Klubi 100 vuotta.

Sivumäärät: 86 s., liitteet 9 s.

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Noormarkun Klubin aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön muodostumista. Tutkin, miten Klubi on mahdollistanut erilaisten yhteisöjen syntymisen ja olemassaolon sekä millaisia arvoja ja merkityksiä käyttäjät liittävät paikkaan.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät ovat johtaneet ja vaikuttaneet siihen, että Noormarkun Klubi käsitetään tänä päivänä kulttuuriperinnöksi ja miten Noormarkun Klubilla kohdanneet yhteisöt ovat vaikuttaneet tähän. Lisäksi tavoitteena on nostaa Noormarkun Klubin kaltaisten teollisen yhteiskunnan jättämien menneisyyden jälkien asemaa nykyisyydessä.

Lähestyn tutkimusongelmiani kulttuuriperinnön- ja muistitietotutkimuksen viitekehyksessä. Tutkielmani aineisto koostuu sanomalehti- ja muistitietoaineistoista sekä A. Ahlströmin historiallisen arkiston aineistosta. Tutkimusmenetelmiini kuuluu osallistuva havainnointi. Näitä aineistoja lähestyn laadullisen teema-analyysin kautta.

Tutkielman keskeisimmät tulokset osoittavat, että Noormarkun Klubin aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön muodostumisen takana ovat kolme keskeistä tekijää. Näitä tekijöitä ovat Ahlström-yhtiöt, Noormarkun ruukki sekä Klubilla aikojen saatossa muodostuneet yhteisöt.

Paikkana Klubi on mahdollistanut monien erilaisten yhteisöjen syntymisen ja olemassaolon. Pääyhteisöt, jotka ovat vaikuttaneet Klubin kulttuuriperinnön muodostumiseen ovat Ahlström-yhtiöiden työyhteisö ja Noormarkun paikallinen yhteisö. Tutkimustuloksien perusteella voin todeta, että Klubiin liitetään monia erilaisia arvoja ja se on paikkana hyvin merkityksellinen siellä kokoontuville yhteisöille. Ahlström-yhtiöiden näkökulmasta Klubilla on ollut erityisen tärkeä asema työyhteisössä vanhojen hierarkiaerojen purkamisessa.

Tutkimuksen johtopäätöksissä esitän havaintoja siitä, miten Noormarkun Klubin kaltaisten teollisen yhteiskunnan jättämien menneisyyden jälkien arvoa mitataan nykypäivänä monella eri tavalla. Teollista kulttuuriperintöä tulisi katsoa laajemmasta näkökulmasta, jolloin se käsittäisi teollisuuslaitosten ja työkalujen ohella myös teollisten yhteisöjen luomaa kulttuuriperintöä. Johtopäätöksessä totean, että kulttuuriperinnössä yhteisö on aina etusijalla, sillä se on suurin tekijä ja syy siihen, miksi kulttuuriperintöä ylipäänsä on.

Avainsanat: kulttuuriperintö, teollisuusperintö, yhteisö, kulttuuriperintöyhteisö, muistitieto, teollinen yhteiskunta, Klubi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen aihe ja tavoitteet	4
1.2	Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät.....	6
1.3	Keskeiset käsitteet.....	12
1.4	Aikaisemmat tutkimukset	14
2	Noormarkun Klubi	17
2.1	Palokunnantalosta seurataloksi.....	17
2.2	Seuratalosta virkailijakerhoksi	22
2.3	Virkailijakerhosta Klubiksi.....	24
2.4	Teollisen yhteiskunnan jättämät menneisyyden jäljet.....	26
3	Ahlström-yhtiö ja Noormarkun ruukki	31
3.1	Antti Ahlström – ensimmäinen sukupolvi	31
3.2	Walter Ahlström – toinen sukupolvi.....	37
3.3	Kolmannelta sukupolvesta vuoteen 2024.....	37
4	Noormarkun Klubin yhteisöt	43
4.1	Seuratalon keskeiset yhteisöt	43
4.2	Kulttuuriperintöyhteisö.....	47
4.3	Klubi monien eri yhteisöjen kokoontumispaikkana.....	60
5	Johtopäätökset	65
5.1	Kulttuuriperinnön muodostuminen.....	65
5.2	Paikallisyhteisö	68
5.3	Kulttuuriperintöyhteisön merkitys	71
5.4	Osana teollisuusperintöä.....	74
6	Lopuksi	76
	Lähteet	78
	Liitteet	87
	Liite 1.....	87
	Liite 2.....	88
	Liite 3.....	89
	Liite 4.....	90
	Liite 5.....	91
	Liite 6.....	92

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Tutkimukseni aiheena on Noormarkun ruukissa sijaitseva Noormarkun Klubi. Noormarkun ruukkialueen omistaa yhtiö A. Ahlström Kiinteistöt Oy, joka ylläpitää alkuvuonna 2024 noin 130 hehtaaria ja noin 100 rakennusta kattavaa ruukkialuetta. Museovirasto on määritellyt Noormarkun ruukkialueen yhdeksi edustavimmista ja parhaiten hoidetuista rautaruukeista koko Suomessa.¹ Lisäksi Noormarkun ruukki on määritelty vuonna 1993 valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.² Ruukkialueella sijaitseva Noormarkun Klubi on ravintola-, juhla- ja kokoustila. Noormarkun Klubi on suojeltu keskustan osayleiskaavassa ja asemakaavassa vuonna 1990³. Suojelu koskee vain rakennuksen julkisivua.

Noormarkun Klubin juuret ulottuvat jo 1900-luvun alkuun, kun paikalla on sijainnut Noormarkun tehtaan vapaapalokunnan palokunnantalo. Palokunnantalo jäi tyhjilleen ensimmäisen maailmansodan alkaessa. Suomen sisällissodan aikana Noormarkun suojeluskunta sai rakennuksen käyttöönsä. Rakennus muunnettiin Ahlström-yhtiön Klubihuoneistoksi 1924. Sitten rakennus on tunnettu monella eri nimellä. Se on ollut seuratalo, tjanstemannaklubben, klubben, suojeluskunnantalo, lottientalo, Noormarkun nuorisoseurantalo, virkailijakerho, kerho, klubi ja vanha palokunnantalo. Vuonna 2010 rakennuksesta alettiin käyttää nimeä Noormarkun Klubi.

Noormarkun Klubi on osa Noormarkun ruukin teollista kulttuuriperintöä. Klubi ei ole kuitenkaan niin sanotusti yleiseksi teolliseksi kulttuuriperinnöksi käsitettävä menneisyyden jälki, kuten esimerkiksi ruukin vanhat tuotantolaitokset, vaan Klubi on *teollisen yhteiskunnan jättämä menneisyyden jälki*.⁴ Noormarkun Klubin kaltaisia teollisen yhteiskunnan jättämiä menneisyyden jälkiä on Suomessa useita. Suurille teollisuusalueille oli yleistä perustaa yhteinen Klubin kaltainen kokoontumispaikka. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi A. Ahlström Osakeyhtiön muille teollisuuspaikkakunnille sijoitetut

¹ Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto 2009.

² Noormarkun ruukin ja Ahlström-yhtiön rakennukset. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Museovirasto 2009.

³ Asiakirjat: Noormarkun teollisuusympäristön rakennushistoriallinen selvitys 2011. NO N015. AAHA.

⁴ Sivula. 2014, 3.

Varkauden Klubi⁵, Kauttuan Klubi⁶ ja Karhulan virkailijakerho⁷. Ahlström-yhtiön lisäksi esimerkiksi Serlachius rakennutti 1920 Mäntän Klubin⁸ ja Poriin syntyi Porin Suomalainen Klubi ry 1942⁹.

Teolliseen kulttuuriperintöön sisältyy kaikki teollistuneen kulttuurin jättämät aineettomat ja aineelliset menneisyyden jäljet. Yhteisöt valitsevat nämä jäljet yhteisönsä kulttuuriperinnöksi yhteisöllistä muistamista varten. Näiden menneisyyden jälkien avulla ihmisryhmät vahvistavat omaa ajallisuuteen liittyvää käsitystään nyky maailmassa teollisuusyhteiskunnan jälkeen.¹⁰

Kulttuuriperintö on osallisuutta. Se ei määriy sen kautta kuka aineellisen kulttuuriperinnön omistaa. Teollisessa kulttuuriperinnössä keskeistä on valinta siitä, mitkä menneisyyden jäljet valitaan suojeltaviksi, sillä vain osa jäljistä päätyy suojelun piiriin. Säilytettävät menneisyyden jäljet valitsee se yhteisö, joka kokee kyseiset menneisyyden jäljet omikseen. Lisäksi tärkeässä asemassa on kohteiden historiallinen arvo.¹¹

Päätutkimuskysymykseni kautta tutkin:

Miten Noormarkun Klubin aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö on muodostunut?

Lisäksi tarkentavina alakysymyksinä:

Miten yhteisöt vaikuttavat paikan kulttuuriperinnön muodostumiseen?

Mitä arvoja käyttäjät liittävät paikkaan?

Tutkimuksessani suuressa osassa on Klubin lisäksi Noormarkun ruukkialue, sillä Klubin ja ruukkialueen kulttuuriperinnön muodostuminen linkittyvät vahvasti toisiinsa. Ne eivät kuitenkaan kulje käsi kädessä, sillä jokaisella rakennuksella ruukkialueella on oma merkityksensä sekä paikkansa historiassa, että nykyisyydessä. Kulttuuriperinnön muodostumista, hierarkiaeroja, rakennuskantaa, yhteisöjä ja yksittäisiäkin ihmisiä tarkastelemalla pyrin luomaan kokonaisuuden siitä, miten Noormarkun Klubin aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö on muodostunut.

⁵ Kangas 1.3.2021; Itkonen 2004. 271—273; Varkauden Klubi on avattu 1919. Varkauden Klubi tuhoutui tulipalossa kokonaan 2021.

⁶ Kauttuan Ruukinkartano. Eura sydämessä; Kauttuan Klubi on vanha ruukinkartano, joka on rakennettu jo 1802. Rakennusta on laajennettu 1824. Klubi-käyttöön rakennus on siirtynyt 1940-luvulla.

⁷ Lasinkeräilijän blogipostaus 22.7.2023; Karhulan virkailijakerho on toiminut useammassa rakennuksessa. Viimeisin virkailijakerhorakennuksena ollut paikka on toiminut vuodesta 1927 vuoteen 1996 kunnes kyseinen rakennus purettiin. Virkailijakerho toiminta oli loppunut jo ennen purkua.

⁸ Historiaa. Mäntän Klubi - Perinteikäs juhlapaikka Klubin 2024.

⁹ Seppälä 2011, 9.

¹⁰ Sivula 2013, 162.

¹¹ Sivula 2014, 3

Idea tutkimusaiheelleni syntyi Noormarkun Klubin tulevasta juhluvuodesta, sillä Klubi täyttää 100 vuotta vuonna 2024. Klubin juhluvuodesta kootaan näyttely, joka asetetaan valmistuttuaan näytteille Klubille. Työskentelen A. Ahlström Kiinteistöt Oy:ssä museo-oppaana ja kokoelma-asiantuntijana, ja näiden työtehtävien ansiosta saan olla myös mukana kokoamassa Noormarkun Klubia koskevaa näyttelyä. Näyttelyn julkistamistilaisuus on 19.04.2024, jolloin Klubin rakentamisesta tulee kuluneeksi tasan 100 vuotta. Museologian työharjoitteluni aikana kesällä 2022 saimme työpaikallani idean Pro gradu -tutkielmani ja näyttelyn kokoamisen yhdistämisestä. Vaikka Pro gradu -tutkielmani idea lähtikin yhtiöstä, työ ei ole toimeksiantotyö. Gradussa sain itse määrittää sekä tutkimukseni suuntauksen että tutkimusongelmat.

Aarnipuu kirjoittaa väitöskirjassaan *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*¹² osuvasti, että vanhojen rakennusten äärellä esitämme usein toivomuksia siitä, että rakennuksen muurit, tässä tapauksessa seinät, voisivat puhua. Usein oletuksena on kuitenkin, että seinät vaikenevat. On kuitenkin todettu, että rakennustutkimuksen näkökulmasta seinät voivat välittää paljon tietoa.¹³ Vaikka edellä mainittu pitää myös paikkansa kulttuuriperinnöllisestä näkökulmasta katsottuna itse seinät eivät kerro rakennuksen tarinoita, vaan siellä kohdanneet ihmiset ja yhteisöt luovat rakennukselle tarinan. Suurin tavoite on, että tutkimuksessani olen osannut kertoa Noormarkun Klubin tarinan niin ainutlaatuisena kuin se on minulle kerrottu.

1.2 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni aineisto koostuu arkisto-, sanomalehti- ja muistitietoaineistosta. Arkistoaineisto koostuu A. Ahlströmin historiallisen arkiston aineistosta. Arkisto sijaitsee Noormarkun ruukissa ja se toimii yhtiön yksityisenä arkistona. Tekstiviitteissä viitataan A. Ahlström historialliseen arkistoaineistoon lyhenteellä AAHA.

Arkistoaineistoa käsitellessä on keskeisintä huomioida arkiston moninaisuus. Kaikki arkistot ovat sidoksissa omaan historiaansa. Arkistoaineistoa tulee myös tarkastella oman aikansa ja yhteiskunnan vaatimusten kautta. Tutkimuksessani arkisto on sekä teoreettinen paikka että kokoelmien muodostama kokonaisuus. Arkistot mahdollistavat jonkin jo menneen henkiin herättämisen. Menneen uudelleen henkiin herättäminen vaatii kuitenkin tutkijalta aina oletuksia, kysymyksiä ja kysymysten testaamista. Tutkija, jonka tutkimuksen osana on arkisto ja sen aineisto tekee myös hiljaisista ja puuttuvista dokumenteista omia oletuksiaan, sillä myös ne kertovat tärkeän tarinan aineiston kokonaistulkinnan

¹² Aarnipuu 2008.

¹³ Aarnipuu 2008, 7.

kannalta. Jokaisella tutkijalla on suuri vastuu kertoa aineiston avulla syntyvistä tutkimustuloksista mahdollisimman rehellisesti.¹⁴

Arkistoaineiston lisäksi olen koonnut tutkimusaineistoa sanomalehdistä¹⁵. Sanomalehtiaineisto kattaa Satakunnan Kansan artikkeleita 358 kappaletta vuosilta 1924—1939 ja Björneborgs Tidning -lehden artikkeleita 44 kappaletta vuosilta 1924—1965.¹⁶ Aineisto on koottu kansalliskirjaston digitaalisesta sanomalehtiaineistosta.¹⁷

Kyseiset sanomalehdet ja niistä saatu aineisto on ollut tärkeä osa tutkimustani. Tämän aineiston avulla kartoitan Klubin historiaa. Tutkimukseni sijoittuu kulttuuriperinnön ja muistitietotutkimuksen kenttään, mutta aineiston kannalta historian tutkimus on ollut myös osana tutkielmaani, sillä Noormarkun Klubia ei ole ennen tutkittu. Klubista ei ole olemassa selkeää historiikkaa, josta olisin voinut ammentaa tietoa tutkimustani varten. Tutkimustani varten keräsin aineiston, jonka kautta olen pyrkinyt hahmottamaan Klubin historiaa ja siten tutkimaan sitä.

Historiantutkimuksessa kannattaa tutkiminen aloittaa kysymällä, mitä historia oikeasti on.¹⁸ Foucault määrittelee historian olevan pohjimmiltaan muistia. Se on saanut aineellisen muodon erilaisten dokumenttien, kuten kirjojen, tekstien ja kertomusten kautta, mutta pohjimmiltaan historia on yhteiskuntamme tapa tunnistaa ja muokata meihin itseemme liittyvää aineellista tietoa. Historiassa usein puhuvat jäljet, jotka eivät ole suoranaisesti sanallisia tai kielellisiä. Historiantutkimuksen kannalta on tärkeää eritellä erilaiset elementit ja suhteuttaa ne omaan aikaansa, jossa ilmiöiden tarkasteleminen muutetaan tarkoitukseen sopivaksi, ja siten niistä muodostetaan omia kokonaisuuksiaan.¹⁹

Tutkielmassani tarkastelen erityisesti kulttuuriperintöä historian tutkimuksen kohteena.

Historiantutkimus antaa tutkielmalleni tarvittavaa perspektiiviä ja se on erittäin tärkeässä osa luomassa pohjaa sille, miten menneisyys ja muistaminen kiinnittyvät materiaaliseen maailmaamme.

¹⁴ Hupaniittu & Peltonen 2021, 7.

¹⁵ Sanomalehtiaineisto on kerätty muodostamaan ja täydentämään Klubin historiaa. Arkistoaineistosta pystyin keräämään aineistoa Klubiin liittyen sieltä täältä, jonka vuoksi isoja ajanjaksoja historiasta jäi vielä pimentoon. Sanomalehtiaineisto täydentää näitä arkistoaineiston jättämiä aukkoja.

¹⁶ Satakunnan kansaa oli tutkimusta aloittaessani digitoitu kansalliskirjastoon 1900-luvulta ainoastaan vuoteen 1939 saakka. Sen vuoksi valitsin myös Björneborgs Tidning-lehden.

¹⁷ Noormarkun Klubilla on ollut aikojen saatossa monta nimeä, jonka vuoksi digitaalisessa sanomalehtiaineistossa hakusanojen kanssa piti tehdä rajauksia. Koen, että Pro gradu- tutkielmani mittapuulla usean hakusanan tuottamaa aineistoa olisi ollut vaikeaa käsitellä ja siitä olisi ollut hankalaa muodostaa selkeä kokonaisuus. Satakunnan kansan materiaalia selatessani hakusanaksi valikoitui Noormarkun Seuratalo. Björneborgs Tidning -lehden materiaalia läpi käydessäni käytin hakusanaa, Norrmark Klubben. Kyseiset hakusanat on valikoitu sen perusteella, että ne tuottivat eniten hakutuloksia.

¹⁸ Kalela 1972, 13.

¹⁹ Foucault 2005 (1969), 16.

Tutkielmassa nostan menneisyyttä, muistamista, tietoa, kieltä, paikkaa, materiaa, erilaisia tunteita ja merkityksiä siitä, mitä tutkimusaiheeseen kytkeytyy.²⁰

Tutkimuksessani lisäksi aineistona toimivat haastattelut ja muistelutilaisuus, joita nimitän yhteisesti muistitietoaineistoksi. Tutkimustani varten haastattelin viittä eri henkilöä. Olen päätenyt jättämään haastateltavien nimet pois ja heidät on anonymisoitu. Noormarkun kaltaisessa pienessä kylässä haastattelujen anonymisoiminen ei ole kuitenkaan täysin mahdollista, sillä kyläläiset saattavat helposti tunnistaa toisensa haastattelussa nousseesta aineistosta. Pysin käsittelemään keräämäni haastatteluaineistoa mahdollisimman varovasti ja tarkasti, jotta haastateltavien anonymisuus säilyisi.

Haastatteluaineisto on tallennettu tietoturvallisia käytäntöjä noudattaen. Eettisestä näkökulmasta katsottuna haastattelut on toteutettu kunnioittaen jokaisen haastateltavan ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta.²¹ Haastattelut on äänitetty ja niiden digitaaliset tiedostot ovat tutkijan hallussa. Haastateltavien luvalla ne on lisäksi tallennettu A. Ahlströmin historialliseen arkistoon. Arkistossa aineisto on määritelty yksityiseksi, eikä sitä tule käyttää ilman haastatellun henkilön lupaa.

Haastateltavista olen luonut lyhenteet HA1—HA5, joilla viitataan haastatteluaineistoon. Lisäksi järjestimme muistelutilaisuuden 24.8.2023, jotta tutkimus saisi laajemman näkökulman myös paikallisten suhteesta Klubiin. Muistelutilaisuuteen osallistui 12 henkilöä, joista suurin osa oli noormarkkulaisia. Muistelutilaisuuteen viitataan tutkielmassani lyhenteellä MT1²².

Haastattelussa on lähtökohtana kahden tai useamman ihmisen välillä oleva vuorovaikutus, jossa ihmiset vaihtavat ajatuksia, mielipiteitä, asenteita, ymmärrystä ja muistitietoa. Haastattelijalla on vastuu luoda turvallinen ympäristö haastateltavalle. Onnistunut haastattelu syntyy hyvistä vuorovaikutustaidoista, joissa tutkija reagoi haastateltavan tarinoihin ja osoittaa muita ymmärtäviä ja mielenkiintoa osoittavia eleitä. Haastattelut voi tehdä joko yksilö- tai ryhmähaastatteluina.

Tutkimuksessa haastatteluaineisto on kerätty molempia tapoja hyödyntäen. Tutkimuksen haastattelut ovat teemahaastatteluja. Teemahaastatteluja varten haastattelurungot on koottu etukäteen tiettyjen käsiteltävien teemojen ympärille. Teemahaastatteluissa²³ etusijalla ovat aina haastateltavan omat tulkinnat aihetta kohtaan.²⁴

²⁰ Vahtikari 2022, 44.

²¹ Fingerroos & Kokko 2022, 64—67, 76, 82—86.

²² Muistelutilaisuutta varten laadin tietoturvalomakkeen, joka käytiin tilaisuuden alussa yhdessä läpi. Lomake löytyy liitteenä alta.

²³ Teemahaastattelujen ja muistelutilaisuuden haastattelurungot ovat myös liitteinä alla. Olen käyttänyt kahta erilaista runkoa haastatteluissa ja yhtä erilaista runkoa muistelutilaisuudessa.

²⁴ Hämeenaho et al. 2022, 186—187, 192—193.

Yksi monista piirteistä, joka erottaa suullisen historian kirjoitetusta historiasta on se, että suullinen historia kertoo usein meille vähemmän itse tapahtumasta, mutta paljon enemmän tapahtuman merkityksestä. Haastattelut paljastavat usein tuntemattomia tapahtumia tai tunnettujen tapahtumien tuntemattomia puolia. Näin suullinen historia tulee usein valaisseeksi uutta kohtaa tutkimattomille alueille.²⁵ Tutkielmassani suullinen historia antaa Klubille merkityksiä, joita kirjallinen historia ei kerro.

Suulliset lähteet antavat lisäksi tutkijalle erilaista tietoa, sillä esimerkiksi tiettyjen sosiaalisten ryhmien historiaa kirjallisissa lähteissä saatetaan vääristellä. Tällaisia sosiaalisia ryhmiä ovat esimerkiksi alkuperäiskansat ja alaluokaksi kutsuttu ihmisryhmä, jossa ihminen lokeroidaan esimerkiksi sen perusteella, missä hän työskentelee ja mitä hän tienaa. Usein näihin sosiaalisiin ryhmiin kohdistuva aineisto saattaa jopa puuttua kokonaan. Lisäksi suullisessa lähdeaineistossa korostuu kirjoitettua paremmin tutkittavien aiheiden sisältö. Suullisessa aineistossa korostuu esimerkiksi enemmän tutkittavien ihmisten tai ryhmien arki ja aineellinen kulttuuri.²⁶ Tutkielmassa pyrin kertomaan myös sen sosiaalisen ryhmän muistitietoa, jota ei olla ennen kerrottu.

Kulttuuriperinnössä ja muistitiedossa on keskeisesti kysymys muistamisen ja unohtamisen prosessista määriteltynä nykypäivään. Tärkeää on kummankin tekijän suhde materiaan ja tilallisuuteen. Aineettomaan kulttuuriperintöön kuuluu kulttuurinen muisti, joka toimii usein erilaisten tekstien, kuvien ja esineiden kautta. Kun ihmiset jakavat muistitietoaan materia on läsnä monella tapaa, sillä ihmiset ovat jo pitkään kiinnittäneet muistitietoaan materiaalisuuteen ja paikkoihin. Muistot kiinnittyvät usein lisäksi yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen muistiin. Hyvä esimerkki tällaisesta kiinnitetystä muistista ovat esimerkiksi muistomerkit. Näiden seikkojen kautta muodostuu kulttuuriperinnön ydinajatus menneisyydestä jääneenä jälkenä, joka on päätetty suojella.²⁷

Pierre Nora kehitti 1980-luvulla käsitteen *muistin paikasta*. Noran mukaan muistin paikka on käsite, jolla voidaan tarkoittaa erilaisia aineellisia tai aineettomia asioita. Jopa kaikkein materiaalisin paikka voi tulla muistin paikaksi, jos ihminen antaa paikalle merkittävän, jopa symbolisen arvon. Muistin paikka kulkee aina rinnakkain historian kanssa. Näin muisti ja historia luovat ihmisille merkittäviä muistin paikkoja. Tässä keskeisenä tekijänä on myös henkilön halu muistaa. Näin ollen muistin paikka muodostuu muistoista, historiasta, ajankulusta ja muutoksista.²⁸

²⁵ Portelli 2018, 29.

²⁶ Portelli 2018, 25—26.

²⁷ Vahtikari 2022, 44—45

²⁸ Pierre 2007 (1989), 18—19.

Muistin paikka yhdistää yhteisön jäseniä muistelemaan ja ymmärtämään menneisyyttään ja luomaan uudestaan ymmärrystään historiastaan. Muistin paikan avulla kulttuuriperintö auttaa näin ollen tulkitsemaan ja muistelemaan mennyttä. Muistin paikka käsitteen avulla on myöhemmin luotu myös käsite *muistin maisema*, joka viittaa historian ajallisiin kerrostumiin, joita kulttuuriympäristön tutkija voi aistia ja nähdä kulttuurimaisemissa. Ihmisten teot näkyvät ajassa kerrostumina, ja näiden kerrostumien avulla maisemaa voi tulkita eri aikakausien kautta.²⁹

Myös Martin Heidegger hahmottelee paikan käsitettä. Heideggerin mukaan kyseisessä käsitteessä kaiken keskiössä on yhteen tuominen. Esimerkiksi ihmisen rakentama silta muodostaa paikan, jossa sitä ympäröivä maisema ja tila jäsentyvät. Siltojen lisäksi myös rakennukset voivat olla yhteen tuojia. Ne ovat ihmisen käytännön tarpeita palvelevia paikkoja, joilla on usein symbolinen merkitys ihmisen elämään ja maailmankuvaan.³⁰ Tutkimuksessa Noormarkun Klubi on muistin paikka, muistin maisema ja yhteen tuoja. Se on paikka, jossa muistellaan mennyttä ja luodaan ymmärrystä omasta historiasta. Muistin maiseman avulla tarkastelen lisäksi Noormarkun Klubin ajallisia kerrostumia.

Olen pystynyt tekemään myös itse tärkeitä havaintoja tutkimukseeni liittyen, sillä olen ollut A. Ahlström Kiinteistöt Oy:n palveluksessa vuoden 2022 toukokuusta alkaen. Suoritin vuonna 2022 kesällä museologian työharjoitteluni yhtiön keskusarkistossa Noormarkussa. Sen lisäksi sain toimia museo-oppaana. Opastuksien parissa sain jatkaa vielä kesänkin jälkeen opiskelun ohella. Kesällä 2023 minua odotti uusi ja laajempi työnkuva yhtiössä ja muutto paikkakunnalle. Olen siis itse päässyt kokemaan Noormarkun Klubin viehätöksen sekä havainnoimaan ja luomaan ideoita erilaisista yhteisöistä, arvoista ja merkityksistä, joita paikka kantaa.

Tutkimusmenetelmiini kuuluu lisäksi osallistuva havainnointi. Tiedonkeruun menetelmänä havainnointi on monipuolinen tapa tuottaa ja kerätä aineistoa tietyistä tilaisuuksista ja tapahtumista, joita ei muutoin ole sanallistettu. Yleensä havainnoinnissa tutkija asettuu ulkopuoliseksi havainnoimaan ympäristöä ja tilanteita. Osallistuvassa havainnoissa tutkija on itse osa havainnointia ja näin myös itse osa tutkimusta. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija havainnoi tiettyjä ennalta valittuja aiheita. Tieto kerätään tässäkin menetelmässä järjestelmällisesti. Havainnointi on kentällä tarkkaa tiedonkeruuta, mutta myös peittelemätöntä läsnäoloa.³¹

Havainnoinnissa tutkijan on aina erityisen tärkeää muistaa tilanteiden eettisyys tutkittaviaan kohden. Muistiinpanojen ja valokuvien suhteen tilanne on monimutkaisempi, sillä tutkijan on havainnoinnissa erityisen tärkeää muistaa, etteivät tutkittavat ole antaneet lupaa tutkimukseen. Tämän vuoksi

²⁹ Sivula 2013, 164.

³⁰ Karhunen 2014, 45

³¹ Hämeenaho et al. 2022, 180—181.

valokuvia, muistiinpanoja tai muita dokumentteja havainnoinnista ei saa julkaista, vaan ne on pidettävä tutkijan henkilökohtaisina muistiinpanoina. Eettisestä näkökulmasta katsottuna tutkijan tulisi aina toimia avoimesti ja pyytää lupa. On kuitenkin todettu, että tietynlaisissa tutkimuksissa tämän tyylinen havainnointi voi olla ainut keino saada tarpeeksi syvällinen ymmärrys tutkimusaihetta kohtaan.³²

Myös omassa tutkimuksessani tiedostan osallistuvan havainnoinnin eettisen ongelmallisuuden. Koen kuitenkin, että ilman tämän kaltaista havainnointia olisi tutkimukseeni ollut mahdotonta saada tarpeeksi syvällinen kuva tiettyihin tutkimuksenaihealueisiin liittyen. Näistä mainittakoon esimerkiksi vielä nykypäivänäkin havaittavissa olevat hierarkiaerot. Hierarkiaa on tutkijana vaikeaa käsitellä ulkopuolisen roolista. Eettisestä näkökulmasta katsottuna koen kuitenkin, että oman havainnointini kautta ei voi tunnistaa tutkittavia henkilöitä.

Tutkimuksen analysointimenetelmänä toimii laadullisen tutkimuksen teema-analyysi. Tätä analysointimenetelmää voidaan lähteä avaamaan kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen vaihtoehto on lähestyä aineistoa tutkimuskysymyksen kautta. Toisena vaihtoehtona tutkija voi lähestyä aineistoaan aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisellä lähestymistavalla tutkija lähtee itse hahmottamaan aineistosta nousevia teemoja.³³ Tutkimuksessa aineistoa on lähestytty kummastakin näkökulmasta.

Teemallisessa analyysissä noudatetaan usein neljän vaiheen lähestymistapaa. Ensimmäisessä vaiheessa tutkija kerää aineiston, eli esimerkiksi haastattelut. Toisessa vaiheessa tehtävänä on yhdistää tutkimusongelma ja haastatteluissa nousseet aiheet tutkimusongelmaan liittyen. Tämän jälkeen tutkija yhdistelee aineistosta nousseet tutkimusongelmaan liitettävä aiheet omien otsikoiden alle perustuen siihen, miten nämä aiheet vastaavat tutkimusongelmaan. Kolmannessa vaiheessa tutkijan tulee ottaa huomioon tutkittavan aiheen kokonaisuus ja se, miten aineistossa nousseet aiheet liittyvät tutkimusongelmaan kokonaisvaltaisesti. Viimeisessä, eli neljännessä, vaiheessa tutkijan tehtävänä on luoda valideja argumentteja perustuen valittuihin teemoihin.³⁴

Pääteemat tutkielmassa ovat siis Klubin aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö, yhteisöt sekä arvot ja merkitykset, joita paikkaan liitetään. Jokainen haastattelurunko on lähtökohtaisesti samantyylinen, mutta itse haastattelut on koostettu jokaisen kohdalla hieman eri tavalla. Ennen haastatteluja minun tuli itse miettiä henkilöiden suhdetta Klubiin, Noormarkkuun ja Ahlström-yhtiöön ja sitä kautta pohtia, mistä kunkin henkilön haastattelussa on mahdollista keskustella. Haastatteluissa ja muistelutilaisuudessa keskeiset teemat olivat henkilöiden oma historia, heidän suhteensa Ahlström-

³² Hämeenaho et al. 2022, 182.

³³ Moilanen & Räihä 2018, 60.

³⁴ Aronson 1995.

yhtiöön, Klubiin ja Noormarkkuun. Näiden teemojen ja tutkimuskysymysten kautta aineisto on analysoitu molempien pääteemojen eli Noormarkun Klubin ja Noormarkun Klubin yhteisöjen kautta.

1.3 Keskeiset käsitteet

Kulttuuriperintö on käsitteenä monisyinen. Kulttuuriperintökäsitettä voi tarkastella monesta erilaisesta näkökulmasta. On olemassa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä. Niiden erottaminen toisistaan on nähty tärkeänä etenkin politiikassa ja eri tieteenalojen välisissä kanssakäymisissä. Aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön erottaminen toisistaan on kuitenkin haastavaa ja joskus jopa mahdotonta, sillä aineellisella kulttuuriperinnöllä on aina suhde aineettomuuteen.³⁵

Aineettomalla kulttuuriperinnöllä viitataan esimerkiksi suullisiin perinteisiin, esittävään taiteeseen, erilaisiin sosiaalisen yhteiskunnan käytäntöihin, riitteihin, tilaisuuksiin, luontoa koskeviin käsityksiin ja käsityötaitoihin. Aineellinen kulttuuriperintö kattaa kaikki käsin koskettavat fyysiset menneisyyden jäljet.³⁶ Tutkimuksessa Noormarkun Klubi on teollisen yhteiskunnan muovaama menneisyyden jälki, joka nykypäivänä käsitetään arvokkaana kulttuuriperintönä ja rakennettuna kulttuuriympäristönä.

Tapahtumaa tai tapahtumien sarjoja, joissa jokin menneisyyden jälki valitaan ja sitä aletaan tuottamaan todisteeksi menneestä, nimitetään kulttuuriperintöprosessiksi. Tässä prosessissa voi olla mukana yksilöitä, yhteisöjä tai jopa instituutioita, jotka päättävät tuottaa menneisyyden jäljestä kulttuuriperintöä. Lisäksi erityisesti teollista kulttuuriperintöä vaalivat yhteisöt käyttävät teollisen yhteiskunnan ja sen kulttuurin jättämiä menneisyyden jälkiä rakentaakseen ja ylläpitääkseen omaa identiteettiään.³⁷

Yhteisö käsitettä on yritetty määritellä eri tieteenaloilla 1960-luvulta asti. Sen merkitys on muuttunut osittain paljonkin noista ajoista. Vaikka yhteisöjen käsittely onkin toisaalta ollut pinnalla 1960-luvulta asti, ei sen määrittäminen ole nykypäivänä muuttunut yhtään sen helpommaksi.³⁸ Moilanen ja Eilola toteavatkin, että yhteisö-termin yksiselitteinen määrittely on vaikeaa. Termin tarkoitus muuttuu ja se on muuttunut, paljon historian eri aikakausina ja kulttuurin saralla. Erilaisten yhteisöiden tutkimuksesta herääkin osittain paljon keskustelua eri tieteenaloilla, sillä yhteisöjä on tutkittu monista eri näkökulmista erilaisten tieteenalojen omilla tutkimusmenetelmillä. Keskustelua herättää esimerkiksi se, että voidaanko yhteisöjä koskevaa tietoa yleistää tai mikä yksilön merkitys on yhteisössä, sillä jokainen yhteisö rakentuu yksilöistä, mutta yksilön edut eivät kuitenkaan ole

³⁵ Vahtikari 2022, 44.

³⁶ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 18.

³⁷ Sivula 2017b, 10—11.

³⁸ Smith & Waterton 2010, 5.

yhteisössä usein pääsijalla. Voidakseen tutkia yhteisöä tulee tutkijan aina asettaa tutkittavat yhteisöt sidonnaisiksi tiettyyn aikaan ja paikkaan.³⁹

Waterton ja Smith ovat käsitelleet kulttuuriperinnön tutkimuksessaan termiä yhteisö. Artikkelissaan tutkijat korostavat, että yhteisö on käsite, jota romantisoidaan ja käsitellään turhan yksinkertaisesti ja yksitoikkoisesti. Yhteisö on käsitteenä ja olemassa olevana tekijänä kuitenkin paljon enemmän kuin nykypäivän romantisoitu kuva.⁴⁰

Yhteisöksi voidaan esimerkiksi kuvailla samassa paikassa asuvia ihmisiä. Jokainen yhteisö on ainutlaatuinen. Yhteisöt voidaan määritellä myös jonkin tietyn yhteisön sisällä esiintyvien normien kautta. Yhteiset arvot ovat myös yhteisöjä määrittävä tekijä, jolloin yhteisön olemassaolo perustuu jäsenten toisilleen antamaan tukeen. Yhteisö ei ole kuitenkaan fyysisesti sidonnainen tiettyyn paikkaan tai aikaan, vaan yhteisöön kuuluminen on enemminkin verkosto, joka muodostuu tunteista. Lisäksi yhteisön jäsen voi olla osa monia eri yhteisöjä.⁴¹

Tutkimuksessani tutkin kahdenlaisia yhteisöjä. Kulttuuriperintöyhteisönä nostan tutkimuksessani Ahlström-yhtiön työyhteisön, jota tarkastelen teollisen yhteiskunnan kulttuuriperinnön kautta. Lisäksi tutkielmassani tutkin paikallisyhteisöjä ja sitä, miten paikallisyhteisöt vaikuttavat rakennuksen kulttuuriperinnön muodostumiseen ja paikan kulttuuriperinnölliseen arvoon sekä miten tärkeää yhteisöjen identiteettityö on kulttuuriperinnön muodostumisessa.

Myös identiteetin käsitteellinen historia on hankala. Sana on nyky-yhteiskunnassa monimerkityksinen ja myös tätä termiä lähestytään useamman eri tieteenalan omien tutkimusmenetelmien kautta. Identiteetin voivat omata niin elolliset kuin elottomatkin asiat. Identiteetit ymmärretään koko ajan muuttuviksi ja kasvaviksi prosesseiksi, jotka muodostuvat monista erilaisista tekijöistä, joiden tulosta identiteetti. Identiteetin omaavat niin yksilöt kuin yhteisötkin.⁴²

Omassa tutkielmassani identiteetin keskeisin tekijä on alueidentiteetti. Aluetta kuvataankin yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä identiteetin muodostumisessa, sillä alueella on lähes poikkeuksetta aina vaikutus sen asukkaisiin. Ihmisten elinympäristö antaa usein perustan itse elämälle. Alueidentiteetin on kuitenkin katsottu olevan tärkeä vain osalle ihmisistä heidän henkilökohtaisen identiteettinsä muodostamisessa. Tutkimusten perusteella tiedetään kuitenkin, että tietyillä alueilla asuvilla ihmisillä on paljon samankaltaisuuksia identiteetissään. Identiteetin ominaispiirteistä voidaan hahmottaa myös

³⁹ Eilola & Moilanen 2013, 7—9.

⁴⁰ Smith & Waterton 2010, 5

⁴¹ Karhunen 2014, 46.

⁴² Riukulehto 2013, 310—315.

yleisen tason *kollektiivinen identiteetti*, joka muodostuu aina kulttuurissa pitkän aikavälin tuloksena. Jos siis alueidentiteettiä kuvaillaan kollektiivisena, kyse on enemmänkin alueellisesta yhteisöstä.⁴³ Tämä yhteisön muodostama kollektiivinen identiteetti on myös keskiössä omassa tutkimuksessani yhteisöistä.

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Noormarkun ruukkia ja Ahlström-yhtiötä on aikaisemmin tutkittu muutamastakin eri näkökulmasta. Maarit Grahn on kirjoittanut väitöskirjansa *Perheyhtiö ja paikallisuus. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa* vuonna 2014⁴⁴. Grahnin tutkimus on historiallinen tapaustutkimus, jossa tutkitaan sitä, mitä historia, erilaiset perinteet ja paikallisuus tarkoittavat A. Ahlström perheyriykselle ja mikä on saanut kyseisen yrityksen jäämään Noormarkkuun, sekä miten yhtiön jääminen paikkakunnalle on vaikuttanut paikkakuntaan.

Grahnin väitöskirja kartoittaa Noormarkkua, ruukkialuetta, Ahlström-yhtiötä ja näiden historiaa. Noormarkun Klubi mainitaan väitöskirjassa myös muutamaaan otteeseen. Grahnin väitöskirja käsittelee kokonaisuutena ruukin rakennuskantaa erinomaisesti. Noormarkun ruukin rakennuskantaa on toki ennenkin tutkittu ja rakennuksia on kartoitettu, mutta väitöskirja tiivistää omassa tutkimuksessani käsiteltyjen rakennusten historian ja nykyisyyden, jonka vuoksi väitöskirja on ollut iso apu myös omassa tutkimuksessani.

Noormarkun ruukista ja Ahlström-yhtiöstä on itsessään tehty monenlaisia suurempia ja pienempiä tutkimuksia. A. Ahlström Osakeyhtiön yksityisestä keskusarkistosta löytyy esimerkiksi useita Pro gradu -tutkielmia. Tutkimuksia on toteutettu monilla eri tutkimusaloilla. Tässä yhteydessä en koe tarpeelliseksi mainita niitä, jotka eivät kosketa kunnolla omaa tutkimustani.

Ruukkialuetta käsitteleviä Pro gradu -tutkielma, joihin olen itse perehtynyt, on Satu-Miia Tuomolan Pro gradu -tutkielma *Elämää Noormarkun Ruukinmäellä. Paikallisen teollisuusyhdyskunnan elinkaari 1800-luvun alusta nykypäivään*⁴⁵, sekä Eeva Sinerjoen Pro gradu -tutkielma *Noormarkun ruukkialue suunniteltuna vallan maisemana*⁴⁶. Lisäksi olen perehtynyt Hanna Jaakolan Pro gradu -tutkielmaan *Eletty, suojeltu ja museoitu. Makkarakosken sahan jaettu maisema*⁴⁷.

⁴³ Riukulehto 2013, 315—317.

⁴⁴ Grahn 2014.

⁴⁵ Tuomola 2000.

⁴⁶ Sinerjoki 2007.

⁴⁷ Jaakola 2016.

Yhtiötä koskevaa kirjallisuutta ja muita tutkimuksia on myös jonkin verran. Kirjallisuudessa olen erityisesti perehtynyt Per Schybergsonin *Työt ja päivät. Ahlströmin historia 1851—1981*⁴⁸-kirjaan. Schybergson kuvaa kirjassaan, että hänen teoksensa Ahlström-yhtiöistä on toisaalta sarjansa neljäs. Sarjan on aloittanut Antti ja Eva Ahlströmin läheinen ystävä kirjailija Juhani Aho, joka on kirjoittanut yhtiön historiaa käsittelevät kaksi ensimmäistä osaa *Antti Ahlströmin elämäntyö 1—2*⁴⁹, jotka kummatkin ovat alun perin 1910-vuodelta. Suorasti tai epäsuorasti sarjaa jatkoi P.H. Normén teoksellaan *Toiminimi Ahlström*⁵⁰. Näistä teoksista olen itse perehtynyt Schybergsonin kirjaan.

Teollista kulttuuriperintöä on Suomessa tutkittu laajasti. Klubin kaltaisia teollisen yhteiskunnan jättämiä menneisyyden jälkiä ei ole mielestäni vielä tutkittu läheskään tarpeeksi. Noormarkun Klubi eroaa lisäksi monesta muusta Klubista sen seuratalovaiheen vuoksi. Olen kuitenkin pystynyt hyödyntämään Aarne Seppälän *Porin Suomalainen Klubi ry 1941—2011. Yhteisö yhdessäololle ja kulttuurille*⁵¹-teosta. Lisäksi olen käyttänyt esimerkkinä Varkauden Klubia, jota on kuvailtu parhaiten Hannu Itkosen *Varkautelaisten vuosisata*⁵² -teoksessa ja Kauttuan Klubia, josta löytyy hyvää aineistoa esimerkiksi Sakari Siltalan uunituoreesta *Korkea peli. Teollisuustitaani Walter Ahlströmin elämä*⁵³ -elämänkerrasta. Lisäksi erinomainen vertailukohde Noormarkun Klubille on Mäntän Klubi. Mäntän Klubin elämää kuvailee hyvin esimerkiksi Heli Mäkiäho omassa Pro gradu -tutkielmassaan *Teollisen paikkakunnan kotiseutuyhdistyksen kulttuuriperintöprosessin jäljillä: Mänttä-Seuran kokoelman matka osaksi Serlachius-museoiden kokoelmia*⁵⁴. Tämä työ on ollut myös suurena apuna omassa graduprosessissani.

Teollisen kulttuuriperinnön kannalta nojaan erityisesti professori Anna Sivulan kirjoituksiin teollisesta kulttuuriperinnöstä. Sivulan kirjoitus Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* Toimittaneet Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso⁵⁵ on ollut suuri apu oman tutkimukseni hahmottamisessa. Lisäksi Tanja Vahtikarin artikkeli Menneisyyden ja nykyisyyden käsitteellinen ja kokemuksellinen yhteys⁵⁶ on auttanut minua tarkastelemaan Noormarkun Klubia historiallisena paikkana kulttuuriperinnön tutkimusottein.

⁴⁸ Schybergson 1992.

⁴⁹ Aho 1910.

⁵⁰ Normén 1927.

⁵¹ Seppälä 2011.

⁵² Itkonen 2004.

⁵³ Siltala 2023.

⁵⁴ Mäkiäho 2020.

⁵⁵ Sivula 2013.

⁵⁶ Vahtikari 2022.

Yhteisön muutoksia analysoivan tutkimuksen lähdepohja on aina laaja. Tutkielmassani olen hyödyntänyt Jari Eilolan ja Laura-Kristiina Moilasan toimittamaa teosta *Yhteisöllisyyden perintö. Tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla*⁵⁷. Lisäksi yhteisöjä on tutkinut Emma Waterton ja Laura-Jane Smith artikkelissaan *The recognition and misrecognition of community heritage*⁵⁸.

Muita mainittavia aikaisempia tutkimuksia ovat lisäksi Anna-Maija Halmeen ja Leni Pakkalan toimittama teos *Yhdessä rakennetut - suomalaiset seurantalot*⁵⁹, jonka avulla olen pyrkinyt ymmärtämään paremmin Klubin seuratalovaihetta 1924—1944. Olen myös hyödyntänyt teoksia *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, jonka ovat toimittaneet Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi⁶⁰. Kaksi muuta muistitietotutkimukseen nojautuvaa teosta ovat *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, jonka ovat toimittaneet Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti⁶¹ ja *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen⁶².

⁵⁷ Eilola & Moilanen 2013.

⁵⁸ Smith & Waterton 2010.

⁵⁹ Halme & Pakkala 2008.

⁶⁰ Fingerroos, Kajander & Lappi 2022.

⁶¹ Savolainen & Taavetti 2022.

⁶² Fingerroos, Haanpää, Heimo & Peltonen 2006.

2 Noormarkun Klubi

2.1 Palokunnantalosta seurataloksi

Noormarkun Klubi valmistui Noormarkun ruukkialueelle 1924. Valmistuessaan rakennus annettiin Ahlström-yhtiön virkamiesten, Noormarkun suojeluskunnan, Lotta Svärd -yhdistyksen ja Noormarkun perustuslaillisen nuorisoseuran käyttöön. Alun perin Klubi onkin toiseen maailmansotaan saakka tunnettu nimellä seuratalo. Seuratalon aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön muodostumisen voidaan katsoa alkaneen jo ennen vuotta 1924, sillä Klubin paikalla on aiemmin sijainnut palokunnantalo.⁶³

Noormarkun Tehtaan Vapaapalokunta alkoi ajatella omaa palokunnantaloa jo syksyllä 1906. Alkuvuonna 1907 järjestettiin kokous, jossa talo päätettiin rakentaa. Ahlström-yhtiö päätti luovuttaa Noormarkun ruukkialueelta lahjoituskirjalla palokunnantalolle tonttimaan ilmaiseksi. Yhtiö lainasi myös rahaa rakentamiseen ja rakennuksen ylläpitämiseen. Noormarkun työvänyhdistys alkoi rakentaa taloa toukokuussa 1907, ja talo oli valmis saman vuoden joulukuussa. Virallinen toiminta alkoi 8.12.1907, jolloin talo vihittiin palokunnantaloksi. Noormarkun tehtaan vapaapalokunta toimi talossa vuoteen 1916, jonka jälkeen talo jäi tyhjilleen.⁶⁴

Muita aatteellisia rakennuksia on alkanut ilmestyä Suomeen samaan aikaan palokunnantalojen kanssa. Vapaapalokuntien rinnalla toimi myös toinen aatteellinen yhdistys nimeltään raittiushiike. Tämä liike innostui myös rakentamaan omia kokoontumispaikkojaan eli raittiushuoneita. Tiedettävästi ensimmäinen rakennettu raittiushuone on Raittiushuone Walo, joka on valmistunut vuonna 1886 Laitilaan. Nopeasti tämän jälkeen muutkin alkoivat rakentamaa omia seuratalojaan palokunnantalojen ja raittiushuoneiden jälkeen. Esimerkiksi 1800-luvun lopulla rakennettiin ensimmäinen työväentalo Turkuun ja ensimmäinen nuorisotalo Kauhavalle.⁶⁵

Noormarkkuun on valmistunut myös oma työväentalo vuonna 1904, jota kutsutaan Taatan tuvaksi.⁶⁶ Työväentalo on valmistunut Noormarkkuun työväentalojen runsaimmalla rakennusaikakaudella 1900-luvun alussa. Valtaosa rakennetuista työväentaloista muistutti paljon seurataloja, sillä työväentalot,

⁶³ Tuomisto & Pakkala. 2008, 10—11; Ensimmäisiä seurataloja Suomeen rupesivat rakennuttamaan vapaapalokunnat. Ensimmäinen vapaapalokunta Suomeen on perustettu jo 1838. Vapaapalokunnan talot nimettiin palokunnantaloiksi ja palokunnantalot ovat olleet ensimmäisiä aatteellisille yhdistyksille tarkoitettuja rakennuksia. Talojen tarkoituksena oli saada yhdistykselle oma kokoontumispaikka, jossa se voisi ajaa kaupunkien paloturvallisuutta parempaan suuntaan. Sen ohella palokunnantalot rakennettiin myös erilaisia kulttuuritapahtumia varten. Esimerkiksi erilaisilla tapahtumilla yhdistykset pystyivät keräämään rahaa ja ylläpitämään paikkoja ja yhdistystoimintaa.

⁶⁴ Asiakirjat: Vägprogram d:o. N O4 020. AAHA.

⁶⁵ Tuomisto & Pakkala. 2008. 10—12.

⁶⁶ Taatan tupa – hyvien muistojen kohtaamispaikka. Taatan tupa.

kuten seuratalotkin, olivat usein perinteisiä puurakennuksia. Työväentalot olivat vapaa-ajan kokoontumispaikkoja, jotka oli suunnattu alemmalle yhteiskuntaluokalle eli työväelle.⁶⁷ Näin on ollut myös Noormarkun työväentalon kanssa, sillä talo tarjosi vapaa-ajan kokoontumispaikan alemmalla luokalle. Työväentalo on vaikuttanut myös Klubin syntymiseen, sillä alueella oli keskeinen kokoontumispaikka alemmalle luokalle, mutta keskiluokan kokoontumispaikka puuttui.

Aatteelliset yhdistykset olivat toki kokoontuneet myös ennen seurataloja, mutta yksinomaan yhdistyksille suunnattua omaa rakennusta kokoontumisille ei ollut. Ennen tätä yhdistykset kokoontuivat muun muassa kuntien erilaisissa tuvissa, kouluissa, kievareissa, ravintoloissa tai jopa hotelleissa. Joskus yhdistysten tapaamisia saatettiin pitää myös jonkun yhdistyksen jäsenen kotona, mutta usein ongelmana oli tilan ahtaus ja se, ettei tiloja ollut tarkoitettu tällaisia kokoontumisia varten.⁶⁸ Noormarkun Klubia edeltänyt kohtaamispaikka oli oletettavasti Havulinna, joka valmistui yhtiön toisen sukupolven pääjohtajan ja hänen perheensä edustusasunnoksi vuonna 1901. Havulinnaa ennen kokoonnuttiin oletettavasti Isotalossa (1882), joka on ollut Ahlström-yhtiön ensimmäisen sukupolven koti Noormarkun ruukkialueella.

Palokunnantalon historiaan on vaikuttanut ensimmäinen maailmansota, joka puhkesi heinäkuussa 1914. Venäjällä pelättiin, että saksalaiset yrittäisivät hyökätä Venäjälle Suomen kautta, minkä vuoksi Suomeen sijoitettiin jopa 10 000 venäläistä sotilasta.⁶⁹ Noormarkun ruukkiin sijoitettiin myös venäläisiä sotilaita, ja tämän vuoksi Palokunnantaloa asutti noin 200 venäläistä sotilasta vuosina 1916—1917. Venäläiset sotilaat lähtivät Noormarkusta vuoden 1917 elokuussa.⁷⁰ Venäläisten sotilaiden lähdettyä, vanha palokunnantalo jäi taas tyhjilleen vuoteen 1918 asti.

Noormarkun ruukkialue oli Suomen sisällissodan aikana tammikuun lopusta huhtikuuhun alkuun punakaartin hallussa. Huhtikuun alussa punakaartilaiset jättivät Noormarkun, minkä jälkeen suojeluskunta otti alueen haltuunsa, ja vanhan palokunnantalon käyttöönsä. Suojeluskunnan katsotaan alkaneen toimia vanhassa palokunnantalossa virallisesti 12.4.1918. Samoihin aikoihin on alkanut rakennuksessa Lotta Svärd -yhdistyksen⁷¹ toiminta.⁷²

Noormarkun tehtaan vapaapalokunnan toiminta oli loppunut palokunnantalossa vuonna 1916, ja talo oli jäänyt ilman sen alkuperäistä käyttötarkoitusta. Ahlström-yhtiön puolesta päätettiin pitää kokous talon tilannetta koskien. Kokous pidettiin vuoden 1919 helmikuussa, ja koolle kutsuttiin Noormarkun

⁶⁷ Tuomisto 2008, 82—83.

⁶⁸ Tuomisto & Pakkala, 2008. 10—11.

⁶⁹ Vahtola 2004, 282.

⁷⁰ Asiakirjat: Vägprogram d.o. N 04 020. AAHA.

⁷¹ Koskimies ja Koskimies 1962, 52; Virallisesti Lotta Svärd- yhdistys on perustettu 22.-23.3.1921.

⁷² Asiakirjat: Vägprogram d.o. NO 04 020. AAHA.

tehtaan vapaapalokunnan väki sekä Ahlström-yhtiön edustajia. Kokouksessa päätettiin myydä talo huutokaupalla takaisin Ahlström-yhtiölle. Noormarkun tehtaan vapaapalokunta oli ottanut yhtiöltä lainaa rakennuksen rakentamista varten sekä sen ylläpitämiskuluihin. Tästä johtuen päätettiin, että Ahlström-yhtiö katsoo lainasta kertyneen velan kuitatuksi, jos se saa lunastaa talon takaisin maksutta. Näin sovittiin, ja talo oli vuodesta 1919 alkaen Ahlström-yhtiön omistuksessa.⁷³

Rakennus ehti olla muutaman vuoden vain suojeluskunnan käytössä, kunnes Ahlström-yhtiössä nousi vuonna 1922 idea talon korjauttamisesta. Noormarkun ruukkialueella oli jo pitkään ollut tarve vapaa-ajan kohtaamispaikalle, jonne yhtiön ylempi luokka voisi kokoontua. Ahlström-yhtiön silloisen pääjohtajan Walter Ahlströmin kerrotaan saaneen idean Klubitalon rakentamisesta. Hallituksen kokouksessa alkuvuonna 1923 ehdotettiin palokunnantalon muuttamista *moderniksi, viihtyisäksi ja tilavaksi Klubitaloksi*. Idea hyväksyttiin ja Klubin rakentamisesta päätettiin järjestää arkkitehtuurikilpailu.⁷⁴

Arkkitehtuurikilpailut olivat jo siihen aikaan, ja ovat yhä nykyäänkin, normaali tapa menetellä uuden julkisen tai yksityisen rakennushankkeen kanssa. Kilpailun tarkoituksena on saada erilaisia suunnitelmia rakennuksen suhteen. Tämän avulla voidaan esimerkiksi tarkastella erilaisia suunnitelmia rakennuksen toimivuudesta tai kustannuksista. Kilpailujen järjestäminen on myös tapa saada näkyvyyttä rakennukselle ja yritykselle. Kilpailuihin osallistuu arkkitehtejä omilla suunnitelmilla ja kilpailun voittanut työ toteutetaan.⁷⁵

Noormarkun Klubin arkkitehtejä onkin yhden sijaan kaksi. Varmuutta ei ole, onko erikseen haettu kahta arkkitehtia vai onko kilpailussa päädytty valitsemaan kaksi arkkitehtia yhden sijaan. Oletettavaa kuitenkin on, että kilpailun on voittanut yksi arkkitehti, ja matkan varrella toinen on tullut mukaan. Noormarkun Klubin sisätilat suunnitteli arkkitehti Karl Lindahl. Tyyliisuuntaukseltaan vuonna 1924 kunnostettu Klubirakennus edustaa uusklassismia. Lindahl suunnitteli rakennukseen ruokasalin, hallin, konehuoneen, juhlasalin ja joitain kalusteita.⁷⁶ Toinen Klubin arkkitehteistä on Alexander Nyström. Nyström on suunnitellut Klubin julkisivun.⁷⁷

Klubin sisätilat suunnitellut arkkitehti Karl Lindahl syntyi Ruotsissa vuonna 1874. Lindahl muutti myöhemmin Suomeen, jossa hänen uransa arkkitehtina alkoi. Hän vaikutti 1900-luvun alkupuoliskolla. Lindahl oli aikansa tuotteliaita ja monipuolisia arkkitehteja. Silti hänen

⁷³ Asiakirjat: Vägprogram d:o. NO 04 020. AAHA.

⁷⁴ Asiakirjat: Vägprogram d:o. NO 04 020. AAHA; Asiakirjat: Placeringkarta vid invigningsfesten. NO 04 020. AAHA; Grahn 2014, 237.

⁷⁵ Miksi arkkitehtuurikilpailu? Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2020.

⁷⁶ Hovi-Wasastjerna 2015, 22—23.

⁷⁷ Hovi-Wasastjerna 2015, 22—23.

tunnettavuutensa on jäänyt monen muun alan ammattilaisen varjoon. Lindahlin kädenjälkeä löytyy ympäri Suomea julkisista rakennuksista, teollisuusyhdyskunnista, yksityisrakennuksista ja jopa rakennusten sisustuksista ja huonekaluista. Lindahl menehtyi vuonna 1930, mutta monia hänen suunnittelema rakennuksia on yhä pystyssä vuonna 2024, kuten Noormarkun Klubi.⁷⁸ Karl Lindahl on ollut 1900-luvun alussa Ahlström-yhtiön luottoarkkitehti. Hän on suunnitellut monelle yhtiön teollisuuspaikkakunnalle merkittäviä rakennuksia, kuten Tehtaankoulun Varkaudessa, joka täyttää myös vuonna 2024 100 vuotta⁷⁹.

Toinen Klubin arkkitehteistä on jo aikaisemmin mainittu Alexander Nyström, joka on suunnitellut Klubin julkisivun. Alexander Nyströmistä ei ole juurikaan tietoa saatavilla nykypäivänä.

Arkkitehti Alexander Nyström on tunnetun arkkitehdin Gustaf Nyströmin nuorempi veli. Alexander onkin jäänyt isoveljensä varjoon, vaikka esimerkiksi Turussa Alexander vaikutti suuremmin kuin isoveljensä. Alexander vaikutti Turussa paljon kaupunkisuunnittelussa ja kunnalliselämässä.⁸⁰

Nyströmin julkisivupiirrookset ovat jopa identtiset Lindahlin suunnittelemaan julkisivuun verrattaessa. Samanlaiset julkisivupiirrookset Lindahlin ja Nyströmin välillä herättävät mielenkiintoa. A. Ahlströmin arkistoaineiston perusteella on kuitenkin mahdollista päätellä, että Nyström on voinut sairastua tai muutoin estyä jatkamaan työtään 1920-luvun alusta lähtien, sillä alkuperäisissä Klubin suunnittelua koskevissa yhtiön asiakirjoissa on mainittuna vain Nyström. Oletettavasti siis vain Nyströmin työ on valittu arkkitehtuurikilpailun voittajaksi. Arkkitehtikilpailun jälkeen Nyströmin suunnitelmat on lähetetty Ahlström-yhtiön hallituksen käsiteltäväksi. Kyseisissä asiakirjoissa ei mainita lainkaan Lindahlia. Oletus onkin, että Nyström on sairastunut tai muutoin estynyt kesken suunnittelun, jonka vuoksi vain julkisivu on ehditty toteuttaa hänen piirustuksiensa mukaan. Kun piirustussuunnitelmia sisätiloista ei pystytty mahdollisesti Nyströmin toimesta suorittamaan, on Klubin sisätilojen suunnitteluun palkattu yhtiön luottoarkkitehti Karl Lindahl. Se selittäisi myös samanlaiset julkisivupiirrookset⁸¹.

Lindahl ja Nyström suunnittelivat rakennuksen, jonka rakennustyöt aloitettiin 1923. Rakennustyöt jatkuivat taukoamatta vuoden 1924 pääsiäiseen saakka, jolloin rakennus oli valmis käyttötarkoitukseensa.⁸² Klubin aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön muodostumisen juuret yltävät näin ollen jo aikaan ennen Klubin valmistumista. Etenkin noormarkkulaisilla on muistoja vanhasta palokunnantalosta. Keskustelua nykypäivänä herättääkin, että onko 1924 valmistunut

⁷⁸ Hovi-Wasastjerna 2015, 5—6, 8—9.

⁷⁹ Tehtaan koulun tilat. Warkaus ihan omanlainen. 2024 City of Varkaus.

⁸⁰ Laaksonen & Lahtinen 2006, 32—33.

⁸¹ Asiakirjat: Klubben-Seuratalo. d:o NO 04 020.

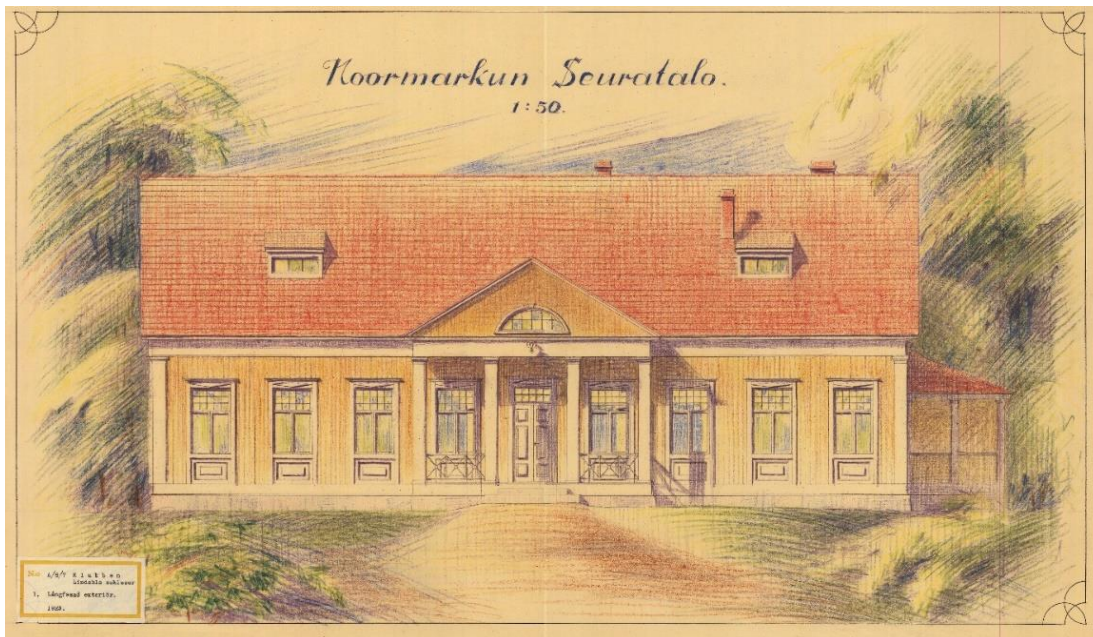
⁸² Asiakirjat: Vägprogram d:o. NO 04 020.

Noormarkun Klubi täysin uusi rakennus vai onko se kunnostettu rakennus, joka on alkuperäisesti jo 1907 vuodelta, kun paikalle rakennettiin palokunnantalo. Tarkkaan ei tiedetä, kuinka paljon alkuperäistä palokunnantaloa on purettu Klubia rakentaessa, mutta voidaan todeta, että rakennus on kokenut suuren uudistuksen niin ulko- kuin sisätiloiltaankin.⁸³ Vertailun vuoksi olen lisännyt valokuvan palokunnantalosta ja Lindahlin piirtämän Klubin alkuperäisen julkisivupiirustuksen. Kuvista näkee rakennuksen suuren muutoksen palokunnantalosta Klubiksi.

Kuva 1. Kuva 1900-luvun alussa rakennetusta palokunnantalosta. Palokunnantalons edessä on suojeluskuntalaisia. Takana oikealla näkyvä rakennus on Noormarkun ruukissa sijaitseva Pääkonttori. AAHA.

⁸³ Valokuvat: Muut rakennukset. Palokunnantalo/virkailijakerho. Valokuvat/03/07/04/. AAHA.; Piirustus: Laimgrubers planritningar. Kopia av Hedmans planritning. Piirustukset/A/5/7/1. AAHA.

Kuva 2. Karl Lindahlin laatima julkisivupiirros Noormarkun Klubista vuodelta 1923. AAHA.

Vanhasta palokunnantalosta on olemassa enää lähinnä aineetonta kulttuuriperintöä. Sitäkin hyvin vähän. Tehtaan vapaapalokunta muistetaan, mutta palokunnantalosta ei ole jäänyt juuri mitään aineellisia tai aineettomia jälkiä. Oletettavasti palokunnantalo on purettu kivijalkaan asti. Kivijalka on ollut kallis rakentaa uudestaan, ja sen vuoksi vanhan palokunnantalon kivijalkaa on pyritty hyödyntämään Klubia varten. Tästäkään ei kuitenkaan ole kuin olettamuksia. Palokunnantalo onkin esimerkki siitä, mitä käy niille menneisyyden jäljille, joita mikään yhteisö ei suojele. Tässä yhteydessä tulee toki myös miettiä ajan kuvaa, sillä 1900-luvun alkupuolella tehtaan työväki ei ole ollut esimerkiksi varakasta väkeä, joten palokunnantalon säilyttäminen ei oletettavasti ole ollut edes mahdollista.

2.2 Seuratalosta virkailijakerhoksi

Aineiston perusteella olen päättänyt nimittämään aikakautta 1924—1944 Klubin seurataloajaksi. Noormarkussa vietettiin seuratalon avajaisia pääsiäisaattona lauantaina 19.04.1924. Noormarkun seuratalon avajaisista kirjoittaa Satakunnan kansa 23.04.1924 näin: *”Noormarkun entinen Palokunnantalo, on sittemmin kokonaan muuttanut ulkonäköä, samalla kun sen tarkoitus on muuttunut toiseksi. Siitä on näet laajojen korjausten ja parannusten jälkeen luotu hauska, ajanmukainen Klubihuoneisto. Ilmavine, aistikkaasti sisustettuine saleineen...”*⁸⁴

Samassa artikkelissa kerrotaan Ahlström-yhtiön järjestäneen juhlapäivänä iltapäivätarjoilun noin 60 kutsuvieraalle. Iltapäivän tilaisuudessa yhtiön toiseksi johtajaksi nimitetty Hjalmar Ekholm luovutti

⁸⁴ Noormarkun uusi seuratalo. SK 23.4.1924.

talon yhtiön virkamiesten, Noormarkun Suojeluskunnan, Noormarkun Lotta Svärd- yhdistyksen ja Noormarkun perustuslaillisen nuorisoseuran käytettäväksi. Iltapäivätarjoilun aikana juuri mainitut järjestöt esittivät kiitoksensa johtokunnalle ja erikseen Ahlström-yhtiön pääjohtajalle Walter Ahlströmille, jonka kerrotaan eritoten vieneen eteenpäin seurataloaatteen toteuttamista Noormarkussa.⁸⁵

Noormarkun seuratalon toiminta on ollut 1920—1930-luvuilla erittäin aktiivista. Ahlström-yhtiö, lotat ja suojeluskunta ovat erityisesti pitäneet Klubin tapahtumakalenterin vilkkaana erilaisten tapahtumilla ja juhlilla. Osittain seuratalon tapahtuma rikkaan ensimmäisen vuosikymmenen voi selittää varmasti myös uutuuden viehätöksellä. Ahlström-yhtiön virkailijoilla oli ensimmäistä kertaa Noormarkussa vapaa-ajan kokoontumispaikka ja paikka haluttiin elävöittää tapahtumilla. Lisäksi yhtiön Klubi Noormarkussa on ollut varmasti paikka, jossa esiintyjä on halunnut vierailta saavuttaakseen mainetta ja julkisuutta. Jälkimmäiseen viittaa myös suurehko määrä yhtiön arkistosta löytyviä erilaisia tiedusteluja siitä, onko Klubi vapaana erilaisia esityksiä tai vierailuja varten. Etenkin 1920-luvulla tiedusteluja on tullut huomattavasti⁸⁶.

Sanomalehtiaineiston perusteella Noormarkun nuorisoseura ei ole ollut Klubilla kovinkaan aktiivinen yhteisö. Noormarkun nuorisoseurasta kertovat artikkelit loppuvat Satakunnan Kansassa kokonaan vuonna 1932. Sanomalehti- tai arkistoaineiston perusteella ei selviä, miksi nuorisoseura ei ole viettänyt seuratalolla vuoden 1932 jälkeen enää juhlia tai tapahtumiaan. Aineiston perusteella viimeinen nuorisoseuran tapahtuma on vietetty 27.11.1932, jolloin on juhlittu Noormarkun nuorisoseuran johdolla pikkujoulua.⁸⁷

Lottien ja suojeluskunnan historiaan on kuitenkin vaikuttanut vahvasti toisen maailmansodan syttyminen 1939. Väli rauha ja ehdot sen pitämiseen saneltiin Suomen ja Neuvostoliiton välille Moskovassa 18.9.1944. Ehdot olivat raskaat. Neuvostoliitto vaati sotakorvauksia, saksalaisten sotilaiden poistoa Suomesta ja kaikkien neuvostovastaisten ja fasisistien yhdistysten lopettamista. Tämän seurauksena suojeluskunnat ja Lotta Svärd-yhdistys jouduttiin lopettamaan 30.10.1944.⁸⁸ Tämä tarkoitti sitä, että suojeluskunta- ja lottatoiminta päättyi myös Noormarkun seuratalolla 1944.

⁸⁵ Noormarkun uusi seuratalo. SK 23.4.1924; Asiakirjat: Klubben-Seuratalo. N O4 020. AAHA.

⁸⁶ Asiakirjat: Klubben korrespondes. N04 019. AAHA.

⁸⁷ Maaseutukirjeitä. SK 24.11.1932.

⁸⁸ Vahtola 2004, 379; Meinander (2006) 2014, 244.

2.3 Virkailijakerhosta Klubiksi

Lottien, suojeluskunnan ja Noormarkun nuorisoseuran lopetettua toimintansa Noormarkun Klubin seurataloaika päättyi. Klubi onkin toiminut toisen maailmansodan jälkeen ainoastaan virkailijakerhona 1990-luvulle asti. Seurataloaika on kuitenkin vaikuttanut Klubin kulttuuriperinnön muodostumiseen monella tapaa. Seuratalo muistetaan erityisesti lottien ja suojeluskunnan vuoksi. Kyseisistä yhteisöistä on paljon ylisukupolvien muistitietoa.

Seuratalo on toiminut yhtiön virkailijoiden kerhona 1924 vuodesta asti. Aluksi Klubi oli kuitenkin virkailijakerho seuratalon ohella. Seuratalo toiminnan loputtua Klubista tuli pelkästään virkailijakerhona tunnettu paikka. Virkailijakerho oli Ahlström-yhtiön työntekijöiden keskeinen kokoontumispaikka.

Yhtiön virkailijoiden käyttö perustui pääsääntöisesti Klubin ravintolatoimintaan. Klubilla käytiin nauttimassa työpäivän aikana aamiainen, päivällinen ja iltapäivätee/kahvi. Seuratalon avauduttua vuonna 1924 virkailijoille laadittiin protokolla eli säännöt, joiden mukaan tuli toimia. Seuratalon ravintolassa tarjottaviin aterioihin oli kiinteä kuukausihinta, 500 markkaa⁸⁹, joka nykypäivänä vastaisi noin 200 euroa⁹⁰. Lisäksi virkailijoiden oli mahdollista järjestää Klubilla myös erilaisia seurustelutilaisuuksia, kuten illallisia tai juhlia. Juhlien järjestämisen ruoasta ja tilojen varaamisesta vastasi yleensä Klubin emäntä. Juhlien järjestämisestä tuli maksaa aina lisähinta.⁹¹

Klubilla koettiin muutoksia hierarkiaeroja, kun hierarkiaeroja ruvettiin purkamaan tuntuvasti. Seuratalovaihetta lukuun ottamatta, Klubia on saanut käyttää vain yhtiön ylempi luokka. Suomeen tuli pakollinen säännös tarjota työntekijöille mahdollisuus työpaikkalounaaseen 1970-luvun lopulla. Myös Klubilla on tuolloin alkanut lounastaa yhtiön virkailijoiden lisäksi työntekijöiksi käsitettävä ryhmä.⁹² Tutkielmani perusteella hierarkiaeroja on tällöin alettu purkaa Klubilla ensimmäistä kertaa.

Virkailijakerhon toiminta on pysynyt aineiston mukaan melko samanlaisena 1980-luvun alkuun. Toiminnassa on kuitenkin tapahtunut muutos vuonna 1983, kun Klubilla 1950-luvulta asti työskennellyt emäntä on jäänyt eläkkeelle. Klubin toiminta päätettiin tällöin vuokrata ulkopuoliselle yritykselle nimeltä Fazer Catering.⁹³ Kyseinen yritys hoiti Klubin toimintaa aina 1996 vuoteen asti.

⁸⁹ Markoista on siirretty euroihin ja vuonna 2024 yhtiön työntekijöille tarjotaan Klubilla yhä työpaikkalounas tiettyyn etuhintaan.

⁹⁰ Markat euroiksi. Rahanarvonmuunnin.

⁹¹ Asiakirjat: Klubbendirektionens protokoll. AAHA. NO 04 020; Asiakirjat: Stadgar och ordningsregler för Norrmarks tjänstemannaklubb. NO 040 020. AAHA.

⁹² HA4.

⁹³ Asiakirjat: Fazer Catering. NO 04 020. AAHA.

Fazer Catering yrityksen toiminnan aikana Klubi on saanut suojelupäätöksensä. Klubin suojelustatus onkin mielenkiintoinen, sillä Klubista on suojeltu vain julkisivu. Klubi on suojeltu asemakaavassa, sekä Noormarkun keskustan osayleiskaavassa vuonna 1990. Kaavasuojelussa on toki mahdollista suojella myös rakennuksen kiinteä sisustus ja/tai kalustus. Noormarkun ruukissa on suojeltu julkisivun lisäksi sisätiloiltaan vain Villa Mairea. Mairean sisätilat ovat päätyneet suojelun piiriin 2023. ELY-keskus on hakemassa sisätilojen suojelupäätöstä myös kahdelle muulle ruukkialueella olevalle rakennukselle, Isotalolle ja Havulinna. Klubi on kuitenkin sivuutettu tässä hakemuksessa.⁹⁴ Vaikka Noormarkun Klubi teollisen yhteiskunnan jättämänä menneisyyden jälkeen ansaitsisi tulla suojelluksi myös sisätiloiltaan, on kuitenkin yhtiön toiminnan kannalta ollut tärkeää, että rakennuksesta ei ole aikoinaan suojeltu kuin julkisivu.

Klubin toiminta siirtyi takaisin Ahlström-yhtiölle vuonna 1996. Tähän aikaan Klubilla alettiin tarjota lounasta ja juhlapalveluita myös muille yhtiön ulkopuolisille asiakkaille. Klubi on aina tunnettu myös juhlapaikkana. Avaamisen jälkeen paikan suosio kasvoi jatkuvasti enenemissä määrin.⁹⁵

Seuraava suuri muutos Klubilla tapahtui vuonna 2009, kun Noormarkun ruukkialueella lanseerattiin vierastoiminta. Tämä toiminta alkoi tuomaan ruukkialueelle aivan uudenlaisia asiakkaita ja vierailijoita. Klubin toimintaa kehitettiin ja yhtiöön palkattiin lisää väkeä. Vuonna 2010 työssä aloitti uusi keittiömestari, jonka avulla Klubin ravintolatoimintaa lähdettiin kehittämään entisestään. Samaisena vuonna Noormarkun virkailijakerhon nimi muunnettiin ja paikasta alettiin käyttää nimeä Noormarkun Klubi.⁹⁶

Klubi sai arvokasta tunnustusta vuonna 2013, kun paikalle myönnettiin Chaîne des Rôtisseurs-kilpi. Tunnustuksen takana on suuri kansainvälinen yhdistys, jolla on ansiokkaat yli satavuotiset perinteet. Kilpi on ensisijaisesti tunnustus ravintolan ensiluokkaisesta laadusta. Noormarkun Klubi tunnetaan perinteisestä satakuntalaisesta kartanoruoostaan, jonka etusijalla ovat riista ja kala. Ruoan raaka-aineet ovat paikallisia.⁹⁷ Vuonna 2024 toiminta on hyvin erilaista. Klubin henkilökuntaan kuuluu useampi kokki ja tarjoilija. Toimintaa johtaa ravintolapäällikkö, ja ruoanlaitosta vastaa keittiöpäällikkö. Lisäksi palveluliiketoimintaan kuuluvat asiakkuuspäällikkö ja myyntipalvelu.

⁹⁴ Rajala. Haastattelu 15.2.2024.

⁹⁵ HA3.

⁹⁶ HA1; HA3.

⁹⁷ Pihlava 20.11.2013.

2.4 Teollisen yhteiskunnan jättämät menneisyyden jäljet

Laittamalla syrjään helposti tunnistettavat teollisuuden jättämät menneisyyden jäljet, kuten tuotantolaitokset voidaan väittää, että teollisen aikakauden mittavin menneisyyden jälki on syntynyt teollisuuden avulla eläneiden yhteisöjen kautta. Teollinen yhteiskunta rupesi synnyttämään esimerkiksi uudenlaista koulutusta ja arkkitehtuuria teollisuuden ohella.⁹⁸ Teollinen yhteiskunta on myös synnyttänyt Noormarkun Klubin kaltaiset kokoontumispaikat.

Noormarkun Klubi on ollut hieman erilainen kokoontumispaikka kuin esimerkiksi Porin Suomalainen Klubi. Porin Suomalainen Klubi on kahden yhdistyksen Svenska Klubben i Björneborg ja Porin Virkamieskerho ry:n yhteinen kokoontumispaikka. Svenska Klubben i Björneborg -yhdistyksen juuret sijoittuvat 1800-luvun loppuun. Alun perin yhdistys on kantanut eri nimeä. Nykyinen nimi on vahvistettu käyttöön 1910. Porin Virkamieskerho ry on perustettu Porissa 1941.⁹⁹

Ennen vuotta 1942 Suomalaisessa Klubissa toimi vain ruotsinkielinen yhdistys. Porin Virkamieskerho ry:n perustamisen myötä ehdotettiin yhteistyötä ja näin ollen kumpainkin yhdistys sai samat kokoontumistilat vuonna 1942. Yhdistyksissä on alusta asti nautittu ja kannustettu oman aatteen erilaista harrastus- ja kulttuuritoimintaa. Porin Suomalaisella Klubilla on ollut alusta asti jäseninä Porin eri teollisuus- ja kauppayritysten henkilökuntaa.¹⁰⁰

Tilaisuuksien kannalta Noormarkun Klubin ja Porin Suomalaisen Klubin toiminta on samankaltaista. Näiden kahden Klubin suurin ero on se, että Noormarkun Klubin ”jäseniksi”¹⁰¹ hyväksyttiin alun perin vain Ahlström-yhtiön ylemmän luokan työväki eli virkailijat. Suomalaisella Klubin jäseninä on ollut useamman eri yhtiön virkailijoita. Myös Ahlström-yhtiön virkailijoita on ollut Porin Virkamieskerho ry:n jäseninä ja Svenska Klubbenin jäseninä.¹⁰² Klubin toimintaan vaikuttaa myös alkuvuosina vahvasti seuratalo-aika, enkä ole onnistunut löytämään muilta Klubeilta samanlaista toimintaa¹⁰³.

Noormarkun Klubin parhaimpina vertailukohteina toimivat omasta mielestäni Ahlström-yhtiön Kauttuan Klubi ja Varkauden Klubi. Erityisesti näistä kahdesta Varkauden Klubi on ollut hyvin samankaltainen kokoontumispaikka. Varkauden Tehtaan Klubi on perustettu jo 1919 paikallisen teollisuuden virkailijoiden yhdistykseksi. Aluksi Klubina toimi Varkaudessa oleva Tienkorva -

⁹⁸ Bergeron 2016 (2012), 31, 33—34.

⁹⁹ Seppälä 2011, 5—7.

¹⁰⁰ Seppälä 2011, 10—11.

¹⁰¹ Noormarkun Klubilla ei ole ollut koskaan jäsenluetteloa.

¹⁰² Historia. Porin Suomalainen Klubi ry.

¹⁰³ En väitä, etteikö tällaista toimintaa olisi ollut Noormarkun Klubin lisäksi muualla. Väittämäni perustuu siihen, ettei aihetta ole tänä päivänä juuri tutkittu.

rakennus. Sotien jälkeen virkailijat siirtyivät Varkauden Päiviönsaarelle Virkamiesklubiksi peruskorjattuun entiseen paikallisjohtajan villaan. Varkauden Klubin toiminta järjestettiin pääsääntöisesti julkisuudelta salassa. Tarkkaa listaa jäsenistöstä ei ollut mutta yhtiössä tiedettiin kyllä, ketkä Klubin jäseniksi oli hyväksytty. Tennis ja arvovieraat olivat lähtökohtaisesti ainoita, jotka näkyivät julkisuudessa.¹⁰⁴ Noormarkun virkailijakerholla on menetelty samoin.

Mäntän Klubilla on lisäksi hyvin samankaltainen tarina Noormarkun Klubin kanssa. Mäntässä sijaitseva Klubi on myös alun perin rakennettu yhtiön ylemmän luokan keskeiseksi kokoontumispaikaksi 1920-luvulla. Mäntän Klubi on klubitoiminnan lisäksi palvellut majoitustiloina, ja paikkaa ovatkin asuttaneet monet suomalaiset merkkihenkilöt. Rakennus edustaa myös aikakaudellensa tyypillistä klassismia. Myös Mäntän Klubi kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.¹⁰⁵

Mäntän Klubin osti vuonna 2010 Kauko Sorjosen säätiö. Rakennus on vuokrattu Mäntän Klubi Oy:lle, joka harjoittaa kiinteistössä hotelli- ja ravintolatoimintaa.¹⁰⁶ Mäntän Klubi onkin kohtaamispaikkana mielestäni eniten liitettävissä Noormarkun Klubiin. Klubi on Mäntässä rakennettu myös teollisuusalueelle ja se on ollut yhden yhtiön ylemmän luokan kokoontumispaikka. Mielenkiintoista olisikin tietää, miten paljon Mäntän ja Noormarkun Klubin historia muistuttavat toisiaan.

Bergeron kirjoittaa, että on kaksi tapaa, joilla tällaiset teollisen yhteiskunnan synnyttämät jäljet voidaan pelastaa. Ensimmäisenä on pyrittävä intensiivisesti auttamaan jälkiteollisia sukupolvia kollektiivisen muistin säilyttämisessä tällaisten teollisten kokonaisuuksien osalta tekemällä menneisyyden jäljistä maailmanlaajuisesti ymmärrettäviä ja tunnettuja sen jälkeen, kun teollisuustoiminta on loppunut. Toinen tärkeä seikka on mielikuvituksen, kekseliäisyyden ja luovuuden mobilisointi, jotta teollinen perintö voidaan integroida uudelleen jokapäiväiseen elämään, työllisyyteen ja muihin asukkaiden kulttuurisiin tai julkisiin palvelutarpeisiin.¹⁰⁷ Muistitieto ja kulttuuriperintö on siis tärkeää siirtää seuraaville sukupolville. Teollisuustoiminnan loputtua on myös yhtä tärkeää keksiä rakennuksille ja alueille uusiokäyttöä.

Britannia oli edelläkävijä maailmanlaajuisessa teollistumisessa kolme vuosisataa sitten. Teollistumisen jälkeen kyseinen maa oli edelläkävijä teollisen perinnön tallentamisessa ja suojelussa. Iso-Britannian asiantuntijat ovat tehneet kovasti töitä tunnistamisen, dokumentoinnin ja suojelun eteen. Lisäksi maailmanlaajuisesti muistitiedon, kulttuuriperinnön ja uusiokäytön edelläkävijöitä on esimerkiksi

¹⁰⁴ Itkonen 2004, 271—273.

¹⁰⁵ FCG Suunnittelu ja tekniikka 2015; Kauko Sorjosen säätiö. Mäntän Klubi. 2012.

¹⁰⁶ Kauko Sorjosen säätiö. Mäntän Klubi. 2012.

¹⁰⁷ Bergeron 2016 (2012), 37.

useissa Nordrheinland-Westfalenin suurissa teollisuuskaupungeissa Saksassa. Myös Sesto San Giovanniassa Milanossa Italiassa ollaan saavuttamassa samanlaista toimintaa. Samalla odotetaan, että tällaiset alueet, tehtaat tai muut nimetään maailmanperintöluetteloon kehittyneiden kulttuuriteollisuusmaisemien luokkaan.¹⁰⁸

Unesco hyväksyi vuonna 1972 kansainvälisen yleissopimuksen, jonka keskeisin tehtävä on maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojeleminen. Sopimuksessa halutaan taata kulttuuri- ja luonnonperinnön säilyminen myös tuleville sukupolville. Maailmanperintökohteeksi ajatellun kohteen tulee olla eheä kokonaisuus. Maailmanperintöluetteloon päätyminen ei ole kohteelle automaattinen suojelutakaus, sillä suojelun on ennen kaikkea tapahduttava kansallisen lainsäädännön puitteissa korkeimmalla suojelua mittaavalla tasolla. Yksi tärkeä kriteeri maailmanperintölistalle pääymiseksi on kohteen paikallisyhteisön tuki. Lisäksi kohteen tulee täyttää vähintään yksi kymmenestä kriteeristä, jotka Unesco on listannut¹⁰⁹. Kaikki maailmanperintöluetteloon haluavat kohteet tulee ensin sisällyttää kansalliseen aieluetteloon. Kyseiseen luetteloon esitetään kaikki lähitulevaisuudessa maailmanperintöluetteloon esitettävät potentiaaliset kohteet.¹¹⁰

Noormarkun ruukissa sijaitsevaa Makkarakosken sahamuseota on yritetty saada myös Unescon maailmanperintölistalle, mutta hakemus ei koskaan päässyt käsiteltäväksi.¹¹¹ Unescon listalle on Euroopassa merkitty kuusi rautaruukkia ja useita alueita, joiden rakennuskantaan kuuluu saha¹¹². Osa rautaruukeista ja alueista on päätenyt listalle, kun jopa kokonaisia kyliä on suojeltu¹¹³. Noormarkun ruukin kaltaisia teollisuusperintökohteita ovat esimerkiksi Unescon maailmanperintölistalla oleva Saksan Völklingen, joka on päätenyt maailmanperintölistalle 1994¹¹⁴ ja Ruotsista löytyvä Engelsbergin rautaruukki, joka on lisätty maailmanperintölistalle 1993¹¹⁵. Suomessa maailmanperintökohteiden listalla ainoa teollista perintöä edustava kohde on Verlan puuhiomo ja pahvitehdas. Kyseinen kohde on päätenyt maailmanperintöluetteloon 1996.¹¹⁶

Engelsbergin rautaruukki on yksi parhaiten säilyneistä rautaruukeista koko Ruotsissa. Raudantuotanto on aloitettu alueella jo 1600-luvun lopulla. Tuotanto on loppunut 1920-luvun taitteessa mutta melkein kymmenen hehtaaria käsittävällä alueella on yhä alkuperäisiä rakennuksia, kuten vanha paja,

¹⁰⁸ Falconer 2016 (2012), 95—96; Bergeron 2016 (2012), 37.

¹⁰⁹ Kts. kriteerit täältä <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>

¹¹⁰ Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset. Museovirasto.

¹¹¹ Rajala. Haastattelu 15.2.2024.

¹¹² Kts. World Heritage List. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992-2024.

¹¹³ Kts. esim. Cistercian Abbey of Fontenay. World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992-2024.

¹¹⁴ Völklingen Ironworks. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992—2024.

¹¹⁵ Engelsberg Ironworks. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992—2024.

¹¹⁶ Maailmanperintökohteet Suomessa. Museovirasto.

päärakennus, tehtaan työntekijöiden asuntoja ja kesäasuntoja. Rautaruukki rakennuksineen kuuluu lisäksi European Route of Industrial Heritage -reittiin.¹¹⁷ Suomessa on kaavailtu samanlaista teollisuusperintökohteiden reittiä 2023—2024. Suomen teollisuusperintöseura ry on ajanut reittihanketta. Reitti ja sen varrella olevat teollisuusperintökohteet julkaistaan 2024 toukokuussa. Olemme olleet myös Noormarkun ruukissa hankkeessa mukana ja ruukki kuuluu tulevaisuudessa European Route of Industrial Heritage -reittiin.

Saksassa sijaitseva Völklingen on paikkana mielenkiintoinen. Völklingen tehtaanalue kattaa noin kuusi hehtaaria ja on ainutlaatuinen muistomerkki suurrauta tuotannosta läntisessä Euroopassa.¹¹⁸ Tehtaalla raudantuotanto loppui 1986 ja käytöstä poistettua aluetta alettiin kutsumaan nimellä Völklinger Hütte. Paikan päätyminen suojelun pariin on erinomainen merkki kulttuuriperintöyhteisöjen vaikutusvallasta. 1990-luvun alussa Völklingen vielä tuotannossa olevat tehtaat omisti yritys Saarstahl AG. Yritys joutui hakeutumaan konkurssiin 1993. Pian konkurssin jälkeen Völklingen kaupungin asukkaat panivat alulle kansalaisaloitteen, jonka tarkoituksena oli saada hylättyihin alueisiin taas elämää. Tämä teollisen menneisyyden jälki tunnetaan nykyään ulkoilmamuseona ja teatterina, jossa järjestetään tapahtumia nykyaikaisesta valokuvauksesta ja jazz- ja maailmanmusiikkikonserttejakin. Alueella on vietetty jopa pormestarin häitä.¹¹⁹

Völklingen rautaruukin arvo teollisuusperintökohteena piilee juuri sen tulevaisuuteen suuntautuvan teknisen kehityksen osoituksena, joka on yksi ensimmäisen ja toisen teollisen vallankumouksen inhimillisten saavutusten symboleista. Saksalaisten antamasta arvosta paikalle kertoo esimerkiksi se, että Saksan hallituksen esittämässä tekstissä paikkaa kutsutaan *teollisuuden katedraaliksi*. Nykyään tämä "*teräsjätti*", koetaan jopa viehättäväksi menneisyyden jättämäksi jäljeksi, joka on herännyt taas eloon uusiokäytön ansiosta. Paikka on yhdistelmä teollisuutta ja kulttuuria.¹²⁰

Noormarkun ruukki-alueella sijaitsevaa Villa Maireaa kaavallaan parhaillaan Unescon maailmanperintökohteeksi 12¹²¹ muun suomalaisen Aalto -kohteen kanssa.¹²² Alvar Aallon kohteet asettuvat Suomen teollisen ajan vaiheisiin ja niiden suojelupäätöksen takana onkin juuri Aallon aikaiset nykyään maailmanlaajuisesti tunnetut ratkaisut, joiden avulla nopeasti teollistuvan Suomen paikkakunnille saatiin lisää moderneja arkkitehtien suunnittelempia taloja, joilla ratkaistiin

¹¹⁷ Engelsberg Ironworks World Heritage Site. European Route of Industrial Heritage. Cultural route of the Council of Europe.

¹¹⁸ Völklingen Ironworks. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992—2024.

¹¹⁹ Manale 2014, 1—5.

¹²⁰ Manale 2014, 1—5.

¹²¹ Kts. muut 12 kohdetta The Architectural Works of Alvar Aalto - a Human Dimension to the Modern Movement. UNESCO World Heritage Centre 1992—2024.

¹²² Vallin 21.3.2023.

asuntopula.¹²³ Toisaalta voitaisiin siis ajatella, että tiettyjen Aalto kohteiden kanssa on kyseessä tietynlaista teollista perintöä, joka toivottavasti toimisi myös alkuun sysääjänä ruukkien kaltaisten teollisen perinnön kohteiden saamiseen maailmanperintöluetteloon. Näin myös tietyillä teollisuusperintöalueilla olevat Klubit saisivat ansaitsemaansa tunnustusta.

¹²³ The Architectural Works of Alvar Aalto - a Human Dimension to the Modern Movement. Unesco World Heritage Centre 1992—2024.

3 Ahlström-yhtiö ja Noormarkun ruukki

3.1 Antti Ahlström – ensimmäinen sukupolvi

Noormarkun ruukin historia on rikasta. Ensimmäiset asiakirjat paikasta löytyvät vuodelta 1402. Tällöin nykyinen ruukkialue on tunnettu Herrgårdin kartanon alueena. Kartano on kokenut lukuisia omistajanvaihdoksia vuosien saatossa.¹²⁴ Ruukin omistaja on vaihtunut viimeksi vuonna 1870, kun edellinen omistaja K.J. Lönegren velkaantui ja ajautui konkurssiin. Konkurssin vuoksi Noormarkun ruukki päätyi pakkohuutokaupattavaksi. Huutokaupassa ruukin, sekä siihen kuuluvat maa-alueet, lunasti itselleen merikarvialainen liikemies Antti Ahlström.¹²⁵

Teollisuustoiminta Noormarkun alueella on alkanut jo 1600-luvulla, jolloin alueelle on rakennettu ensimmäinen sahalaitos. Sittemmin 1700-luvulla sahalaitoksia on rakennettu kaksi lisää. Viimeisin saha rakennettiin alueelle 1753 ja se kantaa nimeä Makkarakosken saha¹²⁶. Rautaruukki privilegio-oikeus Noormarkun ruukille on myönnetty vuonna 1806.¹²⁷ Rautapajalla toiminta on loppunut 1920-luvulla. Ruukin tuotantolaitoksista on toiminnassa vielä vuonna 1914 valmistunut voimalaitos, joka tuottaa edelleen sähköä pääsääntöisesti ruukin alueelle.¹²⁸

Noormarkun ruukki ei kuitenkaan ollut teollisuustoimintansa kannalta merkittävä verrattaessa yhtiön muihin teollisuuslaitoksiin. Ahlströmit jäivät alun perin Noormarkkuun, sillä Antti Ahlströmin Kristiinankaupungista kotoisin olevalle Eva-vaimolle oli Noormarkusta vielä suhteellisen lyhyt matka Kristiinankaupunkiin sukulaisten luo. Perheellä olisi ollut mahdollisuus muuttaa 1873 ostettuun Kauttuan ruukkiin, jossa olisi ollut valmiiksi jo päärakennus. Mutta välimatka Kauttualta Kristiinankaupunkiin oli liian pitkä, jonka vuoksi kotipaikkakunnaksi valikoitui Noormarkku. Nykypäivänä Noormarkun ruukista on kehkeytynyt yhtiölle ja suvulle pyhä paikka, ”*paikka mistä kaikki aikanaan on saanut alkunsa.*”¹²⁹

Noormarkun historia juontaa juurensa siis jo pitkälle, jolloin voidaan todeta, että aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö juontavat juurensa jo aikaan ennen ruukkia. Oman tutkimukseni kannalta kuitenkin koen, että Klubin aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön muodostumisen keskiössä on

¹²⁴ Schybergson 1992, 40.

¹²⁵ Schybergson 1992, 16, 23, 37, 40–43; Noormarkun ruukin ostanut Antti Ahlström oli Merikarvialta kotoisin oleva liikemies. Hänen liikemiesuransa katsotaan alkaneen vuonna 1851. Noormarkun ruukin oston jälkeen, vuonna 1870, Antti Ahlströmistä tuli virallisesti suurliikemies.

¹²⁶ HA1; Makkarakosken saha on palanut viimeisen kerran 1875. Samana vuonna kuitenkin saatiin rakennettua tilalle uusi sahalaitos.

¹²⁷ Schybergson 1992, 40–41.

¹²⁸ Grahn 2014, 161.

¹²⁹ Siltala 2023, 20; Grahn 2014, 67.

Ahlström-yhtiö. Tänä päivänä Ahlström-yhtiöt eli A. Ahlstrom Oy ja A. Ahlström Kiinteistöt Oy pitävät yllä Antti Ahlströmin yli 170 vuotta sitten luomaa teollista kulttuuriperintöä.¹³⁰

Teollisen kulttuuriperinnön näkökulmasta kuitenkin kulttuuriperinnön muodostumisen takana on myös aika ennen Ahlströmejä, kun ruukki oli edellisten omistajien hallussa. Esimerkiksi 1600-luvulla rakennetut ensimmäiset sahalaitokset luovat Noormarkun alueelle ensimmäisiä aineettomia menneisyyden jälkiä teollista aikakaudesta, joka nykyään käsitetään teolliseksi kulttuuriperinnöksi. Ahlströmin sukua ei siis voi pitää ainoana kulttuuriperinnön muodostajana, sillä jos Noormarkun aluetta ei olisi alun perin valjastettu teolliseen käyttöön, eivät Ahlströmit olisi koskaan oletettavasti asettuneet paikkakunnalle.

Rakennuskanta onkin yksi tekijä Noormarkun ruukin aineellisen kulttuuriperinnön muodostumisessa. Rakennuskanta on ollut etenkin ruukkien kaltaisissa teollisuusyhdyskunnissa selkeä tapa erottaa hierarkiassa ylimpänä ja alimpana olevat. 1800-luvulla on noudateltu perinteistä nelisäätylaitosta, jonka luokkiin ihmiset on jaettu. Nämä luokat ovat aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat. Ruukin väestö muodostui 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun asti pääasiallisesti kahdesta jälkimmäisestä. Vuonna 1906 Suomessa koettiin kuitenkin suuri muutos, sillä alun perin toimineet säätyövaltiopäivät lakkautettiin. Säätyvaltion tilalle nousi tuolloin eduskunta, joka perustui yleiseen äänioikeuteen.¹³¹

Antti Ahlströmin siirtyessä Noormarkun ruukin patruunaksi hän muutti vaimonsa Evan kanssa vanhaan ruukissa sijainneeseen Herrgårdin kartanoon. Kartanon tilat eivät kuitenkaan palvelleet tarkoitustaan, jonka vuoksi se päätettiin purkaa ja tilalle rakentaa uusi päärakennus. Uusi päärakennus, Isotalo, valmistui ruukin alueelle Ahlströmin perheen kodiksi vuonna 1882.¹³²

¹³⁰ Rajala 2017, 98.

¹³¹ H2; Trötschkes 14.11.2013; Wirilander 1974, 15.

¹³² Grahn 2014, 105; Taloon muutettiin kuitenkin jo 1881.

Kuva 3. Isotalo sisäänkäynnin puolelta. Kuvausaika 1905. Isotalo on noin 2000 neliötä kattava rakennus. AAHA.

Päärakennuksen lisäksi oli rakennuskantaa ruukissa ollut jo ennen Antti Ahlströmiä, sillä ensimmäinen työväenasunto ruukkiin rakentui jo 1860-luvulla. Tämä rakennus nimettiin Seppäläksi. Rakennus oli nimensä mukaisesti tarkoitettu seppien asuinpaikaksi. Ruukkialueelle ruvettiin rakentamaan Seppälän lisäksi enemmän työväelle tarkoitettuja taloja 1800-luvun lopulla. Seppälän mukaan aluetta, johon työväenasunnot sijoitettiin, kutsuttiin Seppäinmäeksi tai Pruukinmäeksi. Työväenasunnot olivat vaatimattomia punamullattuja puutaloja, joissa saman katon alla asui yleensä monta perhettä. Asunnot kattoivat pääsääntöisesti vain hellahuoneen.¹³³

¹³³ Grahn 2014, 182—183.

Kuva 4. Työväen Ilola. Ilola on rakennettu paritaloksi. Kuvausaika 1970. AAHA.

Tehdasyhteisöissä vallinneet hierarkiaerot ovat olleet aikoinaan hyvin suuret. Tehdasyhteisössä korkeimmassa asemassa oli pääjohtaja, jonka jälkeen seuraava oli tehtaan isännöitsijä. Isännöitsijän jälkeen tulivat osastopäälliköt, insinöörit, virkailijat ja työnjohtajat. Viimeisenä hierarkiassa on tehtaan työväki.¹³⁴ Hierarkian katsotaan olevan suoraa seurausta aiemmin vallinneista säädyistä. Vaikka säädyistä 1900-luvun alussa luovuttiin, luokkaerot vallitsivat Noormarkussa pitkälle 1900-luvun loppuun. Osittain hierarkiaerot ovat alueella ja yhteisössä vieläkin havaittavissa. Klubi on kuitenkin ollut keskeisessä asemassa luomassa, sekä purkamassa hierarkiaeroja.

Antti Ahlströmin aikana 1890-luvulla rakennettiin myös ruukin isännöitsijälle oma asunto, joka nimettiin Vainiolaksi. Vainiola toimi yhtiön isännöitsijän asuntona aina 1980-luvulle asti.¹³⁵ Ruukin viimeinen isännöitsijä eläköityi 1990-luvun alussa, jonka jälkeen tehtävänimikkeestä luovuttiin.¹³⁶ Haastatteluissa selvisi, että isännöitsijä on ollut aikanaan suuri tekijä hierarkiaerojen ylläpitämisessä.

¹³⁴ Grahn 2014, 178.

¹³⁵ Grahn 2014, 179, 237; HA1.

¹³⁶ Sinerjoki 2007, 62; Viimeinen isännöitsijä on ollut virassa 1967—1992.

Kuva 5. Isännöitsijälle rakennettu virka-asunto Vainiola. Rakennus on kokenut 1940-luvulla suuren muutoksen, kun arkkitehti Alvar Aalto suunnitteli rakennuksen peruskorjauksen. Rakennus onkin siitä syystä nykyään hyvin erilainen. Kuva on otettu oletettavasti 1890—1910-vuosien välillä. A. Ahlström historiallinen arkisto.

Antti Ahlström sai vaimonsa Evan kanssa seitsemän lasta. Seitsemästä lapsesta vanhinta poikaa Walteria valmisteltiin ruukin seuraavaksi patruunaksi pikkupojasta asti. Antin menehdyttyä Walter tulisi siis ottamaan yhtiön pääjohtajan paikan. Antti Ahlström menehtyi 1896. Hänen jälkeensä yhtiön pääjohtajaksi nousi kuitenkin Antin vaimo, Eva Ahlström. Pariskunta oli sopinut keskinäisessä testamentissaan 1893, että jos pariskunnasta toinen menehtyisi, jäisi jäljelle jäävä osapuoli yhtiön johtoon, kunnes kaikki lapset olisivat täysi-ikäisiä. Kun sitten viimeinenkin lapsi saavuttaisi täysi-ikäisyyden, perustettaisiin osakeyhtiö ja osakkeet täytyisi jakaa tasan seitsemän sisaruksen kesken.¹³⁷

Eva Ahlström onkin yhtiön ja myös koko Suomen historiaa tarkastellessa tärkeä hahmo. Eva Ahlström oli Suomen ensimmäinen naispuolinen teollisuusjohtaja, joka aikanaan hallitsi Suomen suurinta sahateollisuusyritystä rautaisella otteella.¹³⁸ Klubin kulttuuriperinnön muodostumisessa myös Evan asema on tärkeä. Evaa pidetään yhtiön perustajaryhmän jäsenenä¹³⁹. 1870-luvulla Eva Ahlström lähti miehensä kanssa jatkamaan ja kehittämään Ahlström-yhtiön toimintaa. Virallisesti yhtiön perustajana pidetään Antti Ahlströmiä, mutta nykypäivänä yhtiössä ja suvun kesken Eva Ahlström nostetaan lähes yhtä suureen asemaan Antti Ahlströmin kanssa.

¹³⁷ Grahn 2014, 77.

¹³⁸ Siltala 2023, 63.

¹³⁹ Grahn 2014, 76

Eva Ahlströmin asema kulttuuriperinnön muodostumisessa on ollut tärkeä etenkin naisten ja lasten kannalta. Antti ja Eva Ahlströmin ajasta asti on ajettu parempia lasten ja myös vähävaraisten tai muuten heikossa asemassa olevien ihmisten oikeuksia. Antti Ahlström ajoi esimerkiksi valtiopäivillä kansakoulujen perustamispakkoa joka maalaiskuntaan 1880—1890-luvuilla. Vielä tuolloin kansakoulu ei tullut kuitenkaan pakolliseksi. Lisäksi Antti Ahlström ajoi esimerkiksi Poriin yksityisen tyttökoulun perustamista, sillä Ahlströmeille oli tärkeää, että jokainen lapsi sukupuoleen katsomatta voisi käydä koulua.¹⁴⁰ Vaikka näistä puhutaankin asioina, joita käytännössä vain Antti Ahlström ajoi, ei Eva Ahlströmiä sovi unohtaa yhtälöstä. Naisten asema Suomen yhteiskunnassa oli vielä 1800—1900-luvuilla kyseenalainen. Eva Ahlström ei olisi miehensä tavoin voinut osallistua valtiopäiville, koska naisille se ei ollut tuohon aikaan sallittua. Uskon kuitenkin, että naisten, lasten ja vähävaraisten aseman parantaminen on ollut yhtä paljon Eva Ahlströmin kuin Antti Ahlströminkin sydämen asia.

Ahlström-yhtiöt ja Ahlströmin suku jatkavat yhä tänäkin päivänä taistelua heikossa asemassa olevien ihmisten puolesta. Esimerkiksi vuonna 2010 perustetun Eva Ahlströmin säätiön pääasiallinen painopiste on tukea naisia, lapsia ja perheitä haavoittuvissa tilanteissa, säätiön toiminnassa on mukana vain Ahlströmin sukua.¹⁴¹

Ahlström-yhtiöissä toimii myös Ahlström Collective Impact eli ACI. Ahlström Collective Impact yhdistää julkiset ja yksityiset yritykset, säätiöt, osakkeenomistajat ja työntekijät toimimaan yhdessä Suomen UNICEFin kanssa YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamiseksi. ACI:n visio on luoda parempi maailma seuraaville sukupolville. Tärkeä tapahtuma vuosittain on UNICEFin lasten oikeuksien päivä, jota vietetään Ahlström-yhtiöissäkkin. Lisäksi ACI järjestää monia muita tapahtumia.¹⁴²

Olin itse myös mukana järjestämässä Lasten oikeuksien päivää¹⁴³ vuonna 2023. Vuosittain kyseisenä päivänä yhtiön työntekijät tuovat perheensä töihin. ACI järjestää perheille yhteistä toimintaa, joiden tarkoitus on nostaa lasten oikeuksia. Noormarkussa tapahtuma päättyy yleensä aina ruokailuun Klubilla. Mielestäni se kertoo tärkeistä arvoista ja merkityksistä, joita Klubiin paikkana liitetään. Lisäksi Klubi on näin ollen myös paikkana mahdollistaja tämänkaltaisille kokoontumisille.

¹⁴⁰ Siltala 2023, 51.

¹⁴¹ HA1.

¹⁴² Ahlström Collective Impact – Courage to spark change. Eva Ahlstrom Foundation / Ahlström Collective.

¹⁴³ Lapsen oikeuksien päivä ja viikko. Lapsen oikeudet: Lasten oikeuksien päivää vietetään vuosittain aina 20. marraskuuta.

3.2 Walter Ahlström – toinen sukupolvi

Toisen sukupolven eli Walter Ahlströmin aikana Noormarkkuun rakennettiin monia merkittäviä rakennuksia. Walter rakennutti ruukkiin esimerkiksi yhtiön uuden päärakennuksen ja näin ollen myös uuden kodin Havulinna vuonna 1901. Yhtiön historiassa Walter Ahlströmillä on ollut suuri rooli. Walterin aikana Antti Ahlströmin perustama yritys kasvoi Suomen suurimmaksi teollisuusyritykseksi 1900-luvun alkupuolella. Yhtiön omistukseen tulivat muun muassa Varkauden tehtaat vuonna 1910, Karhulan Osakeyhtiö 1915 sekä Iittalan lasitehdas 1917. Lisäksi sahateollisuudesta ruvettiin tekemään siirtoa paperiteollisuuteen.¹⁴⁴

Yhtiön kasvu on vaikuttanut myös suuresti Noormarkun Klubin syntymiseen ja näin ollen myös Klubin kulttuuriperinnön muodostumiseen. Kun yhtiö kasvoi 1900-luvun alkupuolella, rupesivat vanhat konttoritilat Isotalossa käymään ahtaiksi. Tästä johtuen 1900-luvun alussa ruvettiin Noormarkkuun suunnittelemaan uutta konttoria. Pääkonttori valmistui Noormarkun ruukkialueelle 1916. Uusi Pääkonttori onkin tutkimukseni perusteella yksi suurimmista syistä siihen, miksi Klubi päätettiin rakentaa. Pääkonttorin valmistuttua Noormarkkuun alkoi enenemissä määrin muuttamaan ja matkustamaan yhtiön väkeä, kuten virkailijoita. Alueelta puuttui kuitenkin heille osoitettu kokoontumispaikka.¹⁴⁵ Uskon, että Klubin rakentamista on vahvasti ruvettu miettimään jo tuohon aikaan, ja idea on vihdoinkin saanut tulta alleen 1920-luvulla.

Virkailijoiden ja muun edustusväen lisääntyminen alueella Pääkonttorin valmistumisen jälkeen on ajanut myös muun rakennuskannan suurenemiseen. Vainiola oli vielä ennen Pääkonttorin valmistumista ainut virka-asunto ruukkialueella. Yhtiön kasvun johdosta ruukkialueelle tarvittiin lisää virka-asuntoja. Samana vuonna Pääkonttorin kanssa vuonna 1916 valmistuivat ensimmäiset virka-asunnot Huvila 1 ja Huvila 2. Myöhemmin 1920-luvulla virka-asuntoja¹⁴⁶ valmistui lisää.¹⁴⁷

3.3 Kolmannesta sukupolvesta vuoteen 2024

Walter Ahlström toimi yhtiön pääjohtajana vuoden 1931 joulukuuhun saakka, jolloin hän menehtyi äkillisesti vain 56-vuotiaana. Walter Ahlströmin menehtyessä A. Ahlström Osakeyhtiö oli koko

¹⁴⁴ Grahn 2014, 21.

¹⁴⁵ Grahn 2014, 180.

¹⁴⁶ Virkailijahuiloita on Noormarkun ruukin alueella Villa Ettin, Villa Tvån, lisäksi enemmänkin. En kuitenkaan koe kaikkien mainitsemista tässä yhteydessä tarpeelliseksi.

¹⁴⁷ Grahn 2014, 115, 180, 236.

Suomen suurin teollisuusyrittäjä. Hänen jälkeensä pääjohtajaksi valittiin Harry Gullichsen,¹⁴⁸ joka aloitti virassaan vuonna 1932.¹⁴⁹

Seuraavan pääjohtajasukupolven eli Harry Gullichsenin aikana alueelle valmistui viimeinen edustuskoti ja alueen tunnetuin rakennus, Villa Mairea 1939.¹⁵⁰ Villa Mairean ovat suunnitelleet arkkitehdit Aino ja Alvar Aalto. ”*Villa Mairea edustaa Aallon arkkitehtuuria runollisimmillaan, henkilökohtaisimmillaan ja leikkisimmillään. Se mainitaan usein yhtenä 1900-luvun arkkitehtuurin tärkeimmistä omakotitaloista.*”¹⁵¹

Villa Mairea päättää Noormarkun ruukkialueen arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön rakentumisen, sillä se on viimeinen alueelle valmistunut suvun koti. Klubin kulttuuriperinnön muodostumisen kannalta Villa Mairealla on myös tärkeä asema, sillä yksistään tämä rakennus tuo tuhansia vieraita alueelle ympäri vuoden. Kyseiset asiakkaat elävöittävät näin myös Klubin ja yhtiön toimintaa, sillä kulttuurikierroksen jälkeen useat asiakkaat suuntaavat esimerkiksi ruokailemaan Klubin ravintolaan. Näin ollen Klubi kruunaa usein asiakkaiden vierailun tai matkan.

Harry Gullichsenin pääjohtajakausi päättyi valitettavasti jo vuonna 1954. Gullichsenin terveys alkoi horjua 1940-luvulla ja vuoden 1953 maaliskuussa hän jäi sairauslomalle. Sairausloman vuoksi pääjohtajan työtä sijaistamaan valittiin Hans Ahlström. Gullichsen menehtyi vuonna 1954 ja Hans Ahlströmistä tuli samana vuonna virallisesti yhtiön seuraava pääjohtaja.¹⁵² Hans Ahlström ei kuitenkaan ehtinyt toimia yhtiön pääjohtajana kuin kuusi vuotta, sillä hän menehtyi äkillisesti vuonna 1960.¹⁵³

Antti Ahlströmin ja häntä seuranneen kolmen seuraavan pääjohtajasukupolven aikana yhtiön historia ja Noormarkun ruukin historia nivoutuvat vahvasti toisiinsa. Hans Ahlströmin jälkeen A. Ahlström Osakeyhtiö ja Noormarkun ruukki rupesivat selkeämmin erkanemaan toisistaan. Suurin vaikuttava tekijä tähän on ollut hallinnon siirtyminen Helsinkiin 1960-luvulla, jolloin myös pääjohtajan työhuone siirtyi Helsinkiin.¹⁵⁴ Klubin toiminta on kuitenkin jatkunut tästä huolimatta samanlaisena kuin ennenkin.

¹⁴⁸ Grahn 2014, 85; Gullichsen kuului sukuun naimakauppojen kautta. Harry ja Walter Ahlströmin vanhin tytär Maire, olivat avioituneet vuonna 1928.

¹⁴⁹ Schybergson 1992, 103, 109, 123, 126; Grahn 2008, 81, 85, 109, 115—16.

¹⁵⁰ Historiaa. Villa Mairea.

¹⁵¹ Historiaa. Villa Mairea.

¹⁵² Grahn 2008, 85, 109; Schybergson 1992, 220.

¹⁵³ Schybergson 1992, 229.

¹⁵⁴ Rajala 2017, 98.

Hans Ahlströmin jälkeen vuonna 1960 yhtiön pääjohtajaksi nousi ensimmäistä kertaa suvun ulkopuolinen henkilö Bengt Reh binder. Klubin historian kannalta Reh binderin pääjohtajakausi on ollut merkittävä, sillä hän aikana Ahlström-yhtiö kansainvälistyi.¹⁵⁵ Kansainvälisyys on vaikuttanut myös Klubin historiaan. Vaikka hallinto oli siirtynyt Helsinkiin, Noormarkku toimi yhtiön virallisena kokous-, koulutus- ja edustuspaikkana. Tämä tarkoitti, että Noormarkussa järjestettiin yhä paljon erilaisia tilaisuuksia. Kyseisiä tilaisuuksia toki pidettiin vaihdellen ruukin muissakin rakennuksissa. Klubi oli pääsääntöisesti tuohon aikaan paikka, jonne lähettiin lounaalle tai päivälliselle ja illalla seurustelemaan. Satunnaisesti Klubilla pidettiin toki myös juhlia, jotka saattoivat välillä jatkua aamun asti.¹⁵⁶

Reh binderin jälkeen vuonna 1972 yhtiön johtoon nousi myös suvun ulkopuolinen Lars Mikander. Mikander johti yhtiötä vuoteen 1981 asti.¹⁵⁷ Reh binderin aikana Noormarkun Klubi on toiminut ylemmän luokan virkailijakerhona. Mikanderin aikana toiminnassa alkoi tapahtumaan muutoksia, sillä 1970-luvulla yhtiön muut työntekijät ovat saaneet ruveta käyttämään Klubia.¹⁵⁸

Reh binder ja Mikander eivät kuitenkaan ole omalla pääjohtaja-aikakaudellaan olleet suuria vaikuttajia Klubin historian kannalta. Kuitenkin Klubin kulttuuriperinnön kannalta molemmilla on ollut merkittävä rooli, sillä yhtiön kansainvälistyminen on synnyttänyt arvokasta muistitietoa ja tuonut Klubille uusia merkityksiä.¹⁵⁹ Lisäksi Mikanderin aikana tapahtunut hierarkiaerojen aleneminen on vaikuttanut myös Klubin historiaan ja sitä kautta paikan kulttuuriperintöön.

Lars Mikanderin jälkeen yhtiön pääjohtajaksi nousi vuonna 1982 Krister Ahlström¹⁶⁰. Nimensä mukaisesti Krister Ahlström kuului siis Ahlströmsukuun.¹⁶¹ Krister Ahlström toimi yhtiössä pääjohtajana 1982—1998. Häntä pidetään yhtiön viimeisenä suurena pääjohtajana, joka joutui aikanaan tekemään raskaita päätöksiä, jotta yhtiöllä olisi turvattu tulevaisuus.¹⁶²

Yksi suuri Krister Ahlströmin aikaan saama muutos on esimerkiksi Ahlström Voyage -näyttelyn perustaminen ja avaaminen 1997. Ahlström Voyage -näyttely on avattu yhtiön oman väen kouluttamiseksi sekä yhtiön sidosryhmiä ja arvovieraita varten. Näyttelyn keskeisin tavoite on ollut tuohon aikaan muun muassa kertoa kansainvälisille suuryrityksille, joilla on pitkä historia, että myös

¹⁵⁵ Schybergson 1992, 233; Grahn 2008, 97.

¹⁵⁶ HA1; HA2; HA5.

¹⁵⁷ Schybergson 1992, 252, 268.

¹⁵⁸ HA4.

¹⁵⁹ HA1.

¹⁶⁰ HA1; Krister Ahlströmin aikakaudella tapahtui paljon muutoksia. Hänen aikanaan yhtiön toiminnasta poistettiin ja lopetettiin monia liiketoimintayksiköitä, joiden toiminta ei ollut yhtiölle enää kannattavaa.

¹⁶¹ Grahn 2014, 90, 98.

¹⁶² Grahn 2014, 90, 98; HA1.

Ahlström-yhtiön juuret ulottuvat pitkälle ja yhtiössä perinteitä vaalitaan tarkkaan.¹⁶³ Pidän Ahlström Voyagen lisäksi Klubin asemaa tässä tärkeänä, sillä myös Klubilla rakennuksena on voitu osoittaa suoraan, miten yhtiössä arvostetaan sen historiaa. Klubi on ollut tästä konkreettinen esimerkki 1990-luvulla, ollessaan jo 70 vuotta vanha rakennus. Mielestäni tällaisten rakennusten säilyttäminen jo tuohon aikaan on kertonut siitä, että perinteitä, paikkaa ja historiaa arvostetaan.

Krister Ahlström on jättäytynyt pois pääjohtajan tehtävistä 1998. Hierarkian alentumiseen viittaa paljon se, että 1998 vuoden jälkeen pääjohtajatitteli on vaihtunut toimitusjohtajaan. Seuraava suuri muutos yhtiön toiminnassa tapahtui vuonna 2001, kun vuonna 1908 virallisesti toimintansa aloittanut A. Ahlström Osakeyhtiö jakautui kolmeen osaan. Jakautumisessa muodostui Ahlstrom Oyj, Ahlström Capital Oy ja A. Ahlström Osakeyhtiö.¹⁶⁴

Sittemmin kaikki kolme jakautumisessa muodostunutta yhtiötä ovat kokeneet muutoksia vuosien saatossa. Oman tutkimukseni kannalta tärkeimmät muutokset kohdistuvat vuonna 2001 jakautumisessa nousseeseen A. Ahlström Osakeyhtiöön, joka muuttui liiketoimintasiirrolla vuonna 2013 A. Ahlström Kiinteistöt Oy:ksi. Kyseisen yhtiö omistaa Noormarkun ruukkialueen sekä yhtiön metsät ja kiinteistöt.¹⁶⁵

A. Ahlström Kiinteistöt Oy on kuitenkin myös vuosien saatossa kokenut muutoksia, sillä vuonna 2014 tehtyjen yritysjärjestelyiden jälkeen siitä tuli vuonna 2001 jakautumisessa nousseen Ahlström Capital Oy:n tytäryhtiö. Ahlström Capital Oy:lle keskitettiin suvun yritysomaisuuden hoitaminen. Ahlström Capital Oy kantaa nykyään nimeä A. Ahlström Oy.¹⁶⁶

Noormarkun ruukkialue on ollut Ahlströmin suvun omistuksessa jo kolmella eri vuosisadalla. Sen merkitys paikkana ei ole kuitenkaan muuttunut mihinkään vuosien saatossa, vaan se on aina koonnut suvun yhteen. Vaikka ruukkialuetta avattiin enemmän yleisölle 2009—2010, on yhtiössä ja suvussa ollut tärkeää pitää kiinni siitä periaatteesta, että Noormarkun ruukkialue ei ole museoaluetta. Aluetta avattiin yleisölle, mutta massaturismin paikkaa siitä ei haluta, sillä ruukissa on ennen kaikkea tärkeää kodinomainen ilmapiiri.¹⁶⁷

Vuosien saatossa yhtiön toiminnan muututtua myös Noormarkussa olevien rakennusten käyttötarkoitukset alkoivat muuttumaan. Noormarkun ruukissa sijaitseva Pääkonttori oli ollut

¹⁶³ HA1.

¹⁶⁴ Grahn 2014, 101—102; HA1.

¹⁶⁵ HA1.

¹⁶⁶ HA1.

¹⁶⁷ Yle Satakunta 21.5.2010.

Ahlström-yhtiön kansainvälinen kokous-, koulutus- ja edustuspaikka aina vuonna 2001 tapahtuneeseen jakautumiseen saakka. Jakautumisen vuoksi ruukissa pidettyjen edustustilaisuuksien määrä kuitenkin romahti. Näiden tilaisuuksien tilalle haluttiin löytää jotain muuta. Vaikka edustustilaisuuksia ei järjestettykään enää vanhaan malliin jäi yhtiöön osaavia alansa ammattilaisia, joiden ammattitaitoa ei hyödynnetty parhaalla mahdollisella tavalla, ja looginen jatkumo edustustilaisuuksista oli vieraspalvelutoiminnan aloittaminen. Näin ollen edustustilaisuuksissa käytettyjä palveluita alettiin myydä myös ulkopuolisille, ja vuonna 2009 lanseerattu vierastoiminta avasi ruukin kokonaan uusille kohderyhmille.¹⁶⁸

Usein saatetaan puhua, että ruukki oli ennen vierastoiminnan lanseeraamista suljettu alue, ja vuonna 2009 se avasi ovet ensimmäistä kertaa ulkopuolisille. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä esimerkiksi alueella sijaitseva Klubi on palvellut erityisluvalla yhtiön ulkopuolisiakin lounasasiakkaita jo 1980-luvulta saakka. Alueella vallitsee kuitenkin tietty yksityisyys, sillä ruukkialue on yksityisen yrityksen omistama ja ylläpitämä. Ruukkialueen rakennukset palvelevat nykyään muun muassa koteina, vierastaloina, konttoreina ja museoina. Alueelle on sijoitettu yksityisaluekylttejä, sillä turisteilta saattaa joskus unohtua, ettei esimerkiksi rakennusten pihoihin saa mennä luvatta.¹⁶⁹

Noormarkun ruukki onkin erinomainen esimerkki teollisuuden avulla syntyneestä ja siitä muovaantuneesta yhteisöstä. Tällainen yhteisö muodostaa aina ainutlaatuisen ympäristön, jossa yhdistyy muun muassa tuotantoteknologia, raaka-aineet, markkinat ja sosiaalinen yhteisö. Kun teollisuus jostain syystä lakkaa olemasta, tämä ympäristö kokee muutoksen ja tietyt siellä vallinneet olosuhteet lakkaavat olemasta synnyttäen tilaa jollekin uudelle innovaatiolle. Teollisuudesta jää kuitenkin tärkeä osa menneisyyttä, jolloin se muodostaa osan myös paikan nykyajasta, sekä sen tulevaisuudesta.¹⁷⁰

Ruukin teollisuustoiminta oli loppunut jo 1950-luvulla, kun saha oli lopettanut toimintansa.¹⁷¹ Rautapajalla oli loppunut toiminta 1920-luvulla. Kummallakin rakennuksella on sittemmin ollut vuosien saatossa erilaisia käyttötarkoituksia. Makkarakosken saha palveli ensin noin 1990-luvulle asti yhtiön yksityisenä sahamuseona, kunnes sahan tilat olivat niin huonossa kunnossa, että siellä käymistä alettiin välttää. Saharakennus avattiin uudestaan vuonna 2014 Makkarakosken sahamuseona.¹⁷²

¹⁶⁸ HA1.

¹⁶⁹ HA1; HA4.

¹⁷⁰ Häyrynen ja Sivula 2019, 4—5.

¹⁷¹ Sahalle 1918 valmistunut mylly toimi 1980-luvulle asti.

¹⁷² HA1.

Ruukissa toiminut vanha rautapaja muovattiin yhtiön yksityiseksi näyttelytilaksi vuonna 1997, kun sinne avattiin pysyvä näyttely nimeltään Ahlström Voyage. Näyttelytila päätettiin kuitenkin 2000-luvun alussa avata myös ulkopuolisille.¹⁷³ Näiden yksityisten museoiden muuttaminen julkisiksi museoiksi johtui vuonna 2001 aiheutuneesta yhtiön jakautumisesta, sillä kulttuuripalveluita haluttiin tarjota vierastoiminnan alkamisen johdosta myös muille kulttuurista kiinnostuneille.

Pääkonttori jäi jakautumisenkin jälkeen yhtiön konttoriksi ja siellä työskentelee nykypäivänä noin 20 henkilöä. Pääkonttorissa sijaitsee myös yhtiön keskusarkisto. Isotalo, Havulinna ja Villa Mairea ovat jokainen hieman erilaisessa käytössä. Jokainen rakennus on suvun yksityiskäytössä mutta Maireaan pääsee tutustumaan myös opastetuilla yleisökierroksilla ja Havulinnaa voidaan vuokrata myös muille asiakkaille. Isotalo on vain suvun yksityiskäytössä.

Virkailijahuvilat on muunnettu moneen eri käyttöön. Kultala, Kumpula, Vainiola ja sahan vanha toimisto Sahala on muunnettu majoitustiloiksi. Pääkonttorin puistossa sijaitseva Huvila 1 on muunnettu kokoustiloiksi. Klubi toimii ravintola-, kokous- ja juhlatilana. Punamullatut työväenasunnot on muunnettu asunnoiksi, joita löytyy alueelta 50 kappaletta.¹⁷⁴ Ahlström-yhtiö onkin loistava esimerkki siitä, miten yritys voi hyödyntää kulttuuriperintönsä voimavarana niin menneisyydessä, nykyisyydessä kuin tulevaisuudessakin.¹⁷⁵

¹⁷³ Grahn 2014, 150, 156; HA1.

¹⁷⁴ Rasimus 20.6.2019.

¹⁷⁵ Grahn 2013, 294—295.

4 Noormarkun Klubin yhteisöt

4.1 Seuratalon keskeiset yhteisöt

Ruukit toivat aikanaan kokonaan uuden yhteisökulttuurin Suomeen. Aluksi ruukkitoiminta oli tietysti hyvin erilaista, sillä se ei muodostunut monimuotoisesta yhteisöstä, vaan pääsääntöisesti työväestä ja omistajista. Ruukissa oli ruukinpatruuna eli johtaja, jonka alaisena ruukin työväki toimi. Aluksi ruukkien alueella ei sijainnut erikseen päärakennuksia, jossa patruuna esimerkiksi asui. Päärakennus muodostui ruukin alueelle vasta myöhemmässä vaiheessa. Esimerkiksi Suomen tiedettävästi ensimmäisissä ruukeissa Ojamossa ja Mustiossa työskenneltiin aluksi metsässä 1500-luvulla, josta sitten raaka-aineet kuljetettiin masuunille. Masuunilla työskentelevien miesten työpäivät olivat 12 tuntisia, jonka vuoksi työntekijä saattoi usein nukkua masuunin lähelle rakennetuissa majoissa. Työ oli osittain kausiluonteista ja kun työ oli tehty, palasivat työntekijät kotiin omille paikkakunnilleen. Tämä tarkoitti, että ruukkialueella ei alun perin ollut työväenasuntoja. Myöhemmin ruukit rupesivat muodostumaan monimuotoisemmiksi yhteisöksi, jonka alueelle patruuna sijoitti usein päärakennuksen, ja jonne muodostui myös työväenasunnot.¹⁷⁶ Noormarkun ruukki edustaa osaltaan sekä vanhemman että uudemman vaiheen ruukkia.

Klubin seuratalovaihe on mielenkiintoinen, sillä kuten aikaisemmin tekstissä olen jo maininnut, seurataloa saivat käyttää myös yhtiön ulkopuoliset lotat, suojeluskunta ja nuorisoseura. Noormarkun lotat ja suojeluskunta ovatkin yhteisöjä, joka nousevat sanomalehtiaineistossa eniten esille vuosina 1924—1939. Esimerkiksi seuratalon avajaisten jälkeen Noormarkun lotat olivat ensimmäisiä, jotka järjestivät Seuratalolla iltamat.¹⁷⁷

Aineiston perusteella lotista ja suojeluskunnasta voidaan puhua hyvin aktiivisena käyttäjäkuntana. Yhdistykset ovat vuosien saatossa järjestäneet Klubilla paljon erilaisia tapahtumia. Etenkin joulun aikaan sijoittuvat tapahtumat, kuten joulumyyjäiset ja pikkujoulut, ovat olleet suosittuja. Pikkujouluja on usein vietetty yhteisesti lottien ja suojeluskunnan järjestämänä.¹⁷⁸ Jouluisien juhlien lisäksi seurat ovat pitäneet myös hauskoja illanviettoja useampana vuonna. Iltamien pito on myös vaihdellen toteutettu suojeluskunnan kanssa.¹⁷⁹ Lotta Svärd -yhdistysten ja suojeluskuntien lakkautuminen

¹⁷⁶ Salokorpi 1999, 7, 20—21.

¹⁷⁷ Noormarkun Lottien iltama. SK 16.5.1924.

¹⁷⁸ Maaseutukirjeitä. SK 12.12.1931; Maaseutukirjeitä. SK 10.12.1932; Maaseutukirjeitä. SK 10.12.1933; Maaseutukirjeitä. SK 2.12.1934; Maaseutukirjeitä. SK 14.12.1935; Maaseutukirjeitä. SK 15.12.1936. Maaseutukirjeitä. SK 28.11.1929; Maaseutukirjeitä. SK 28.11.1930; Maaseutukirjeitä. SK 24.11.1932; Maaseutukirjeitä. SK 1.12.1933; Maaseutukirjeitä. SK 28.11.1935; Maaseutukirjeitä. SK 26.11.1936.

¹⁷⁹ Pikku uutisia. SK 17.4.1926; Maaseutukirjeitä. SK 18.3.1927; Noormarkun Lotta Svärd- yhdistyksen iltama. SK 17.11.1928; Maaseutukirjeitä. SK 31.10.1929; Maaseutukirjeitä. SK 10.1.1931; Noormarkun Lottain ohjelmallinen iltama. SK 9.3.1933; Noormarkun Lotta Svärd ja Suojeluskunta toimivat iltaman. SK 18.4.1935; Maaseutukirjeitä. SK 5.1.1936.

vuonna 1944 on vaikuttanut suuresti Klubin historiaan. Klubin seinään on kiinnitetty myöhemmin alemman kuvan laatta kunnioittamaan muistoa Suojeluskunta ja Lotta Svärd- yhdistyksistä.

Kuva 6. Kuvassa Noormarkun Klubin seinään kiinnitetty laatta, jolla halutaan kunnioittaa Noormarkun suojeluskunnan ja Lotta Svärd -yhdistyksen muistoa. Kuva: Juliaana Granholm 5.12.2023.

Lottien ja suojeluskunnan kannalta Noormarkun Klubi on ollut tärkeä paikka. Lottien ja suojeluskunnan tarina alkaa jo toki ajasta ennen Klubia. Näiden yhteisöjen tarina kietoutuu Noormarkussa jo vanhaan palokunnantalon. Klubilla on kuitenkin ollut tärkeä asema näiden yhteisöjen olemassaolon mahdollistajana, sillä palokunnantalon siirryttyä takaisin Ahlström-yhtiön omistukseen, olisi suojeluskunnan kokoontuminen talolla voitu kieltää. Sen sijaan Klubi on varta vasten annettu virkailijoiden lisäksi näiden kahden yhdistyksen käyttöön. Uskonkin, että tässä on myös vahva syy siihen, miksi Noormarkun Klubi ei ole koskaan ollut ry, kuten esimerkiksi Porin Suomalainen Klubi ry. Jos Klubi olisi ollut ry eli virallinen virkailijakerho, olisi sinne jäseniksi kuulumattomien ollut vaikeaa tai mahdotonta kokoontua rakennuksessa.

Näiden yhteisöjen merkityksestä kertoo se, miten vahvasti suojeluskunta, sekä Lotta Svärd -yhdistys ovat jääneet elämään ihmisten muistiin. Näiden yhdistysten olemassaolo muistetaan Noormarkussa ja yhdistyksiin liittyviä muistoja kannetaan ylpeästi. Muistelutilaisuudessa melkein jokaisella osallistujalla oli muistoja liittyen juuri näihin yhteisöihin. Muistot liittyivät esimerkiksi lottiin ja Klubilla järjestettyyn muonitukseen tai esimerkiksi Lottien sidontaharjoituksiin. Yhden osallistujan varhaisin muisto Klubista on jo 1939 vuodelta, kun Suomessa puhkesi talvisota. Kyseinen henkilö oli vuonna 1939 ainoastaan kolmevuotias, ja hän muistaa menneensä äitinsä kanssa seuratalolle

katsomaan, kun sotaan lähteviä joukkoja koottiin seuratalon pihaan ja marssitettiin sieltä edelleen Poriin.¹⁸⁰

Kuva 7. Noormarkun lotat harjoittelemassa potilaanhoitoa Klubilla. Kuvan ajanottoa ei ole jäänyt tietoon, mutta voidaan olettaa, että kuva on otettu vuosien 1920 ja 1944 välillä. Yksityisarkisto.

Noormarkun seuratalolla alettiin järjestää myös muita tapahtumia ja tilaisuuksia heti avajaisten jälkeen lottien ja suojeluskunnan tapahtumien lisäksi. Talolla järjestettyihin tapahtumiin olivat tervetulleita aina kutsussa tai ilmoituksissa mainitut henkilöt ja ryhmät. Esimerkiksi Noormarkun nuorisoseuran iltamiin olivat tervetulleita yleisesti kaikki noormarkkulaiset. Toki poikkeuksiakin oli. Nuorisoseura on esimerkiksi järjestänyt seuratalolla äitienpäivän vuodesta 1928 vuoteen 1931.¹⁸¹ Tähän tilaisuuteen oletettavasti olivat tervetulleita vain äidit.

¹⁸⁰ HA2; MT1.

¹⁸¹ Maaseutukirjeitä. SK 15.5.1928; Maaseutukirjeitä. Noormarkku. Satakunnan kansa 9.5.1929; Maaseutukirjeitä. Noormarkku. Satakunnan kansa 8.5.1930; Maaseutukirjeitä. Noormarkku. Satakunnan kansa 7.5.1931.

Kuva 8. Noormarkun seuratalolla vietettiin Nuorisoseuran järjestämänä äitienpäivää useampana vuonna. Kuvassa äitejä ja nuorisoseuran järjestämistoimikuntaa vuonna 1928. Taustalla Noormarkun Klubi. Yksityisarkisto.

Nuorisoseuran toiminta on kuitenkin loppunut Klubilla sanomalehtiaineiston mukaan vuonna 1932. Voidaan olettaa, että nuorisoseura on kokenut luultavasti sisäisiä vaikeuksia, joiden vuoksi toiminta on hiipunut. Syynä toiminnan loppumiseen voi esimerkiksi olla, että tapahtumien pitoon ei ole saatu kerättyä tarpeeksi järjestäjiä. Vaikka siis Klubi on mahdollistanut omalta osaltaan tämänkin yhteisön olemassaolon, on se oletettavasti Klubista riippumattomista syistä lakannut olemasta tai lakannut kokoontumasta Klubilla.

Noormarkun nuorisoseuran tapahtumien loppuminen 1930-luvulla ja vuonna 1944 lottia ja suojeluskuntaa koskevat välirauhan ehdot, joissa vaadittiin yhdistysten lakkauttamista, ovat vaikuttaneet suoraan Noormarkun seuratalon historiaan. Sodan jälkeen seurataloa on voinut käyttää vain Ahlström-yhtiön virkailijat. Noormarkun Klubia on kuitenkin satunnaisesti nimitetty vielä seurataloksi toisen maailmansodankin jälkeen. Esimerkiksi Maaseudun tulevaisuus -lehdessä seuratalo nimitystä on käytetty vielä vuosina 1955 ja 1963¹⁸².

Lisäksi muistitietoaineiston perusteella voin todeta, että vanhempien sukupolvien kesken Klubi oli aina seuratalo, vaikka seuratalotoiminta oli jo loppunut. Yksi haastateltava kertoi esimerkiksi tarinan

¹⁸² Maataloustuottajat kokoontuvat. MT 29.3.1955; Tuottajain päivät 1963. MT 2.3.1963.

omista vanhemmistaan puhuen Klubista koko ajan seuratalona. Haastateltava oli syntynyt 1930-luvulla ja hänen vanhempansa 1900-luvun alussa. Tiedustellessani, mitä nimeä haastateltava itse suosi talosta, kertoi hän, että Klubi oli hänelle virkailijakerho tai lyhyemmin vain kerho. Samassa lauseessa haastateltava kuitenkin mainitsi, että hänen vanhempansa viittasivat Klubiin aina seuratalona.¹⁸³

Mielestäni tämä kertoo hyvin siitä, miten Klubin kulttuuriperintö on muodostunut jo sukupolvien ajan.

Pidän vuotta 1944 Noormarkun seurataloajan loppuna. Aiemmin mainittu Noormarkun nuorisoseura lopetti toimintansa seuratalolla jo 1930-luvun alkupuoliskolla. Suojeluskunta ja lottatoiminta loppuivat vuonna 1944, kun yhdistysten pito lakkautettiin. Seuratalo jäi tämän jälkeen vain Ahlström-yhtiön virkailijoiden käyttöön.

4.2 Kulttuuriperintöyhteisö

Noormarkun Klubi on Ahlström-yhtiössä tunnettu vuodesta 1924 oikeastaan nykypäivään asti Noormarkun virkailijakerhona tai vain Kerhona. Vaikka paikasta käytetään nykyään nimeä, on Noormarkun Klubi, paikka on yhä osalle ihmisistä ja yhteisöistä Ahlströmin Kerho. Ruotsiksi paikkaa on kutsuttu nimellä Tjänstemannaklubben tai vain Klubbeniksi, joka kääntyy suorana suomennoksena virkailijaklubiksi. Tätä nimeä käyttivät Klubin ruotsinkieliset virkailijat¹⁸⁴.

Yhteisö ei ole ikinä suoraan kulttuuriperintöyhteisö, sillä yhteisöjä on monia erilaisia.

Kulttuuriperintöyhteisön tärkein määrittäjä on toimijat, jotka työnsä, harrastuksensa tai muun osallisuuden kautta suojelevat ja säilyttävät menneisyyden jälkiä. Kulttuuriperintöyhteisö osallistuu lisäksi aina oman historiansa kuvaamiseen ja siirtää kulttuuriperintöänsä tuleville sukupolville. Tämän kaltainen yhteisö ei suojele ja säilytä kulttuuriperintöänsä menneiden aikojen vuoksi, vaan kulttuuriperintö säilytetään tuleville sukupolville.¹⁸⁵

Kulttuuriperintöyhteisöt ovat usein yhteisöjä, jotka samalla vaalivat paikkakuntien paikallishistoriaa. Moni luo toisaalta tätä kautta paikkakunnalle identiteettiä jopa huomaamattansa, sillä paikallinen kulttuuriperintö ei voi säilyä, jollei sitä suojella ja säilytetä. Yhteisön jäsenten tulee siis kytkeä paikallinen kulttuuriperintö osaksi omaa identiteettiään.¹⁸⁶

Jotta kulttuuriperintöä voidaan vaalia osana yhteisön jäsenten omaa identiteettiä, tulee jäsenten tehdä aktiivista identiteettityötä. Kulttuuriperintöyhteisöt voidaankin luokitella karkeasti prosessiksi,

¹⁸³ HA5.

¹⁸⁴ Asiakirjat: Norrmarks Tjänstemanna Klubb. NO 04 020 AAHA.

¹⁸⁵ Sivula 2017a, 9.

¹⁸⁶ Sivula 2017a, 9.

jossa on kolme eri vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa yhteisö suojelee ja säilyttää menneisyytensä jäänteitä. Näin yhteisöt voivat käyttää kyseisiä jäänteitä todisteina omasta menneisyydestään. Toisena yhteisön tehtävänä on sallia pääsy näiden yhteisten menneisyyden jäänteiden pariin, jotta kaikilla olisi mahdollisuus kokea osallisuutta tähän yhteiseen menneisyyteen. Lopuksi yhteisö itse tuottaa erilaista historiaa kaikille yhteisöön kuuluville, jotta myös muilla on oikeus ja pääsy jakaa omaksuttavaa historiaansa.¹⁸⁷

Identiteettityön prosessi nivoutuu yhteen toisaalta näin myös kulttuuriperintöprosessin kanssa. Kaiken keskiössä on identiteetti, jota yhteisöt luovat valitsemalla asioita, jotka he kokevat tärkeäksi eli valitsemalla mitä kulttuurinsa osia, aineellisia tai aineettomia he haluavat säilyttää ja vaalia. Näin muodostuu kulttuuriperintö ja myös identiteetti, sillä nostamalla tiettyjä asioita esille omasta kulttuuristaan, erottuvat ihmiset toisistaan ja täten luovat omaa identiteettiään.

Noormarkun Klubilla on kokoontunut aikojen saatossa monia yhteisöjä, mutta tutkimukseni perusteella koen, että Klubilla on vain yksi *kulttuuriperintöyhteisö*. Kyseinen kulttuuriperintöyhteisö on Ahlström-yhtiö ja sen työyhteisö. Työyhteisö koostuu tutkimukseni kannalta 1924—1996-vuosien aikana kolmesta erilaisesta Ahlström-yhtiön sisäisestä työyhteisöstä¹⁸⁸, jotka ovat vahvasti kytkeneet Klubin omaan identiteettiinsä. Nämä kolme kyseistä yhteisöä ovat virkailijat, ylin johto ja Klubin työntekijät. Näissä kolmessa yhteisössä väki on toki vaihtunut vuosien saatossa moneen otteeseen, mutta yksi kulttuuriperintöyhteisön tärkeimmistä tehtävistä onkin periyttää kulttuuriperintö seuraaville sukupolville. Koen, että Klubi on tässä täydellinen esimerkki, sillä se on yhä vuonna 2024 elinvoimainen paikka ruukin sydämessä.

Suomessa ruotsin kielellä oli teollisuudessa ja liike-elämässä tärkeä asema aina 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun asti. Ahlströmien kohdalla suomen ja ruotsin kielen välinen kielipolitiikka on kuitenkin mielenkiintoa herättävä. Ahlström-yhtiö on nimittäin aina ollut kaksikielinen. Yhtiön perustaja Antti Ahlström puhui sekä suomea että ruotsia. Antti Ahlström oli myös ääriennomaani, ja hän halusi nostaa Suomessa suomenmielisyyttä ja suomen kielen asemaa. Antti Ahlströmin jälkeläiset puhuivat kuitenkin pääkielenään ruotsia, mutta yhtiö toimi silti jälkeläistenkin aikana aina kaksikielisenä. Yhtiön tuotantolaitosten eli sahan ja pajan työväki puhui pääkielenä suomea. Ruotsia puhui pääasiallisesti vain yhtiön ylin johto eli pääjohtajat perheineen, ja osa toimihenkilöistä¹⁸⁹ sekä muut yhtiön johtoon kuuluvat.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Sivula 2017a, 9.

¹⁸⁸ Kolme sisäistä työyhteisöä ovat aikojen saatossa muodostuneet yhdeksi ja samaksi työyhteisöksi. Kuitenkin pitkälle 1990-luvun lopulle asti vallinneet hierarkiaerot ovat syy, miksi näitä sisäisiä yhteisöjä on ollut alun perin kolme.

¹⁸⁹ Toimihenkilöt on uudempi nimitys virkailijoille.

¹⁹⁰ Grahn 2014, 73, 76, 84, 108.

Noormarkun ruukki on aina ollut vahvasti kaksikielinen. Ruotsin ja suomen kielen aseman vuoksi seuratalolle ja myöhemmin virkailijakerholle palkattujen työntekijöiden ja heidän esihenkilönsä eli emännän tuli puhua sujuvasti ruotsia ja suomea. Seuratalolle on heti sen avauduttua palkattu emäntä, jonka vastuulla oli tilojen vuokraus ja ylläpito. Seuratalon emännän vastuulla oli myös talossa toimiva ravintola, joka avattiin Klubin valmistuttua ja jossa Ahlström-yhtiön virkailijat kävivät syömässä ruokatauoillaan ja vapaa-ajallaan.¹⁹¹ Tämä perinne on yhtiössä yhä vuonna 2024.

Kuva 8. Kuvassa virkailijakerhon ensimmäinen emäntä rouva Emma Polén. Rouva Polén toimi seuratalon emäntänä vuodesta 1924 vuoden 1930 huhti-toukokuun vaihteeseen saakka. 1930 toukokuussa on tullut Satakunnan kansaan ilmoitus, että Noormarkun virkamiesklubiin haetaan uutta emännöitsijää, mutta tietoa uudesta emännöitsijästä ei ole saatavilla.¹⁹² Kuvan taustalla näkyy Klubirakennus. Kuva on oletettavasti 1920-luvun alkupuolelta. Yksityisarkisto.

¹⁹¹ Asiakirjat: Stadgar och ordningregel. NO 04 020. AAHA.

¹⁹² Palvelukseen halutaan. SK 3.5.1930; Till Norrmarks tjänstemannaklubb sökes föreståndarinna. HB 29.10.1938.

Seuraava tieto Klubin emännästä tulee vasta 1950-luvulla. Emäntänä toiminut henkilö on Klubin historiassa tärkeä hahmo. Vaikka kyseisen emännän eläköitymisestä vuonna 1983 on jo yli 40 vuotta, muistetaan kyseinen henkilö hahmona hyvin elävästi. Emäntä onkin yksi työntekijöistä, josta liikkuu eniten muistitietoa Noormarkussa sekä Ahlströmin työyhteisössä että paikallisyhteisössä. Jokainen viidestä haastateltavasta tiesi kyseisen emännän, sekä muistelutilaisuudessa hänestä keskusteltiin myös.¹⁹³

Tutkimukseni kannalta voin todeta, että kyseisen emännän kaltaiset ihmiset ovat Klubin kulttuuriperinnön muodostumisen kannalta tärkeitä. Tämä emäntä on kietonut Klubin niin vahvasti omaan identiteettiinsä, että häntä ja virkailijakerhoa muistellaan 1950-luvulta aina vuoteen 1983 saakka jopa yhtenä ja samana. Koen, että kyseinen emäntä on myös tehnyt vahvaa työtä sen eteen, että Klubille on muodostunut oma identiteetti. Klubilla on yhä tärkeää ruoan ja palvelun korkea taso ja uskon, että tämä emäntä on ollut yksi avainasemassa oleva henkilöistä aikoinaan luomassa myös näitä tekijöitä. Muistitieto nimittäin paljastaa, että kyseisen emännän aikaan ruoan tai palvelun laadusta ei tingitty. Kun taso on asetettu jo aikoinaan korkealle, on häntä seuranneiden työntekijöiden ollut helppo jatkaa korkean tason ylläpitämistä.¹⁹⁴

Lisäksi koen, että muistamisen prosessin kautta kyseinen emäntä asettuu ensisijaiseen asemaan. Vaikka tutkimusmenetelmät alaluvussa totean, että muistot kiinnitetään usein ihmisille merkityksellisiin asioihin ja paikkoihin, uskon oman tutkielmani perusteella, että muistot voidaan kiinnittää myös merkityksellisiin ihmisiin. Tämän emännän ansiosta Klubi muistetaan paikkana vahvasti, sillä emäntä on kietoutunut Klubin identiteettiin ja näin ollen hän on osa muistitietoa, jota paikasta jaetaan.¹⁹⁵

Mielenkiintoinen seikka on myös toisaalta Klubin työntekijöiden, emännöitsijän ja hänen alaistensa, vapaa-aika, sillä haastattelussa selvisi, etteivät Klubin työntekijät ainakaan 1950-luvulta asti olleet tervetulleita työväentalolle. Emännän alaiset työntekijät viettivät mieluiten vapaa-aikaansa käymällä tansseissa. Niissä käytiin Kankaanpäässä asti.¹⁹⁶ Oletettavasti siis Klubin työntekijät olivat niin sanotusti väliporukkaa. He tekivät liian ”hienoa” työtä, jotta olisivat voineet käydä työväentalolla, mutta eivät kuitenkaan niin hienoa, että olisivat saaneet käyttää Klubia kokoontumispaikkana.

Klubin kahvilantyöntekijöiden esihenkilö oli talon emäntä. Jokaisella ruukin talolla oli oma emäntä, jonka vastuulla kyseisen talon toiminta oli. Eli siis myös Isotalossa, Havulinnessa ja Villa Maireassa oli omat emännät. Näiden emäntien esihenkilönä tuohon aikaan pääemäntä, jolla oli vastuu kaikkien

¹⁹³ Asiakirjat: Fazer Catering. NO 04 020. AAHA; HA1—HA5; MT1.

¹⁹⁴ MT1.

¹⁹⁵ Vahtikari 2022, 45.

¹⁹⁶ HA2.

talojen emännöinnistä. Pääemännän paikka hierarkiassa on mielenkiintoinen, sillä tiedetään, että 1950-luvulta aina 1990-luvulle asti pääemäntänä ollut henkilö on osallistunut välillä myös suvun ja virkailijoiden tilaisuuksiin. Myös Klubilla emäntä oli välillä virkailijoiden tilaisuuksissa itse mukana, sillä hän kuului toisinaan tilaisuuksien toimihenkilöihin. Klubin työntekijät eivät kuitenkaan saaneet tai halunneet osallistua.¹⁹⁷ Klubin työntekijäyhteisö on siis toisaalta ollut hieman hajanainen. Haastateltava kaksi kertoi haastattelussa, että pääemäntä ei ollut juuri kiinnostunut Klubin toiminnasta, ja häntä nähtiin paikalla hyvin harvoin.¹⁹⁸ Klubin työntekijäyhteisön voidaan siis sanoa alun perin pääasiallisesti muodostuneen emännästä ja työntekijöistä.

Yhtiön virkailijoiden käyttö Kerholla perustui pääsääntöisesti ravintolan toimintaan. Lisäksi virkailijoiden oli mahdollista järjestää Klubilla erilaisia seurustelutilaisuuksia, kuten illallisia tai juhlia. Yksi haastateltavista kertoi, että virkailijakerholla järjestettiin suhteellisen usein juhlia. Juhlanaiheita yhtiössä olivat esimerkiksi vappu, pääsiäinen ja joulunaika. Lisäksi merkkipäiviä, kuten virkailijoiden syntymäpäiviä vietettiin usein Klubilla. Moni virkailija on järjestänyt Klubilla myös omat tai läheisensä hääjuhlat.¹⁹⁹ Juhlien koristelu on ollut aikoinaan asia, jossa ei säästely. Monet muistavatkin juhlat erityisesti juuri sen vuoksi, että koristelut olivat välillä suorastaan mahtipontisia.²⁰⁰

Yhden muistelijan sanoin: *”Näiden (vappu)juhlien järjestämisvastuu kiersi aina. Konttoripäällikön vastuulla oli, että juhlat pidettiin mutta järjestäjä sitten kiersi. Järjestäjän paikka tuli sitten minulle, 1957 tai 1958. Kysyin sitten, että minkälaiset valtuudet minulla sitten oli, että kuinkas paljon sitä voisi sitten pistää rahaa menemään siihen järjestelytouhuun. Sain vastaukseksi vain, että tee sillain, kuin itse haluat. Minä puhuin sitten firman rakennusmestarin kanssa. Puhuin, että jos tehtäisiin siitä salista sellainen laiva. Niin me sitten teimme, kirvesmiehet rakensivat sitten jonkinlaisen puukehikon ja levyistä sitten sellaiset seinät osittain. Valitettavasti tästä ei ole yhtäkään valokuvaa...”*²⁰¹

Vaikka laivanmuotoisista juhlista ei ole kuvia, muistitieto säilyy ja luo tärkeää kuvaa siitä millainen yhtiö ja Klubi ovat olleet paikkoina 1950-luvulla. Tutkimukseni perusteella voin todeta, että työyhteisössä on nautittu ennen enemmän juhlista ja vapaa-aikaa on vietetty enemmän yhdessä. Tuohon aikaan työ määritteli enemmän yksilöiden identiteettiä. Se puolestaan selittää mielestäni ajankuvaan liittyviä juhlia.

¹⁹⁷ HA2.

¹⁹⁸ HA2.

¹⁹⁹ HA5.

²⁰⁰ HA2; HA5.

²⁰¹ HA5.

Kuva 9. Vappujuhlat Noormarkun virkailijakerholla 1956. Vappujuhlat olivat pitkään virkailijakerholla traditio. Vaikka virkailijakerho oli pääsääntöisesti vain yhtiön virkailijoiden käytössä, vappujuhlassa oli tietynlainen erityispiirre, sillä juhliin sai aina tuoda perhettä ja ystäviä.²⁰² Yksityisarkisto.

²⁰² HA5.

Kuva 10. ”Tämä kuva henkii sellaista hienoa ilmapiiriä, joka Klubilla voi olla. Siellä pääsi myös täyteen rauhaan.”²⁰³ Noormarkun virkailijakerho 1958. Kuvassa kaksi virkailijaa kerholla seurustelemassa. Yksityisarkisto.

Kulttuuri on ollut Ahlströmin suvussa ja yhtiössä yhdistävä tekijä aina Antti Ahlströmin ajoista asti. Fennomanian nostaessa päätään Antti Ahlström lahjoitti rahaa suomalaiskansallisiin suunnitelmiin ja tarkoituksiin. Ahlström lahjoitti esimerkiksi 1870-luvun alussa tuhat markkaa Suomalaiselle teatterille, joka nykyään tunnetaan Kansallisteatterina. Suurin syy näissä lahjoituksessa oli suomen kielen ja kulttuurin kohottaminen ruotsin kanssa samalle tasolle, ellei jopa korkeammallekin.²⁰⁴ Sen vuoksi yhtiössä onkin alusta asti nautittu erilaisista juhlista ja tapahtumista. Niiden päällimmäinen tarkoitus on ollut nostaa suomalaista kulttuuria.

Tärkeä kulttuuriyhteisö, joka on toiminnassa yhä vuonna 2024 ja on vaikuttanut Antti Ahlströmin ajoista asti, on Noormarkun Torvisoittokunta. Noormarkun Torvisoittokunta oli tiedettävästi ensimmäinen noormarkkulaisten harrastustoimintaa varten perustettu yhdistys. Soittokunta on aloittanut toimintansa virallisesti 4.7.1884. Torvisoittokunnan toiminnassa on ollut alusta asti myös mukana Ahlström-yhtiön työntekijöitä. Ahlström onkin ollut tärkeä mahdollistaja tämän yhtiön toiminnassa, sillä Antti Ahlström esimerkiksi lahjoitti toimintaa varten aikoinaan 200 markkaa. Summa lahjoitettiin heti torvisoittokunnan aloittaessa toimintaansa ja lahjoituksen kautta toiminnan aloittaminen ja jatkaminen on ollut mahdollista. Lisäksi yhtiö mahdollisti torvisoittokunnalle paikan,

²⁰³ HA5.

²⁰⁴ Siltala 2023, 39.

jossa harjoitella eli Klubin sen valmistuttua vuonna 1924. Yhtiö on tehnyt lahjoituksia toimintaan tämänkin jälkeen.²⁰⁵

Klubin valmistuttua on Noormarkun Torvisoittokunta vierailut talolla moneen otteeseen erilaisissa tapahtumissa. Lisäksi aina 2000-luvun alkuun asti Klubi on ollut torvisoittokunnan yhteinen kokoontumispaikka harjoituksia varten.²⁰⁶ Klubin toiminnan kehittyttyä 2000-luvun alussa torvisoittokunta on lakannut harjoittelemasta Klubilla yhtiössä tehtyjen toimintatapojen muutosten vuoksi. Uusiin toimintatapoihin kuului esimerkiksi, että yhtiön ulkopuoliset yksilöt tai ryhmät, eivät voi käyttää Klubia sen aukioloaikojen ulkopuolella.²⁰⁷

Vuoden 1924 lopussa merkittävä tilaisuus Noormarkun virkailijakerholla oli kokous Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton haaraosaston perustamisesta Noormarkkuun. Osaston perustamisesta Noormarkkuun käytiin kokous sunnuntaina 28.12.1924. Esitelmän liiton osaston perustamisesta piti kouluneuvos Erik Mandelin, joka oli liiton sihteeri. Osasto päätettiin samana päivänä perustaa ja sen johtokuntaan valittiin muun muassa pääjohtaja Walter Ahlström ja hänen vaimonsa Hildur ”Lilli” Ahlström.²⁰⁸ Mannerheimin Lastensuojeluliiton Noormarkun paikallisosasto on pitänyt pitkälle 1900-luvun loppuun asti yhdistyksensä kokouksia ja erilaisia tapahtumia Klubilla. Kyseisen yhdistyksen toiminta jatkuu yhä tänäkin päivänä, mutta toiminta Klubilla on satunnaista.

Lisäksi muita tärkeitä tapahtumia Klubilla, ja koko Noormarkun historiassa, on ollut muun muassa uuden kirkon rakentamisen aloittaminen vuonna 1931. Aiemmin paikalla sijainnut puukirkko tuhoutui vuoden 1918 Suomen sisällissodassa. Uuden kirkon rakentaminen paikkakunnalle oli tarpeen, mutta seurakunnalla ei ollut varaa rakentaa sellaista. Sen johdosta A. Ahlström Osakeyhtiö ja Ahlströmin suku päättivät rahoittaa uuden kirkon rakentamisen, ja kirkkoa rakennettiin Noormarkkuun vuosina 1931—1933.²⁰⁹

Noormarkun uusi kivikirkko valmistui vuonna 1933 ja Seuratalolla vietettiin uuden kirkon vihkijäisiä sunnuntaina 3.9.1933. Kirkon vihkijäisten jälkeen kutsuvieraat kokoontuivat virkailijakerholle juhlapäivälliselle, jossa paikalla oli lisäksi pääjohtaja Harry Gullichsen.²¹⁰ A. Ahlström Osakeyhtiön pääjohtajan osallistuminen paikalliseen tapahtumaan onkin mielenkiintoinen seikka, sillä Klubi ei ole koskaan ollut pääjohtajien keskeinen seurustelupaikka. Tutkimuksessani en lue pääjohtajia Klubilla

²⁰⁵ Honkanen 2005, 15; MT1.

²⁰⁶ MT1.

²⁰⁷ MT1.

²⁰⁸ MLL:n historia. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2022.; Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto. SK 30.12.1924.

²⁰⁹ Grahn 2008, 256—257.

²¹⁰ Noormarkun uusi kirkko vihittiin sunnuntaina. SK 5.9.1933.

syntyneisiin tai olemassa oleviin yhteisöihin, sillä heidän keskinäiset kokoontumispaikat ovat olleet muualla Noormarkussa.

Aineiston perusteella pääjohtajat saattoivat kuitenkin osallistua myös vaihtelevasti Klubin tapahtumiin.²¹¹ Sama seikka pätee myös suurimmilta osin yhtiön muihin Klubeihin. Kauttuan Klubin asema on ollut kuitenkin hieman erilainen, sillä se on tiedettävästi ollut myös paikallisjohdon kokoontumispaikka. Varkauden Klubilla tai Karhulan virkailijakerholla yhtiön ylin luokka ei kuitenkaan kokoontunut kuin satunnaisesti.²¹²

Muita suuria hankkeita, jotka kertovat Klubin keskeisestä asemasta, on muun muassa erilaiset Pori-Haapamäki rautatiehen²¹³ liittyvät kokoukset ja tapaamiset, jotka on järjestetty Klubilla. Näihin tapaamisiin olivat oletetusti tervetulleita osallistumaan myös yhtiön ulkopuoliset henkilöt. 1920-luvulla virkailijakerholla vieraili monenlaista väkeä rautatiehankkeeseen liittyen, kuten rataretkikuntia.²¹⁴

Rataosuus valmistui vuonna 1930 ja juna saatiin ensimmäistä kertaa Noormarkkuun 15.9.1930. Satakunnan Kansassa on iloittu tapahtumaa artikkelilla: *Juna ensi kertaa Noormarkussa*. Junan saapuminen ensimmäistä kertaa Noormarkkuun oli suuri ilon aihe, sillä tarve radalle oli ollut jo pitkään. Junan saapumisen kunniaksi virkailijakerholla järjestettiin kahvitilaisuus, jonne oli kutsuttu myös yhtiön ulkopuolista väkeä.²¹⁵

Noormarkun virkailijakerho on ollut keskeinen paikka yhtiön virkailijoiden lisäksi myös muille. Virkailijakerholla on vuodesta 1924 noin 1980-luvulle asti ollut käytäntö, jonka mukaan Klubilla sai kokoontua myös yhtiön ulkopuolisia yhdistyksiä ja ihmisiä, kunhan kokoontumisissa oli mukana joku yhtiön virkailija eli Klubin ”jäsen”. Muutama yhdistys ja seura onkin perustettu Klubilla juuri tähän käytäntöön nojaten.²¹⁶ Esimerkiksi Noormarkun Nopsan tarina alkaa vuodesta 1941, jolloin urheiluseuran perustamiskokous on järjestetty Klubilla.²¹⁷

²¹¹ HA1; 1998 pääjohtajatitteli on vaihtunut toimitusjohtajaksi. 2000-luvulla Klubista onkin tullut tärkeä paikka yhtiön toimitusjohtajille. Pääjohtajille Klubi oli tärkeä vain työn kautta, mutta ei henkilökohtaisesti.

²¹² HA5.

²¹³ Kellomäki 2016, 10; Erinäisiä esityksiä Pori-Haapamäki välillä kulkevasta junaradasta oli käyty jo pitkään ennen junaratahankkeen hyväksymistä 1920-luvulla. Hanke oli ollut esillä ensimmäistä kertaa jo 1800-luvun lopulla, mutta kuopattu silloin ja sen jälkeenkin moneen otteeseen. Vuonna 1920 ehdotettiin rautatietä Pori-Kankaanpää-Virrat-Haapamäki välille ja vihdoin vuonna 1925 ehdotus tästä ratasuunnasta pääsi Eduskunnan hyväksymään lakiin. Rakentaminen aloitettiin vuonna 1929.

²¹⁴ Rataretkikunta maakuntaa taivaltamassa. Vastaanotto ollut kaikkialla innostunut. SK 17.6.1925; Porin-Haapamäen radan lähtösuunta. SK 7.5.1927.

²¹⁵ Juna ensi kertaa Noormarkussa. SK 16.9.1930.

²¹⁶ HA1.

²¹⁷ Onnea Nopsa 80 vuotta. Noormarkun Nopsa.

Vuonna 1942 on myös perustettu Marttayhdistys²¹⁸ Noormarkkuun ja sen virallinen perustamiskokous on pidetty virkailijakerholla.²¹⁹ Noormarkkuun on perustettu myös vuonna 1950 Suomen Punaisen Ristin paikallisosasto. Tämänkin yhdistyksen perustamiskokous on järjestetty Klubilla, ja paikalla on ollut paljon erilaista väkeä, kuten Punaisen Ristin jäsenistöä, noormarkkulaisia, yleisesti toiminnasta kiinnostuneita, yhdistykseen mukaan haluavia ja tietenkin Ahlström-yhtiön virkailijoita.²²⁰

Yhdistysten perustaminen kertoo myös vahvasti siitä, millaisia arvoja Klubiin on liitetty. Lisäksi muistelutilaisuudessa nousi vahvasti esiin tieto siitä, että Noormarkussa ei ole ollut juuri muita paikkoja, jossa kokoontua. Klubi on siis keskeisenä kokoontumispaikkana ollut tärkeä niin toimihenkilöille, kuin paikkakuntalaisillekin.²²¹ Yhdessä haastattelussani nousi myös erittäin hauska tarina yhdistyksen perustamisesta, joka on samalla tärkeä tarina ja kuva Klubiin liittyen. Olen liittänyt kertomuksen ja kuvan alle.

Kuva 11. Kuvassa Ahlström-yhtiön työntekijä Noormarkun virkailijakerhon edessä vuonna 1952. Yksityisarkisto.

²¹⁸ HA3; Noormarkun Martat ry. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä. Yritys- ja yhteisöhaku; Virallisesti Noormarkun Marttayhdistys on rekisteröity yhdistysrekisteriin 23.3.1943. Myöhemmin nimi on muutettu Noormarkun Martat Oy:ksi. Yhdistys on vieläkin toiminnassa ja elinvoimainen.

²¹⁹ Marthaförening under bildande i Norrmark. BT 25.9.1942.

²²⁰ Finlands Röda kors. BT 22.9.1950.

²²¹ MT1.

”Sellainen kuva, jota en muista yhtään, miksi tämä on otettu. Mutta tässä on taustalla Noormarkun purjelentokerho²²². Siellä kerhon puitteissa perustettiin aikoinaan kolmen miehen orkesteri. Kerhon johtaja soitti harmonikkaa, sitten yksi minun kaverini, joka ei ollut yhtiön kanssa missään tekemisissä, puheenjohtaja siis oli, niin hän soitti saksofonia. Minulla oli kitara. Me olemme varmaan tulleet Klubilta ulos harjoituksista. Tämä auto, joka oli harvinaisuus siihen aikaan, vanha Opel, joka oli harmonikan soittajan veljen auto. Minä sitten olen jostain syystä istahtanut tuohon konepellille. 1952 oli vuosi. Me harjoittelimme Klubilla. Olimme harmonikan soittajan kanssa kummatkin töissä metsäkonttorilla yhtiössä, joten meillä oli sitä kautta sitten oikeus Klubia käyttää.”²²³

Vuonna 1951 Klubilla on järjestetty yhtiön ansiomerkkien jakotilaisuus. Tilaisuudessa palkittiin 125 yhtiön työntekijää heidän ansiokkaasta työstään Ahlströmin eteen. Paikalla oli myös Ahlström-yhtiön silloinen pääjohtaja Harry Gullichsen ja hänen puolisonsa Maire Gullichsen.²²⁴ Noormarkun virkailijakerholla on järjestetty monia ansiomerkkien jakotilaisuuksia 1950—1970-luvuilla. Me Kaikki -lehdissä kerrotaan 1956—1958, 1963, 1970 ja 1972 järjestetyistä tapahtumista.²²⁵ Nykyään ansiomerkit jaetaan Havulinnassa.

Inkeri Ahvenisto on tehnyt mittavan tutkimuksen Verlan tehdasyhtiöön liittyen. Väitöskirjassaan *Tehdas yhdistää ja erottaa. Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle*, Ahvenisto summaa, että verlalaisten haastatteluissa 1970-luvulla nousi toistuvasti esille teema, jossa torjuttiin sosiaalisten ristiriitojen läsnäolo. Haastatteluissa korostettiin, ettei Verlan tehdasyhteisössä koettu sosiaalisia eroja. Usein tätä lausetta kuitenkin seurasi sana mutta, jonka jälkeen päästiin todellisiin lausumiin siitä, että tehdasyhteisössä koettiin virkailijoiden olevan ylempänä ja tehtaalla työskenteleviä katsottiin ja puhuteltiin alentuvasti.²²⁶ Hierarkiaerot vanhoissa tehdasyhteisöissä ovat vielä nykypäivänä jokseenkin arka aihe. Koen, että etenkin työyhteisön sisällä aiheesta puhumista vältellään.

Vanhoissa tehdasyhteisöissä muita huomattavia hierarkiaeroja ylemmän ja alemman luokan välillä ovat esimerkiksi palkka ja kieli.²²⁷ Noormarkun virkailijakerho on ollut omalta osaltaan toisaalta iso tekijä hierarkiaerojen ylläpitämisessä, mutta samalla myös keskeinen paikka niiden purkamisessa. Aineiston perusteella koen, että selviä hierarkiaeroja Noormarkun Klubilla on ruvettu purkamaan

²²² Purjelentokerholla haastateltava viittaa Noormarkun Klubiin.

²²³ HA5.

²²⁴ Ahlström-koncernens medaljörfest. BT 20.3.1951.

²²⁵ Me Kaikki -henkilöstölehti 1951—1972.

²²⁶ Ahvenisto 2008, 142.

²²⁷ Ahvenisto 2008, 142—143.

ensimmäistä kertaa 1970-luvulla, sillä silloin on tullut pakolliseksi järjestää työpaikkaruokailu sitä tarvitseville.²²⁸

Ahlström-yhtiössä työntekijänä oleva henkilö kertoi haastattelussa, että 1970-luvun lopulla yhtiön tuli tarjota kaikille haluaville mahdollisuus työpaikkaruokailuun. Haastateltava alkoi tuolloin 1970- ja 1980-luvun taitteessa käydä oman tiiminsä kanssa sen vuoksi Klubilla ruokailemassa. Alemman ja ylempien luokan erot näkyivät tuolloin kuitenkin vielä vahvasti, sillä työporukka ei saanut alun perin syödä virkailijoiden kanssa samoissa tiloissa. Työporukka söi muutaman ensimmäisen vuoden lounaansa Klubin pannuhuoneessa. Työntekijöiden lounas oli usein virkailijoilta ylijäänyttä ruokaa.²²⁹

*”Ei siinä mitään vikaa ollut. Ruoka tuotiin siihen eteiseen ja siellä syötiin pannujen päällä. Siellä oli ihan mukavaa, talvisin oli aina lämmin.”*²³⁰

Muutaman vuoden jälkeen työntekijät saivat siirtyä pannuhuoneesta Klubin kabinettiin, nykyiseen noutopöytähuoneeseen. Virkailijakerhon silloisesta emännästä on vahvoja muistoja. Emäntä toi työntekijöille aina paljon ruokaa, jota oli jäänyt yli virkailijoiden ruokailuista. Jos kaikkea ruokaa ei syöty, emäntä suuttui ja seuraavana päivänä ruokaa saatiin hyvin vähän tai ei ollenkaan. Lounaalla tulikin kuulemma syötyä aina itsensä ähkyyn, ja loput ruoat heitettiin ikkunasta ulos, jotta saatiin pidettyä emäntä tyytyväisenä, ja lounasta taas seuraavanakin päivänä.²³¹

Työporukka ehti syödä kabinetissa lounaansa muutaman vuoden, kunnes saatiin siirtyä virkailijoiden kanssa syömään yhteisesti Klubin lounassaliin. Haastateltava kertoi, että aluksi virkailijat katsoivat työntekijöitä hyvin alentuvasti. Erityisesti tietyille ihmisille oli hyvin vaikeaa sisäistää, että ylempi ja alempi luokka söivät samoissa tiloissa. Toisille siitä ei ollut mitään ongelmaa.²³² Tässä on kuitenkin selkeästi lähdetty rikkomaan vanhoja tapoja. Rajojen rikkominen on ollut Klubin kulttuuriperinnön muodostumisen kannalta hyvin tärkeää, sillä ilman niiden rikkoutumista, Klubi olisi nykypäivänä oletettavasti hyvin erilainen paikka ja sen kulttuuriperintöyhteisö olisi luultavasti paljon pienempi.

Aineiston kannalta toinen selkeä hierarkiaerojen rikkojana toiminut tapahtuma on ollut työntekijöiden pikkujoulujuhlien järjestämisen salliminen Klubilla.²³³ Toimihenkilöillä ja työntekijöillä oli siis alun perin omat joulujuhlat. Toimihenkilöiden joulujuhlaa kutsutaan Kuusenriisujaisiksi. Toisin kuin useimmat pikkujoulut, Kuusenriisujaiset järjestetään aina joulun jo mentyä ohi, uuden vuoden jälkeen.

²²⁸ HA4.

²²⁹ HA4.

²³⁰ HA4.

²³¹ HA4.

²³² HA4.

²³³ HA4.

Tämä johtuu siitä, että useimmille virkailijoille joulukuukaus on kiireistä aikaa ja monet ovat lomilla. Jotta mahdollisimman moni voisi osallistua, pidetään juhlat aina vasta joulun jälkeen. Tarkkaan ei tiedetä, koska tämä perinne on saanut yhtiössä alkunsa, mutta Kuusenriisujaisia on vietetty tiedettävästi ainakin 1950-luvulta asti.

Työväellä ei alun perin ollut omia pikkujoulujuhlia. Sama työporukka, joka alkoi ruokailu Klubilla 1970-luvulla, on ajanut myös omien pikkujoulujen järjestämisen sallimista Klubille. Asiasta käytiin keskustelua monta vuotta, kunnes 1970-luvun lopulla myös työväen pikkujoulu hyväksyttiin.²³⁴ Työntekijöille on selkeämmin 1970-luvulla alkanut muodostua kuva yhdenvertaisemmasta työyhteisöstä, josta esimerkiksi pikkujoulujen järjestäminen kertoo. Työntekijöiden ja toimihenkilöiden välillä on ollut 1990-luvulla vielä suuri kuilu²³⁵.

Kuusenriisujaiset oli siis alun perin suunnattu vain yhtiön ylemmälle luokalle. Yksi haastateltavista kuitenkin kertoo, että 2000-luvun alussa yhtiön toimitusjohtajan virkaan astunut henkilö ei halunnut enää sallia niin suurta kuilua toimihenkilöiden ja työntekijöiden välillä, jonka vuoksi Kuusenriisujaisiin²³⁶ alettiin kutsua koko henkilöstö. Alussa koko henkilöstön saaminen paikalle oli kuitenkin hankalaa, sillä vaikka kaikki oli kutsuttu, ei jo pitkään vallinneista hierarkiaeroista osattu päästää irti. Työntekijät saivat kutsut tilaisuuteen, mutta vain harva saapui paikalle.²³⁷ Vuosien saatossa tilanne on kuitenkin alkanut parantua, eikä monikaan koe, että Noormarkun työyhteisössä olisi enää vuonna 2024 juurikaan hierarkiaeroja.

Seuraava merkittävä askel Klubilla on otettu vuonna 1983, kun Klubin pitkäaikainen emäntä on jäänyt eläkkeelle. Emännän eläköidyttyä Klubin toiminta vuokrattiin Fazer Catering -yritykselle. Fazer toimi talossa vuoteen 1996 asti, kunnes toiminta siirtyi takaisin Ahlströmille.²³⁸ Klubin vuokraaminen Fazer Catering -yritykselle on hieman hämärän peitossa oleva vaihe. Syyt vuokraamiseen eivät selviä aineistosta. Fazerin toimintaa muistetaan satunnaisesti. Heidän emäntänsä on jäänyt mieleen, mutta hänestä ei ole juuri muistoja. Emännän alaisia ei myöskään muisteta sen tarkemmin.

Fazer Catering -yrityksen toimintaperiaatteeseen on kuulunut henkilöstöruokailun hoitaminen. Henkilöstöruokailu on tuohon aikaan pitänyt sisällään yhtiön toimihenkilöiden lounas- ja edustusruokailun sekä edustuskahvitukset ja yhtiön koulutusryhmien ruokailun ja kahvituksen. Mielenkiintoinen seikka sopimuksessa on, että Ahlström-yhtiö on oikeuttanut myös ulkopuolisten

²³⁴ HA4.

²³⁵ HA1.

²³⁶ Tällöin myös työntekijöiden omien pikkujoulujuhlien järjestäminen lopetettiin ja koko henkilöstö sai yhden yhteisen joulujuhlan.

²³⁷ HA1.

²³⁸ HA3.

henkilöstö- ja edustusruokailun Klubilla erillisellä sopimuksella.²³⁹ Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki ulkopuoliset olisivat päässeet ruokailemaan Klubille. Ulkopuolisten ruokailu on ollut erityisluvalla saatu etuus, jota Noormarkussa ovat käyttäneet tiedettävästi vain paikkakunnalla toimineiden pankkien henkilökunnat 1980-luvulta asti. Valitettavasti kaikki nämä pankit ovat lopettaneet toimintansa Noormarkussa.

Fazer Catering -yrityksen alla Virkailijakerhon toiminta jatkoi samankaltaisena kuin aikaisempinakin vuosina. Virkailijat kävivät kerholla ruokailemassa, juhlimassa ja seurustelemassa. Yksi haastateltavista kertoo poikansa hääjuhlista virkailijakerholla vuonna 1989 eli Fazer Cateringin ollessa vielä Kerhon toiminnan vetäjänä. Poika ei ollut yhtiön palveluksessa, mutta sai pitää tilaisuuden kerholla, sillä hänen isänsä oli yhtiössä töissä.²⁴⁰

Kuva 12. Hääjuhlat Noormarkun virkailijakerholla 1989. Kuva on otettu Klubin juhlasalista, joka on yhä alkuperäisessä muodossaan ja yhtiössä sisäisesti suojeltu. Yksityisarkisto.

Fazer Catering on lopettanut Klubilla toimintansa vuonna 1996. Pidän tätä myös Noormarkun Klubin alkuna, vaikka nimi ei sitä vielä virallisesti tuohon aikaan ollutkaan. Noormarkun Klubiin syvennyttään seuraavassa alaluvussa.

4.3 Klubi monien eri yhteisöjen kokoontumispaikkana

Vuosi 1996 on Klubille monella tapaa merkittävä. Kyseisenä vuonna Klubin toiminta on siirtynyt takaisin Ahlströmille. Tässä siirtymässä ratkaisevana tekijänä on ollut yhden pitkäaikaisen työntekijän

²³⁹ Asiakirjat: Sopimus kerhoravintolan hoidosta. AAHA.NO 04 020

²⁴⁰ HA5.

oma-aloitteisuus. Kyseinen työntekijä on nimittäin 1996 suorittanut lisäkoulutusta suorittaen puoli vuotta kestäneen kurssin hotelli- ja ravintolaoppilaitoksessa keittiömestarin pätevyydestä. Kurssin lopputyönä työntekijä ehdotti Klubilla emännöintiä. Idea yhtiössä hyväksyttiin ja näin Fazerin toiminta Klubilla loppui 1996 ja paikka palasi Ahlström-yhtiön toiminnan alle. Lopputyön jälkeen kyseinen työntekijä otti Klubin toiminnasta vetovastuun.²⁴¹

Klubin toiminnan alettua uudenlaisena vuonna 1996 paikka oli hyvin erilainen kuin nykyään 2024. Keittiö oli pieni ja kattoi oikeastaan vain vanhan kaasuhellan. Keittiö päätettiin remontoida 2000-luvulla. Samassa remontissa muunnettiin lisäksi vanha kabinetti noutopöytähuoneeksi ja rakennettiin Klubiin lasiveranta. Samoihin aikoihin Klubin yläkerta, jossa aiemmin Klubin emäntä ja hänen alaisensa olivat majoittuneet, korjattiin henkilökunnan taukutiloiksi. Klubin juhlasali on yhä alkuperäisessä muodossa ja kunnossa. Juhlasalista on lähinnä korjailtu pintoja ja parkettilattia, mutta muutoin sali on koskematon.²⁴² Klubi ei ole sisätiloiltaan suojeltu, mikä toisaalta vierastoiminnan lanseeraamisen kannalta on ollut kannattavaa. Sisätilojen suojeleminen rajoittaisi paljon liiketoimintaa. Klubin juhlasali on kuitenkin yhtiön sisäisellä päätöksellä suojeltu, jonka vuoksi siihen ei ole missään remontissa koskettu, muutoin kuin pintapuolisesti²⁴³.

Lounasta, juhlia ja muita erilaisia tilaisuuksia alettiin tarjota vuonna 1996 kaikille asiakkaille. Aluksi tämä toki tuotti vaikeuksia, sillä Klubi oli pitkään ollut yhtiön yksityinen Kerho. Ihmisillä oli vahvat mielikuvat siitä, että Klubille ei saanut mennä. Haastateltava kertoo myös, että todella usein jouduttiin käymään keskusteluja uusien asiakkaiden kanssa siitä, että pitääkö Klubille tulla pikkutakki päällä. Tähän mielikuvaan vaikutti vahvasti ajatus siitä, että virkailijat, jotka siis yhä Klubia käyttivät, söivät aina pikkutakit päällä. Se antoi ulkopuolisille helposti kuvan, että heilläkin pitäisi olla jotain parempaa päällä. Alun perin ihmisillä oli siis iso kynnys saapua Klubille.²⁴⁴

Kynnys ei kuitenkaan ollut vain asiakkaiden keskuudessa, vaan sitä koettiin myös työntekijöiden kesken. Noormarkun ruukkialue oli ollut Ahlström-yhtiön kotipaikka 2000-luvun alussa jo yli 130 vuotta. Alue on yksityisen yrityksen omistama, ja ennen Klubin avaamista ei ulkopuolisilla ollut mitään tarvetta oleskella alueella. Muistitiedon kannalta voin kuitenkin todeta, että monet paikkakuntalaiset ovat kyllä käyneet ruukkialueella jo ennen Klubin avaamista, mutta käynnit ovat olleet satunnaisia ja liikuttu on lähinnä vain yleisillä autoteillä.²⁴⁵

²⁴¹ HA3.

²⁴² HA3.

²⁴³ HA1.

²⁴⁴ HA3.

²⁴⁵ HA4; HA5; MT1.

Työntekijänkin näkökulmasta Noormarkun ruukkialue on ollut 1900-luvulla vielä hyvin erilainen paikka. Isotalossa, Havulinnassa ja Villa Maireassa on ollut kussakin oma emäntä ja heillä puolestaan omat alaiset. Esimerkiksi vuonna 1989 yhtiöön töihin tullut työntekijä on tullut alun perin Havulinnaan talousapulaiseksi ja keittäjäksi. Aikoinaan työkuvaan kuuluivat kaikki taloudenhoitoon liittyvät asiat. Jokaisella työntekijällä työyksiköitä oli vain yksi eli talo, johon työntekijä palkattiin. Eli esimerkiksi Havulinnaan palkatut talousapulaiset tekivät töitä vain Havulinnassa, ja Pääkonttorilla oleva emäntä työskenteli vain Pääkonttorilla. Klubin toiminta on näihin verrattaessa hyvin erilaista, sillä Isotalossa, Havulinnassa ja Villa Maireassa vieraili vain suku ja yhtiön vieraita. Vieraat taloissa olivat arvovaltaisia ja hierarkian huipulla. Työntekijät tekivät taloissa työtä hyvin mielellään ja siitä oltiin ylpeitä. Talojen asiakkaita ei tietenkään saanut puhua ulkopuolisille, eikä myöskään työstä itsessään saanut puhua. Ruukkialueella vallitsi siis tietynlainen salaperäisyyden leima, josta ei haluttu päästää irti.²⁴⁶

Kun Klubin toiminta avattiin ulkopuolisille, ei siis ainoastaan yhtiöön kuulumattomilla ulkopuolisilla ollut korkea kynnys tulla Klubille. Sama seikka päti myös työntekijöihin eli talousapulaisiin ja emäntiin. Välillä Klubille tarvittiin lisäksi tarjoiluun tai ruoanlaittoon, mutta oma väki ei suostunut tuohon aikaan tulemaan Klubille edes tilapäisesti auttamaan. Klubilla olikin toiminnan vetäjän lisäksi muutama apulainen yleensä aina kylältä tarvittaessa.²⁴⁷

Noormarkun ruukkialueella pidettyjen edustus- ja koulutustilaisuuksien vähennyttyä 2000-luvun alussa Klubin toimintaa rupesivat koko ajan enenemissä määrin käyttämään ulkopuoliset. Haastateltava kuvailee, että ei mennyt kauaa, kun varauksia rupesi tulvimaan ovista ja ikkunoista.²⁴⁸ Tämä kertoo siitä, miten Klubille on ruvennut muodostumaan uusia yhteisöjä.

Klubi on kuitenkin ulkopuolisten vierailijoiden lisäksi saavuttanut keskeisen ja tärkeän paikan myös yhteisössä, jolle Klubi ei kokoontumispaikkana ole ollut ennen vielä yhtä tärkeä. Tämä yhteisö on Ahlströmin suku. Kyseinen suku on kasvanut Antti ja Eva Ahlströmin ajoista paljon ja käsittää vuonna 2024 monta sataa henkeä. Suvulle paikka on erityisen tärkeä, sillä se on ruukkialueella ainut paikka, jossa voi kokoontua isoihin tilaisuuksiin ja tapahtumiin. Klubin juhlasali on ruukkialueen suurin kokoontumistila. Vuoden tärkein tapahtuma suvun ja yhtiön näkökulmasta on aina toukokuussa pidettävä yhtiökokous. Yhtiökokous pidettiin ennen pääkonttorilla. Tilaisuus siirtyi 2000-luvun alkupuolella Klubille, sillä pääkonttorin tilat alkoivat käymään ahtaiksi.²⁴⁹

²⁴⁶ HA1; HA3.

²⁴⁷ HA3.

²⁴⁸ HA3.

²⁴⁹ HA1.

Vierastoiminnan lanseeraamisen myötä Noormarkun ruukkialueella alettiin tarjota Klubin toiminnan lisäksi majoituspalveluita ja kulttuurimatkailua. Vuonna 2014 avautunut Makkarakosken sahamuseo ja vuonna 2015 laajennettu Ahlström Voyage -näyttely tuovat jatkuvasti uusia asiakkaita ruukkialueelle. Näille kulttuurimatkailijoille Klubi on yleensä aina keskeinen kokoontumispaikka. Myös majoitusasiakkaille Klubi on keskeisessä asemassa, siellä se on ruukin sydän, jossa tarjoillaan loistava aamiainen, lounas ja illalla vielä à la carte -annokset. Klubi onkin niin turistien, majoitusasiakkaiden kuin muidenkin vierailijoiden kannalta tärkeässä asemassa, sillä se on usein ensimmäinen paikka, johon saavutaan ja viimeinen paikka, josta lähdetään jatkamaan matkaa.

Lisäksi yhtiön kannalta Noormarkun ruukkialueen kulttuuriperintö on tärkeää, sillä yhtiössä kulttuuriperintöä kaupallistetaan.²⁵⁰ Kulttuuriperintöön liittyvä turismi ja kaupallisuus ovat kuitenkin yhä vuonna 2024 tekijöitä, joiden eettisyydestä syntyy keskustelua. Kulttuuriperintöön linkittyy matkailun muoto *heritage tourism*, jolla on läheiseksi kuvailtava yhdennäisyys kulttuuriperintöteollisuuteen.²⁵¹

Klubi ei ole kuitenkaan kulttuuriperinnön kautta kaupallistettu tuote. Tällaisia kulttuuriperinnön avulla kaupallistettuja tuotteita on teollisessa kulttuuriperinnössä kuitenkin suhteellisen paljon. Hyvä esimerkki tällaisesta kaupallistetusta teollisesta kulttuuriperinnöstä on Noormarkun ruukkialueella sijaitseva Makkarakosken sahamuseo. Saha on merkittävä teollisen kulttuurin jättämä menneisyyden jälki, joka on kaupallistettu nykypäivänä toimimaan museona. Klubi itse rakennuksena ei ole kaupallistettu, vaan yhtiön kaupallisesti tarjoamat palvelut ovat myynnissä Klubilla. Kaupallisia palveluita voidaan kuvailla aineettomiksi ja aineellisiksi. Klubi muodostaa palveluihin ensisijaisesti aineellisen merkityksen tarjoamalla paikan, jossa palveluita, kuten häitä järjestetään. Aineellisen paikan lisäksi Klubi muodostaa myös aineetonta arvoa, sillä esimerkiksi häistä jääneet muistot liitetään Klubiin paikkana. Toki on todettava, että Klubi on monelle siellä esimerkiksi juuri häitään juhlivalle merkittävä paikka, ja se valikoituu juuri siitä syystä juhlapaikaksi. Osittain Klubi on myös paikkana kaupallistettu, vaikkakaan ei suoranaisesti.

Klubista koottava näyttely asettaa kuitenkin Klubin myös kaupallistetuksi kulttuuriperinnön paikaksi. Näyttelyn julkistamistilaisuus on huhtikuussa 2024. Tämän jälkeen näyttely on vapaasti ja ilmaiseksi jokaisen Klubilla vierailevan henkilön nähtävillä aina ensi vuoteen 2025 saakka, jolloin Klubille kootaan uusi näyttely. Klubista kertova näyttely kuitenkin asettaa Klubin rakennuksena myös kaupalliseen asemaan, sillä näyttely on tärkeä osa Klubin kulttuuriperintöprosessia. Kulttuuriperintöprosessi on käynnissä niin kauan kuin Klubi on aineellisesti tai aineettomasti elossa ja

²⁵⁰ HA1.

²⁵¹ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 23.

siihen liittyviä muistoja päätetään säilyttää. Klubista kertovassa näyttelyssä halutaan erityisesti korostaa paikan merkitystä Ahlström-yhtiön työyhteisössä, paikan historiaa, siellä olleita yhteisöjä ja näiden yhteisöjen merkitystä paikan historiaan. Lisäksi näyttely nostaa paikallisyhteisön roolia ja sitä, miten Klubista on tullut kulttuuriperintöä.

Klubin kulttuuriperintöön voi tulevaisuudessa vaikuttaa Ahlström-yhtiön uudishanke Brädgården, joka on Noormarkun ruukkialueelle valmistuva ravintola- ja kokousrakennus. Brädgårdenin suunnittelusta järjestettiin kutsukilpailu vuonna 2021. Kilpailun tarkoituksena oli suunnitella arkkitehtuurinsa kannalta toimiva ja korkeatasoinen rakennus, joka täydentäisi omalta osaltaan ruukin palveluita. Kilpailun voitti ruotsalainen Johan Celsing.²⁵² Brädgårdenista suunnitellaan ruukkialueen toiminnan uutta sydäntä. Valmistuttuaan se tulee olemaan vierailijakeskus, tapahtuma- ja kokoontumispaikka, näyttelytila ja ravintola.²⁵³

Brädgårdenin valmistumisen ajankohdasta ruukkialueelle ei ole vielä tarkkaa tietoa. Vuonna 2024 valloillaan oleva maailmantilanne jumittaa rakennushanketta entisestään. Brädgårdenin valmistuttua Klubi tulee kuitenkin säilymään edelleen suojeltuna rakennuksena ja osana yhtiön toimintaa. Yhtiössä Klubin säilyttämisen tahtotila on kova.²⁵⁴ Ahlström-yhtiön asiakkuuspäällikkö Tiina Rajalan mukaan Klubin merkitys ei katoa Brädgårdenin valmistuttua. Uudisrakennus tulee luomaan Noormarkun ruukkialueelle enemmän asiakas- ja ihmisvirtaa, joka Klubin sijaan keskittyy Brädgårdeniin. Tähän asti Klubilla tuotetut palvelut ja muu toiminta säilyvät Klubilla uudisrakennuksen valmistumisenkin jälkeen. Brädgårdenin valmistuttua Klubin on tarkoitus toimia tilauksesta ravintola-, juhla- ja kokoustilana. Yhtiölle on tärkeää, että paikka ei jää tyhjilleen.²⁵⁵

²⁵² Art and Design Center Brädgården. SAFA 2021.

²⁵³ Art and Design Center Brädgården. Invited competition - Honorary mention, 2021. AOR Architects 2021.

²⁵⁴ Rajala. Haastattelu. 15.2.2024.

²⁵⁵ Rajala. Haastattelu 15.2.2024.

5 Johtopäätökset

5.1 Kulttuuriperinnön muodostuminen

Noormarkun Klubi on osa Noormarkun ruukkialuetta. Tutkimustuloksena Klubin kulttuuriperinnön muodostumiselle totean, että ilman Noormarkun ruukkia ei olisi Noormarkun Klubia. Klubin kulttuuriperintö muodostuu nykypäivänä siitä, millaiseksi paikaksi Klubi ja siten koko Noormarkun ruukkialue on alun perin luotu.

Vuonna 2024 Noormarkun ruukkialueen vanhat tuotantolaitokset ovat menneisyyden jättämiä jälkiä, jotka olemassaolollaan muistuttavat alueen teollisesta vaiheesta. Teollisen yhteiskunnan rakenteet ovat lähteneet purkautumaan 1960-luvulla globalisaation myötä. 1980-luvulla teollista yhteiskuntaa tutkivat tutkijat huomasivat, että moni teollisuuspaikkakunta oli alkanut taantua, kun teollisuuden työpaikat olivat vähentyneet tuotantolaitosten sulkemisen vuoksi. Tästä ilmiöstä ruvettiin tuolloin käyttämään nimitystä deindustrialisaatio. Nykypäivänä käsitteellä tarkoitetaan juuri teollisen yhteiskunnan muodostamien yhteiskuntarakenteiden purkautumista.²⁵⁶

Klubin kulttuuriperinnön muodostumisen tärkein tekijä on Noormarkun ruukin alkuperäinen käyttötarkoitus teollisena paikkana. Teollistumisen ansiosta myös Noormarkkuun on muodostunut ensimmäiset teollisuuslaitokset 1600-luvulla. Teollisuuden muodostuminen alueelle onkin omasta mielestäni ensisijainen tekijä myös Noormarkun Klubin kulttuuriperinnön muodostumiseen ja suora syy siihen, miksi Klubi on rakennettu. Klubi on teollisen yhteiskunnan jättämä menneisyyden jälki, joka säilyy koska sen takana seisoo vahva taho, jolle paikan suojeleminen on ensisijaisen tärkeää.

Teollisuuden avulla Noormarkun ruukista on syntynyt teollinen paikka, ja sen vuoksi se on päätynyt myös Ahlströmin suvun omistamaksi ja asuttamaksi 1870-luvulta lähtien. Kulttuuriperinnön muodostumisen kannalta onkin seuraava keskeinen tekijä ollut juuri valinta vuonna 1870, jonka Ahlströmin suku on tehnyt. Tämän valinnan kautta Noormarkun ruukista tuli perheelle kotipaikka. Jotta kulttuuriperintö on voinut ruveta muodostumaan tämän jälkeen, on kehiin astunut suvun ja yhtiön vahva tahtotila siitä, että alueelle luodaan myös elämää ja elinvoimainen yhtiö. Ensimmäisen sukupolven päätös muuttaa Noormarkun ruukkialue perheen kotipaikaksi on vaikuttanut myös jokaiseen sukupolveen heidän jälkeensä.

Ennen kaikkea suvun lisäksi tärkeässä osassa on Ahlström-yhtiö, joka vuoteen 2024 asti on säilynyt elinvoimaisena. Yhtiön elinvoimaisuuden ansiosta Noormarkun ruukkialueen ylläpitoon ja

²⁵⁶ Sivula 2013, 165—166.

kustannuksiin on voitu investoida, joka on taannut rakennusten säilyvyyden ja myöhemmin 1990-luvulla päätöksen tulla suojellun alaiseksi. Tässä päätöksessä suku ja yhtiö ovat omasta mielestäni yksi ja sama yhtälö, sillä jos Noormarkun ruukkialue ei olisi muodostunut alun perin suvulle pyhäksi paikaksi ei Noormarkun ruukkialueen kunnossapitoon olisi aikojen saatossa panostettu.

Jos yhtiön asema ja talous jossain historian vaiheessa olisi taantunut, myös Klubi olisi paikkana kokenut saman. Koenkin, että Klubi on suorassa yhteydessä yhtiöön ja yhtiön avulla se on päätyntä myös suojelluksi. Vaikka nykypäivänä olisi hienoa ajatella, että menneisyyden jäljet suojellaan pelkästään yksilöiden tai yhteisön olemassaolon voimalla se ei valitettavasti pidä paikkaansa. Klubin kaltaisten menneisyyden jälkien suojeluun tarvitaan luja tahto, merkitys rakennuksen taustalla, sen historiallinen arvo ja vakavarainen yritys, yhdistys, yhteisö tai muu, jolla on tarvittavat varat pitää rakennuksen toimintaa yllä ja kattaa siitä aiheutuvat kulut. Tämän vuoksi koen, että Klubin kulttuuriperinnön muodostumisen keskeisenä tekijänä on myös yhtiö, joka ei ole vuosien saatossa taantunut ja ymmärtää rakennuksen arvon monesta eri näkökulmasta. Näin ollen summaan, että teollisuus, suvun päätös valita Noormarkun ruukkialue kotipaikakseen ja elinvoimainen yhtiö näiden takana ovat perimmäiset syyt sille, miten Noormarkun Klubin aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö on lähtenyt muodostumaan.

Noormarkun ruukkialueelle tulevaisuudessa rakentuva Brädgården herättää myös ajatuksia. Brädgården tulee olemaan ruukkialueen uusi sydän. En kuitenkaan oman tutkimukseni perusteella usko, että tämän uudisrakennuksen myötä Klubi menettäisi arvoaan yhteisöiden tai kulttuuriperinnön kannalta, sillä Klubi on luonut kulttuuriperintönsä jo yli sata vuotta. Paikan 100-vuotista historiaa ja kulttuuriperintöä ei voida omasta mielestäni pyyhkiä pois uudisrakennuksen valmistumisella, vaikka uudisrakennus tulee varmasti vaikuttamaan myös Klubin toimintaan aikanaan. Klubin kulttuuriperintö, kulttuuriperintöyhteisö, paikan merkitys muistin paikkana, merkitys paikallisyhteisölle ja sen merkitys suvulle ja yhtiölle ei uskoakseni tule muuttumaan, vaikka jatkossa Brädgården tulee tarjoamaan isommat puitteet. Uskon, että Brädgården synnyttää Klubille loppujen lopuksi vielä suurempaa arvoa ja merkitystä ja paikan kulttuuriperintöprosessi jatkuu myös tulevaisuudessa, sillä Klubi on uskomattoman monelle tärkeä menneisyyden jälki, joka halutaan ehdoitta säilyttää.

Kulttuuriperintöä luodaan ihmisen toiminnan kautta. Se ei ole koskaan olemassa valmiina, vaan kulttuuriperintöä syntyy, kun yhteisö päättää säilyttää menneisyydestä jääneen aineellisen tai aineettoman jäljen, kuten rakennuksen. Kulttuuriperintö on täten myös aina tulos erilaisista päätöksistä, joita tehdään sen eteen, mitä päätetään säilyttää. Tapahtuman sarjoja, joissa jokin menneisyyden jälki päätetään säilyttää, kutsutaan kulttuuriperintöprosessiksi.²⁵⁷

²⁵⁷ Grahn 2009, 107.

Tutkimukseni kannalta uskon, että jos Walter Ahlström ei olisi ollut ensimmäisenä antamassa Klubille niin arvokasta asemaa, ei paikkaa olisi enää nykypäivänä. Klubin kannalta merkittävää onkin erityisesti se, että yhtiössä korkeimmassa asemassa oleva henkilö on halunnut luoda ja säilyttää Klubin kaltaisen paikan, sillä se on antanut tietynlaisen ohjenuoran myös tuleville sukupolville siitä, mikä on säilyttämisen arvoista. Walter Ahlströmiä voi siis tutkimukseni kannalta pitää Klubin kulttuuriperintöprosessin alkuun saattajana.

Klubin kulttuuriperintöprosessin voidaan sanoa alkavan vuodesta 1924, jolloin rakennus on valmistunut. Tutkimukseni perusteella voin kuitenkin todeta, että Klubin kulttuuriperintöprosessi on alkanut jo ennen itse rakennuksen valmistumista. Koen, että kulttuuriperintöprosessi on alkanut jo ideasta rakentaa Klubi. Tähän viittaa esimerkiksi arkkitehtuurikilpailu, jossa Klubin suunnittelijaksi haluttiin valita aikansa parhaimpia arkkitehtejä. Arkkitehdin valinta kertoo mielestäni siitä, miten yhtiö on ollut valmis investoimaan ja panostamaan Klubin rakentamiseen. Lisäksi tämä kertoo mielestäni halusta säilyttää. Jos Klubi olisi koettu vähäpätöiseksi rakennelmaksi, jonka tarkoitus olisi palvella vain muutama vuosi ei rakentamiseen ja suunnitteluun olisi varmasti käytetty niin paljon aikaa ja vaivaa. Klubia ei rakennettu vain silloisille sukupolville, vaan se rakennettiin myös tulevia sukupolvia varten. Mielestäni siis Klubin kulttuuriperintöprosessin alkuna voidaan pitää ideaa synnyttää kohtaamispaikka ylemmälle luokalle vuonna 1922. Vuonna 1923 kyseinen idea on otettu Ahlström-yhtiön hallituksen käsiteltäväksi ja päätetty toteuttaa.

Toisaalta menneisyyden jäljet, jotka valitaan säilytettäväksi ovat historialliselta arvoltaan usein jo merkittäviä, kun päätös niiden säilyttämisestä tehdään. Teollisen kulttuuriperinnön pariin valitaan esimerkiksi vielä vuonna 2024 erilaisia teollisuuslaitoksia tai muita rakennuksia, jotka ovat jopa satoja vuosia vanhoja. Usein siis erilaisten aineettomien tai aineellisten asioiden arvo tajutaan vasta jälkikäteen, jolloin kyseinen aineeton tai aineellinen asia päättyy kulttuuriperinnöksi ja näin ollen säilytettäväksi.

Perustan väittämäni Klubin kulttuuriperintöprosessin alkamisesta aikaan ennen itse rakennusta siihen, että Klubia rakentaessa on ollut tarkoitus luoda jotain kestäväää, joka säilyy myös tuleville sukupolville. Klubia rakennuttaessa ei oletettavasti olla kuitenkaan ajateltu, että tullaan luomaan jotain kulttuuriperinnöksi käsiteltävää. Uskon kuitenkin, että nykyajasta käsin tarkasteltuna voidaan todeta kulttuuriperintöprosessin alkavan jo halusta rakentaa jotain tuleville sukupolville. Tällöin esimerkiksi yhteisöille merkityksellinen asia liitetään omaan identiteettiin ja siirretään seuraavalle sukupolvelle.

Klubin identiteetti alkaa tutkimukseni perusteella muodostumaan palokunnantalosta, sillä ensimmäiset aineettomat muistot Klubiin liittyen ovat vanhasta palokunnantalosta. Tämä kertoo myös siitä, miten

pitkällä aikavälillä Klubi on koettu merkittäväksi. Lisäksi 1920-luvun alussa saatu idea Klubin rakentamisesta on keskeinen tekijä Klubin muodostumisessa nykyiseksi paikaksi ja menneisyyden jäljeksi. Klubin rakentamiseen johtavat seikat ovat olleet tarve omalle kokoontumispaikalle, alemman luokan kokoontumispaikan olemassaolo, Pääkonttorin rakennuttaminen 1916 ja se, että muille teollisuuspaikkakunnille on myös ruvennut ilmestymään Klubin kaltaisia kokoontumispaikkoja 1900-luvun alussa. Johtopäätöksenä totean, että edellä mainitut neljä seikkaa ovat ajaneet yhtiön rakentamaan ylemmälle luokalle oman kokoontumispaikan.

Noormarkun Klubista kootaan näyttely, jonka julkistamistilaisuus on 19.04.2024. Kyseisenä päivänä Klubin avajaisista tulee kuluneeksi tasan 100-vuotta. Olen itse mukana näyttelyn kokoamisessa. Näyttelyn kokoaminen on askel Klubin kulttuuriperintöprosessissa, sillä se vahvistaa Klubin kulttuuriperinnöllistä ja historiallista arvoa ja sen avulla Klubin kulttuuriperintö on helpompi siirtää taas uusille sukupolville.

5.2 Paikallisyhteisö

Kotiseutu on tutkimuksissa todettu hyödylliseksi käsitteeksi, joka auttaa alueidentiteetin ja yhteisöllisyyden määritelmässä. Kotiseutukäsitteessä luonto ja kulttuuri yhdistyvät yhdeksi ja samaksi *elämismaailmaksi*. Jokainen ihminen rakentaa elämänsä aikana itselleen ympäristön, joka perustuu omanlaisen kokemusten käsityksiin. Tästä syntyy kotiseutukuva. Suomen kielessä kodilla tarkoitetaan ihmiselle henkilökohtaista paikkaa, jossa omat esineet säilytetään tai jossa perhe asuu. Jokaisen ihmisen elämä on kuitenkin erilaista, sillä kaikilla ei ole kotia tai perhettä. Ihmisen kodittomuus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö hänellä olisi omia merkityksellisiä paikkoja, joihin kiinnittää omia muistoja. Tällaisissa maisemissa voidaan todeta ihmisen olevan, kuin kotonaan. Jokaisen kotiseutu on erilainen summa yksilölle merkityksellisiä asioita.²⁵⁸

Kotiseutu rakentuu lisäksi historian erilaisina kerrostumina. Jo pikkulapsena ihmiselle rupeaa syntymään erilaisia merkityksiä erilaisia asioita ja paikkoja kohtaan. Ihmisen vanhetessa nämä merkitykselliset kohtaamiset ja kokemukset muuttuvat muistoiksi. Kotiseutu muodostuu kolmesta erilaisesta tekijästä, joita ovat luonnonympäristö, rakennettu ympäristö ja henkinen ympäristö.²⁵⁹

On todettu, että luonnonympäristö voi vaikuttaa vahvasti yksilön kotiseutukuvaan. Kuitenkin kokemukset myös rakennetusta ympäristöstä ovat korkeintaan yhtä vahvoja. Melkein jokaisen ihmisen tarina alkaa sisätiloista. Ensimmäiset tärkeät asiat ovat esimerkiksi tarve-esineet. Näistä lasten maailma laajenee paikkoihin, kuten leikkipuistot. Seuraavia tärkeitä rakennettuja ympäristöjä ovat

²⁵⁸ Riukulehto 2013, 319—320.

²⁵⁹ Riukulehto 2013, 320.

esimerkiksi eskari, koulu ja työpaikka. Myös rakennettu ympäristö on näin kokemuksellista. Rakennettuun ympäristöön liitetään merkittäviä muistoja oman elämän varrelta.²⁶⁰

Noormarkun Klubi on Noormarkussa merkittävä rakennettu paikka, johon Ahlström-yhtiön lisäksi myös paikalliset liittävät omia kokemuksia, tunteita ja muistoja. Klubi on esimerkiksi paikka, joka muistetaan harrastusten, työn, merkityksellisten ihmissuhteiden solmimisessa, juhlien, kokousten tai muiden tapaamisten merkeissä. Klubiin tullaan näin liittäneeksi monia erilaisia merkityksellisiä kokemuksia, joiden ansiosta paikkaa voidaan pitää arvokkaana myös paikallisyhteisölle.

Paikallisyhteisössä Noormarkun ruukkialue, ja siihen kuuluva Klubi, ovat paikallisia ylpeyden aiheita. Ulkopaikkakuntalaiset vieraat viedään ensimmäisenä tutustumaan alueeseen. Moni rakennus ruukkialueella on kuitenkin ihasteltavissa vain ulkoapäin. Klubiin pääsee kuitenkin tutustumaan myös sisältä. Muistelutilaisuudessa jokainen osallistuja kertoi Klubin olevan arvokas kohtaamispaikka ja maamerkki, jonka avulla vieraat osataan neuvoa oikeaan paikkaan. Se on paikka, jonne mennään perheen ja vieraiden kesken nauttimaan tasokkaista palveluista, mutta siellä vieraillessa paikalliset vahvistavat myös omaa identiteettiään ja kuuluvuuden tunnetta. Klubi on paikka, josta voidaan sanoa *”tämä on meidän kylän kokoontumispaikka, ja me ollaan tosi ylpeitä siitä”*.²⁶¹ Tällä tavoin paikalliset myös vahvistavat Klubin kulttuuriperinnöllistä arvoa ja jatkavat Klubin kulttuuriperintöprosessia.

Klubi on arvokas osa ihmisten ja yhteisöjen kotiseutukuvaa, jossa luonnonympäristö, rakennettu ympäristö ja henkinen ympäristö kohtaavat. Klubin lähellä olevia luonnonympäristön merkkejä, joihin Klubi liitetään ovat esimerkiksi rakennuksen edessä oleva pelto. Muistelutilaisuudessa moni osallistuja muisteli esimerkiksi 1950-luvulla järjestettyjä hiihtokilpailuja, jotka lähtivät Klubin edessä olevalta pellolta ja jatkuivat Noormarkunjoen yli.²⁶²

Henkiseen ympäristöön viittaa esimerkiksi ruoka.²⁶³ Klubi tunnetaan paikallisyhteisössä etenkin ruoan ansiosta, sillä ruoka tuotetaan lähellä. Esimerkiksi Klubilla tarjoiltava riista on pyydetty usein 10 kilometrin säteellä olevista metsistä. Moni paikkakuntalainenkin on ollut mukana metsästyksessä. Riistanhoito paikkakunnalla onkin monelle suuri ylpeyden aihe.

Paikallisyhteisön valitsemat menneisyyden jäljet, jotka tuotetaan kulttuuriperinnöksi ovat tärkeitä. Näin paikalliset korostavat omaa paikallisidentiteettiään ja suojelevat menneisyyden jälkiä. Kulttuuriperinnön kannalta ei ole tärkeää, kuka kulttuuriperinnön omistaa, sillä kulttuuriperintö on

²⁶⁰ Riukulehto 2013, 322.

²⁶¹ MT1.

²⁶² MT1.

²⁶³ Riukulehto 2013, 324.

yhteisöjen omaa perintöä riippumatta omistussuhteista. Tutkimukseni perusteella voin todeta, että Noormarkun Klubin kulttuuriperintö on noormarkkulaisen identiteetin elintärkeä osa.

Vanhoiden teollisuusalueiden arvokkain voimavara ovat siellä asuvat ihmiset. Jos vanhojen teollisuusalueiden muuntamisella on ylipäättään mitään mahdollisuuksia, sen on nojattava ihmisiin. Meidän on annettava näille ihmisille rohkeutta ja voimaa muutoksen ylläpitämiseen, mutta se ei onnistu, jos heidän ylpeytensä murtuu kerta toisensa jälkeen. Siksi alueellisen identiteetin säilyttäminen on globalisaation aikakaudella ensiarvoisen tärkeää. Näin ollen yksi teollisuusmuistomerkkien säilyttämisen tarkoitus on vahvistaa alueellista identiteettiä. Matkailijoita kiinnostavat eniten tarinat ihmisten elämästä.²⁶⁴

Lotta Svärd -yhdistys, sekä suojeluskunta ovat merkittäviä menneisyyden jättämiä jälkiä koko Suomen mittapuulla. Näiden yhdistysten kulttuuriperinnöllinen arvo on ihmisille, yhteisöille ja esimerkiksi rakennuksille vieläkin arvokasta. Näistä yhdistyksistä on olemassa vuonna 2024 paljon sekä aineetonta, että aineellista kulttuuriperintöä. Näiden yhdistysten olemassaolo on vaikuttanut vahvasti Klubin identiteettiin, sillä Klubi muistetaan yhä näiden yhteisöjen kokoontumispaikkana.²⁶⁵

Lottien ja suojeluskunnan toiminnan salliminen Klubilla ajaa myös Klubin kulttuuriperintöprosessia eteenpäin. Näiden yhteisöjen läsnäolo Klubilla on vaikuttanut tutkimukseni perusteella etenkin Noormarkun paikallisyhteisöön ja siksi voinkin tutkimustuloksena myös todeta, että Klubi on ollut paikallisyhteisölle tärkeä paikka ja on yhä vuonna 2024 tärkeä menneisyyden jälki, joka on vahvistanut tämän yhteisön paikallidentiteettiä ja kollektiivista muistia. Klubi on paikallisyhteisölle erityisesti muistin paikka, joka vahvistaa yhteisöjen ja yksilöidenkin kuuluvuutta ja historiatietoutta. Yhteen tuojana Noormarkun Klubi on paikka, joka yhdistää ihmiset, joille Klubi on arvokas. Se palvelee paikkana ihmisten käytännön tarpeita ja luo merkityksiä ihmisten ja yhteisöjen elämään.

Jos Klubi olisi toiminut vain virkailijakerhona vuodesta 1924 vuoteen 1996 asti, ja sallinut paikallisyhteisön kokoontumisen rakennuksessa ensimmäistä kertaa vasta 1996, ei rakennus olisi paikallisyhteisölle vuonna 2024 läheskään yhtä tärkeä. Klubin merkitys nousee paikallisyhteisön silmissä juuri Lotta Svärd -yhdistyksen, sekä Noormarkun suojeluskunnan ansiosta. Monet muistelutilaisuuteen osallistuneet kertoivat esimerkiksi omista vanhemmistaan tai sukulaisistaan, jotka ovat olleet osana jompaakumpaa yhdistystä²⁶⁶. Tämä luo ylisukupolvien kantavaa merkitystä paikkaan, ja kuvaa hyvin Noormarkun Klubia *muistin paikkana*.

²⁶⁴ Ebert 2016 (2012), 204.

²⁶⁵ MT1.

²⁶⁶ MT1.

5.3 Kulttuuriperintöyhteisön merkitys

Noormarkun Klubi on aina ollut paikkana tärkeä yhtiölle. Tutkimukseni kannalta en koe, että Klubin arvo olisi vuosien saatossa Ahlström-yhtiön tai työyhteisön silmissä muuttunut mihinkään. Rehellisesti havainnointini perusteella täytyy kuitenkin myöntää, että Klubilla on työyhteisön silmissä ollut heikompia vaiheita. Koen kuitenkin, että vuonna 2024 arvostus Klubia kohtaan on jatkuvasti nousemassa. Työyhteisö lounastaa esimerkiksi yhä Klubilla. Tämä on yksi monista perinteistä, jota on jatkunut yhtäjaksoisesti lähes 100 vuotta. Lisäksi Klubi mahdollistaa tilojensa vuoksi myös yhtiön sisäiset tapahtumat, juhlat ja kokouksetkin, joita ei voisi järjestää koko henkilöstön kesken muualla. Juhlasali on tässäkin ennen kaikkea tärkeässä asemassa kokonsa ja ravintolapalvelujen vuoksi.

Klubin aseman tärkeydestä kertoo se tosiasia, että Klubi ei sen 100-vuotisen historian aikana ole ollut kertaakaan ilman käyttötarkoitusta tai tyhjillään. Kun Klubin alkuperäiset yhteisöt ovat lopettaneet toimintansa Klubilla, on rakennukselle kerta toisensa jälkeen keksitty uusiokäyttöä. Tämä kertoo erityisesti niistä arvoista ja merkityksistä, joita Ahlström-yhtiö liittää rakennukseen. Jos rakennus olisi vähäpätöinen, ei rakennusta enää nykypäivänä olisi. Tässä yhteydessä omasta mielestäni myös korostuu se, millaisia arvoja yhtiö on ajanut alusta asti eri rakennusurakoiden kanssa. Totean, että mitään rakennusta ei ole ruukkialueella luotu kestämään vain yhtä sukupolvea, vaan rakennukset on rakennettu kestämään nykyisten sukupolvien lisäksi myös tulevia. Tämä seikka pätee yhtiössä yhä vahvasti ja tästä nousee omasta mielestäni rakennuksille jo valmiiksi annetut vahvat arvot. Klubin säilyvyyden kannalta kaikkein tärkein tekijä on kuitenkin omasta mielestäni ollut Klubin kulttuuriperintöyhteisö eli Ahlström-yhtiön työyhteisö. Rakennus voidaan rakentaa, sitä voidaan rahoittaa ja se voidaan säilyttää, mutta ihmiset luovat rakennuksista merkityksellisiä.

Alun perin työyhteisö on koostunut kolmesta erillisestä Ahlström työyhteisön sisällä olevista yhteisöistä eli virkailijoista, ylimmästä johdosta ja Klubin työntekijöistä. Näissä yhteisöissä työntekijät ovat vaihtuneet 100-vuoden aikana useampaan otteeseen. Mutta tämä on omasta mielestäni juuri täydellinen konkreettinen esimerkki siitä, miten kulttuuriperintöprosessi luodaan ja miten se saa alkunsa ja miten kulttuuriperintö muodostuu. Kulttuuriperintöprosessissa ja kulttuuriperintöyhteisössä yksi tärkeimmistä tehtävistä on siirtää kulttuuriperintö myös seuraaville sukupolville, jolloin sen säilyvyys voidaan taata paremmin. Klubin kulttuuriperintö on onnistuttu siirtämään uusille sukupolville jo yli sadan vuoden ajan.

Lisäksi kulttuuriperintöyhteisön tärkeä tehtävä on kietoa rakennus omaan identiteettiinsä. Jos Klubi ei olisi ollut paikkana viihtyisä tai salliva tälle työyhteisölle, olisi tämä yhteisö lakannut kokoontumasta talolla jo kauan sitten. Tässä siis katson myös tärkeäksi sen, että vaikka 1996 vuoteen asti Klubin hierarkiassa on annettu tarkka paikka jokaiselle yksilölle ja yhteisölle, on se silti paikkana ollut salliva

ja viihtyisä, jonka vuoksi siellä on alusta asti haluttu viettää aikaa. Vuonna 2024 Klubille ovat tervetulleita kaikki yksilöt, yhteisöt, seurat ja yhdistykset. Näin ollen voin johtopäätöksenä todeta, että Klubi on mahdollistanut ja mahdollistaa yhä monen yhteisön syntymisen ja olemassaolon aikakaudella vallitsevien rajoitusten puitteissa. Yhtiön ja ulkopuolisten asemassa Klubi on tärkeä paikka, sillä siellä tiedetään, että laatu, taso ja palvelu kohtaavat aina. Tästä on myös suora seuraus siihen, että Klubi tunnetaan 2024 erityisesti yhtenä koko Satakunnan tasokkaimpana juhlien järjestäjänä.

Tietyistä näkökulmista katsottuna Klubilla voi vielä havaita vanhoja hierarkiaeron rippeitä, sillä etenkin opastetuilla kierroksilla törmää joka vuosi noormarkkulaisiin, jotka eivät ole käyttäneet alueen palveluita ennen. Klubi yhtiön yksityisenä kerhona on pinttynyt vahvasti ihmisten mieliin ja vielä on työtä tehtävänä, jotta jokainen ymmärtää, että Klubi on nykypäivänä avoin paikka, jonne jokainen on tervetullut. Tosin kaupallisuus luo toimintaan tiettyä rajallisuutta ja palveluiden tuotteistaminen Klubilla on muuttanut yhteisöjen kokoontumismahdollisuuksia.

Klubi edustaa vanhaa teollisessa yhteiskunnassa vallinnutta hierarkiaa. Vaikka hierarkiaerot ovat jo lähes hiipuneet vuonna 2024, on Klubista silti selkeästi havaittavissa sen paikka vanhassa teollisuusyhteiskunnassa. Klubin keltainen väri, sen koko ja keskeinen sijainti ruukissa ovat tekijöitä, jotka paljastavat rakennuksen alkuperäistä käyttötarkoitusta.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Noormarkun haaraosasto, Martat, SPR, Nopsa ja muut yritykset, jotka ovat saaneet alkunsa Klubilla, ovat myös Klubin kannalta merkittäviä. Klubi on 2024 vuonna näille yhdistyksille enää lähinnä kohtaamispaikka, jonne kokoonnutaan satunnaisesti kokouksia tai muita juhlavampia tilaisuuksia varten. Vaikka yksikään näistä yhdistyksistä ei enää nykypäivänä kuulu oikeastaan Klubin keskeisiin yhteisöihin, on yhdistysten historian merkittävin osa kuitenkin osittain Klubin ansiota. Tutkimuksessani en juuri tarkastele kyseisten yhdistysten omaa historiaa, mutta oman tutkielmani perusteella uskon, että suurin osa näistä yhdistyksistä olisi jäänyt syntymättä, jos Klubi ei olisi mahdollistanut paikkaa niiden olemassaololle. Paikallishistorian synnyttäjän näkökulmasta Klubi on siis myös merkittävä osa Noormarkkua ja sen historiaa.

Perustan väittämani Klubin asemaan vähemmän merkityksellisenä paikkana edellisessä kappaleessa mainituille yhdistyksille siihen, että jos Klubi lakkaisi yhtäkkiä olemasta, ei se oletettavasti muuttaisi mitään kyseisten yhdistysten nykyisyydessä tai tulevaisuudessa. Sen sijaan, jos Klubi lakkaisi yhtäkkiä olemasta olisi sillä valtavat seuraukset Ahlström-yhtiön sisällä.

Ensinnäkin työntekijöiden lounaspaikka katoaisi. Samalla menisi myös paikka, jossa yhtiön väki voi kokoontua yhteisesti erilaisten koulutusten ja tapahtumien merkeissä. Ahlström-yhtiöiden työyhteisö kattaa kaiken kaikkiaan noin sata henkilöä. Noormarkun ruukki-alueella ei ole toista yhtä suurta tilaa,

jonne yhtiön väki voisi kokoontua. Alueella olevien rakennusten tilat, eivät olisi tarpeeksi suuret koko työyhteisölle²⁶⁷.

Myös suvun kannalta Klubin olemassaolo on tärkeää, sillä jos Klubia ei olisi koskaan rakennettu tai jos se nyt puuttuisi, olisi ruukkialue suvulle myös mahdollisesti erilainen. Tämä herättää monia ajatuksia, sillä alun perin työyhteisö kokoontui taloissa. Jos siis Klubia ei olisi esimerkiksi rakennettu, kokoontuisikohan työyhteisö vieläkin taloissa. Jos kokoontuisi, olisivatko talot niin tärkeitä suvulle. Toisaalta työyhteisön kokoontuminen taloissa olisi voitu myös kieltää, jolloin työyhteisöltä olisi puuttunut tärkeä keskeinen paikka, joka luo merkitystä myös työlle. Olisiko Noormarkun ruukkialue ja Ahlström-yhtiö työnantajana ollut kovin suosittu, jos ylemmältä luokalta olisi puuttunut yhteinen kokoontumispaikka. Lisäksi myös hierarkian kannalta on mielenkiintoista tarkastella Klubin puuttumista siitä näkökulmasta, että millainen olisi yhtiön sisäinen hierarkia alun perin ylemmäksi ja alemmaksi luokaksi käsitettävillä työyhteisöillä. Uskallan olettaa, että hierarkia olisi tänä päivänä paljon suurempi ja näkyisi vielä selkeämmin, jos Klubia ei olisi.

Klubin puuttuminen alueelta tekisi myös suurta hallaa liiketoiminnalle. Majoittuvat kokousasiakkaat ovat A. Ahlström Kiinteistöt Oy:n suurinta asiakaskuntaa. Kyseinen asiakaskunta kokousta, ruokailee ja seurustelee Klubilla. Oletettavasti Klubin puuttuminen ajaisi kyseiset asiakasryhmät käyttämään toisten yhtiöiden palveluja, sillä vaikka ruukilla olisikin tarjota kokoustilat, eivät ne yksinään riitä. Ravintolapalvelut ovat myös keskeinen tekijä tämän asiakaskunnan olemassaolossa. Noormarkun ruukkialueella ei olisi muuta mahdollista paikkaa tämän suuruuselle ravintolatoiminnalle.

Klubin puuttuminen olisi merkittävää myös muun liiketoiminnan kannalta. Esimerkiksi matkailijoille ratkaiseva tekijä on usein paikka, jossa voi syödä, juoda, nauttia kulttuurista, ja viettää aikaa. Oletettavasti Klubin puuttuttua ruukkialueelle voitaisiin saada pienimuotoisesti paikka, jossa tehdä kyseisiä asioita, mutta se tarkoittaisi jonkun toisen asian menettämistä. Jos esimerkiksi Vainiolaan päätettäisiin laittaa ravintola, tarkoittaisi se sitä, että paikka ei voisi olla majoituskäytössä. Suvun tilat, eivät taivu ravintolatoimintaan.

Yhteenvedona, miten Noormarkun Klubi on mahdollistanut erilaisten yhteisöjen syntymisen ja olemassaolon, on Ahlström-yhtiön olemassaolo ja tämän yhtiön paikkakunnalle synnyttämä kulttuuriperintö. Lisäksi Ahlström-yhtiön kannalta kaikkein merkittävintä on se, että paikkaa arvostetaan, suojellaan ja käytetään yhä.

²⁶⁷ Toki esimerkiksi Isotalosta ja Havulinnasta löytyy suuria tiloja, kuten ruokailutilat. Mutta näiden muuttaminen kokoustilaksi olisi vaikeaa suvun, sekä yhtiön näkökulmasta.

Klubi on mahdollistanut erilaisten yhteisöjen syntymisen ja olemassaolon antamalla yhteisöille paikan, jossa kokoontua. Alun perin yhteisöt ovat olleet esimerkiksi paikallisia, erilaisia yhdistyksiä tai työntekijöitä mutta mahdollistamalla paikan, jossa kyseiset yhteisöt voivat vahvistaa yhteisöllisyyttään, on Klubi liitetty osaksi yhteisöjen omaa identiteettiä. Liittämällä paikan omaan identiteettiinsä kulttuuriperintöprosessi on voinut alkaa. Näin yhteisö on tehnyt valinnan tietystä menneisyydestä jääneestä jäljestä ja päättänyt suojella, sekä säilyttää sen.

5.4 Osana teollisuusperintöä

Kulttuuriperintö voidaan jakaa karkeasti kahteen erilaiseen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu julkisesti tai yhteisöllisesti todettu ja virallisen suojelun piiriin päätyneet aineeton tai aineellinen menneisyyden jälki. Tällaiset menneisyyden jäljet ovat yleensä merkityksellisiä joko kansallisesti tai kansainvälisesti. Toisena ryhmään kuuluu käytännöllisemmät ja arkisemmat asiat, jotka ovat merkittäviä yksittäisille ihmisille, yhteisöille, paikkakunnalle ja identiteetille. Jälkimmäiseen luokkaan kuuluvat menneisyyden jäljet ovat usein henkilökohtaisempia.²⁶⁸

Klubi on merkittävä menneisyyden jälki kummallakin sektorilla. Se on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, jonka lisäksi Klubi on suojeltu asemakaavassa, sekä Noormarkun keskustan osayleiskaavassa vuonna 1990. Klubin säilymisen kannalta päätös suojelusta on tärkeä. Suojelun avulla Klubi säilyy paikkana myös tuleville sukupolville.

Teollisuus ei ole koskaan ollut puhtaasti vain yhteen maahan liittyvä asia. Teollisuus on osa koko Euroopan identiteettiä ja tässä mielessä myös osa yhteistä eurooppalaista muistia.²⁶⁹ Teollisuusperintö on Suomessa arvokasta ja se määrittelee monen ihmisen, paikan, kaupungin ja jopa kunnan identiteettiä. Monet Noormarkun Klubin kaltaiset kokoontumispaikat, eivät ole enää olemassa tai ovat esimerkiksi vailla uusiokäyttöä. Esimerkiksi Varkauden Klubi tuhoutui kokonaan tulipalossa 2021 ja Karhulan virkailijakerho on purettu 1990-luvulla. Kauttuan Klubi on yhä nykypäivänäkin olemassa, mutta kyseisen Klubin uusiokäyttö ei ole noussut vielä toivottuun suosioon, jonka vuoksi rakennuksen tulevaisuus on myös iso kysymysmerkki.

Valtakunnallisen ja kansainvälisen tason kulttuuriperintöprosessissa kohteiden prosessi kulttuuriperinnöksi on erilaista, kuin esimerkiksi paikallisten synnyttämä kulttuuriperintö ja prosessi siihen. Valtakunnallisissa hankkeissa kohteet vaativat usein julkista rahoitusta tai jopa muutoksia lainsäädäntöön. Tällaisessa kulttuuriperintöprosessissa ylös nousee erityisesti kohteen julkinen arvo, sen merkitys ja siitä käydyt keskustelut. Etenkin julkisten keskustelujen kanssa tunteet nousevat usein

²⁶⁸ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 16.

²⁶⁹ Ebert 2016 (2012), 204.

pintaan, sillä tällaisessa kulttuuriperintöprosessissa usein korostuu kulttuuriperinnön arvo eli se, mitä halutaan jättää tuleville sukupolville ja pelko siitä, että tällainen menneisyyden jälki voidaan olla vaarassa menettää.²⁷⁰

Suojellut menneisyyden jäljet voidaan myös kaupallistamisen sijaan esimerkiksi muuttaa monumenteiksi tai museoida, mutta ensisijaisen tärkeää on, että niille keksitään uusiokäyttöä. Tämä yleensä edellyttää jonkin verran koskemattomuuden vaarantamista. Tällöin kyse on kulttuuriperintökohteen erityisestä merkityksestä, käyttötavoista ja toimenpiteiden laajuudesta. Suojelualueiden suojelun tasolla sallittuja korjaus- ja muutostöitä koskevilla ohjeellisilla käsikirjoilla voidaan saavuttaa paljon. Niillä voidaan esimerkiksi säilyttää yhtenäinen ulkoasu ja sallia samalla tilojen nykyaikaistaminen. Kansalliset kulttuuriperintökohteet olisivat monille maille tapa tunnustaa teollinen omaisuus, jota ei voida aivan verrata maailmanperintökohteisiin, joilla on maailmanlaajuisia poikkeuksellista yleismaailmallista arvoa, mutta joka kuitenkin tarvitsee kansallisista syistä jonkinlaista kansainvälistä tunnustusta.²⁷¹

Noormarkun ruukki ja siten myös Noormarkun Klubi ovat osa suojeltua ja valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Koen kuitenkin, että tämänkaltaisten menneisyyden jälkien suojelu tulee tulevaisuudessa ottaa myös isommaksi osaksi valtakunnallista kulttuuriperintöprosessia, jotta teollisuusperintökohteet säilyvät. Vaikka Noormarkun ruukkialue onkin yksityisen yhtiön omistama ja yhtiölle merkittävä koen, että Unescon maailmanperintölistalla oleminen takaisi kohteelle paremmat mahdollisuudet säilyä. Näin kohteen kulttuuriperintö taattaisiin paremmin myös seuraaville sukupolville, kun suojelussa ja arvottamisessa olisi mukana enemmän myös julkisia tahoja.

²⁷⁰ Sivula 2013, 171.

²⁷¹ Falconer 2016 (2012), 100.

6 Lopuksi

Tutkielmani lähti liikkeelle 2022 kesällä, jolloin Klubista koostettava näyttely otettiin ensi kertaa puheeksi työpaikallani A.Ahlström Kiinteistöt Oy:ssä. Näyttelyn ja tutkielman yhdistäminen tuntui tuolloin hyvältä idealta, enkä ole katunut sitä ideaa hetkeäkään tuon jälkeen. Klubin tutkiminen paikkana on ollut mielenkiintoinen prosessi, josta olen ammentanut aivan valtavan paljon tietoa ja ymmärrystä paikkaa kohtaan niin tutkijana, kuin myös henkilökohtaisesti.

Tiedostan, että aineistoissa on paljon esille nousevia aiheita, jotka ansaitisivat tulla mainituiksi, mutta Pro gradu -tutkielman mittapuulla valitettavasti tutkijan on valittava tarkkaan tutkimuksessaan käsiteltävät asiat. Tutkielmassa käsiteltävän aineiston tulee liittyä kokonaisvaltaisesti tutkimukseen, jotta tutkija saa tuotettua laadukasta tutkimusta. Siksi moni tutkielmani aiheita sivunnut tarina, joka on noussut aineistossa, on jäänyt pois. En kuitenkaan tarkoita tällä, että etenkin muistitiedon kautta minulle jaetut tarinat olisivat merkityksettömiä. Koen, että asia on päinvastainen. Minulle tutkijana ja ihmisenä, on ollut ilo ja kunnia saada kuulla niin monia erilaisia iloisia, surullisia, innostavia ja jopa lamaannuttavia tarinoita. Kun joku muistitietoansa jakanut ihminen lukee tutkielmani, haluan omistaa erityiskiitoksen jokaiselle teistä. Kiitos, että olette jakaneet arvokkaita muistoja kanssani ja vahvistaneet Klubin kulttuuriperintöä.

Tutkimusprosessini on omasta mielestäni ollut mielenkiintoinen yhtälö, jossa on yhdistynyt monia erilaisia aiheita. Esimerkiksi hierarkiaerot ovat aihe, jota voisi tutkia enemmänkin etenkin teollisuusyritysten näkökulmasta. Selkeästi kuitenkin tutkijana itseäni haastanut seikka on ollut se, että Klubin kaltaisia teollisen yhteiskunnan jättämiä menneisyyden jälkiä ei olla Suomessa juuri tutkittu. Tutkimuksen alussa takkuilinkin paljon sen kanssa, että mistä ottaa vertailukohdetta, kun vertailukohteita ei juurikaan ole. Tai on, mutta niistä ei ole olemassa juurikaan tutkimustietoa. Oma ehdotukseni teollisen kulttuuriperinnön tutkijoille onkin laventaa tähän mennessä syntynyttä teollisen kulttuuriperinnön tutkimusta, jotta se kattaisi teollisuuslaitosten ja työkalujen lisäksi myös teollisuuden avulla ja sen kautta syntyneen yhteiskunnan ja tämän yhteiskunnan jättämät menneisyyden jäljet.

Useat Noormarkun Klubin kaltaiset kokoontumispaikat ovat tuhoutuneet, ränsistyneet, purku-uhan alla, käyttökelvottomia tai vailla uusiokäyttöä. Noormarkun Klubin, Kauttuan Klubin ja Mäntän Klubin kohdalla rakennukset on pelastettu uusiokäytöllä. Lopputulemana aionkin ehdottaa kahta erilaista tutkimusongelmaa Klubin kaltaisille menneisyyden jäljille.

Noormarkun Klubin kaltaisten teollisen yhteiskunnan menneisyyden jälkien säilyttäminen ja suojeleminen on omasta mielestäni tärkeää, sillä ne kertovat paikkoina tarinoita, joita ei enää nyky-yhteiskunnassa

tai tulevien sukupolvien keskuudessa oletettavasti enää synny. Noormarkun Klubin kannalta suojelustatus on merkittävä, mutta koen, että sen suojelustatuksen takana on varta vasten yhtiö, joka paikan yhä omistaa. Kaikilla Klubin kaltaisilla kokoontumispaikoilla ei ole ollut yhtä suuri onni. Jotta Noormarkun Klubin kaltaisia paikkoja on yhä tulevaisuudessa, koen tärkeäksi jatkotutkimusideaksi tutkimusongelmat

Kuka suojelee Noormarkun Klubin kaltaiset teollisen yhteiskunnan jättämät menneisyyden jäljet ja miksi niiden suojeleminen on tärkeää?

Mikä on deindustrialisaation vuoksi ruukkialueella suojellun kulttuuriperinnön tuotteistamisen arvo?

Lähteet

Kaikki Internet-osoitteet on tarkistettu 20.3.2024

Arkistoaineisto

A. Ahlström historiallinen arkisto (AAHA), Noormarkku (Pori).

Asiakirjat: Fazer Catering. N22 49 02.

Asiakirjat: Klubbdirektionens protokoll. NO 04 020.

Asiakirjat: Klubben korrespondes. N04 019.

Asiakirjat: Klubben-Seuratalo. N O4 020.

Asiakirjat: Noormarkun teollisuusympäristön rakennushistoriallinen selvitys 2011. NO N015.

Asiakirjat: Norrmarks Tjänstemannaklubb. NO 04 020

Asiakirjat: Placeringkarta vid invigningsfesten 19.4.1924. NO 04 020.

Asiakirjat: Sopimus kerhoravintolan hoidosta. NO 04 020.

Asiakirjat: Stadgar och ordningsregler för Norrmarks tjänstemannaklubb. NO 040 020.

Asiakirjat: Vägprogram d:o. N O4 020.

Piirustus: Kuva 2. Lindahls eskisser. Långfasad, exteriör. Piirustukset/A/6/7/1.

Piirustus: Laimgrubers planritningar. Kopia av Hedmans planritning. Piirustukset/A/5/7/1.

Valokuvat: Kuva 1. Muut rakennukset. Palokunnantalo/virkailijakerho. Valokuvat/03/07/04/.

Valokuvat: Kuva 3. Isotalo sisäänkäynnin puolelta. Pihassa kukkaistutuksia ja asetelmia.
Valokuvat/03/03/06/.

Valokuvat: Kuva 4. Hallinto- ja asuinrakennuksia. Työväenasuinrakennus.
Valokuvat/03/06/35/.

Valokuvat: Kuva 5. Hallinto- ja asuinrakennuksia. Isännöitsijän asunto Vainiola.
Valokuvat/03/06/07/.

Valokuvat: Kuva 8. Äitienpäivä Noormarkussa. Valokuvat/03/16/18/.

Haastatteluaineisto

Noormarkun Klubin näyttelyä ja Juliaana Granholmin Pro gradu -tutkielmaa varten kerätty haastatteluaineisto. A. Ahlström historiallinen arkisto (AAHA), Noormarkku (Pori).

HA1: Nauhoite. NO Ääni/3/24. AAHA. Haastattelu 16.2.2023.

HA2: Nauhoite. NO Ääni/3/20. AAHA. Haastattelu 31.3.2023

HA3: Nauhoite. NO Ääni/3/22. AAHA. Haastattelu 28.5.2023.

HA4: Nauhoite. NO Ääni/3/21. AAHA. Haastattelu 22.8.2023.

HA5: Nauhoite. NO Ääni 3/19. AAHA. Haastattelu 31.8.2023.

MT1: Nauhoite, NO Ääni/3/23. AAHA. Muistelutilaisuus Noormarkun Klubilla 24.8.2023.

Rajala Tiina. Noormarkun Klubin suojelua koskeva asiantuntijahaastattelu. 15.2.2024.
(Haastattelija Juliaana Granholm, muistiinpanot tekijän hallussa.)

Sanomalehtiaineisto

Björneborgs Tidning (BT) 1924—1965.

Hufvudstadsbladet (HB) 1938.

Maaseudun Tulevaisuus (MT) 1955, 1963.

Me Kaikki (MK) 1951, 1956—1958, 1963—1964, 1971 ja 1973

Satakunnan Kansa (SK) 1924—1939

Tutkimuskirjallisuus

Aarnipuu, Petja 2008: *Turun linna kertovana ja kerrottuna tilana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Aho, Juhani 1910: *Toiminimi Ahlström 1—2*. Helsinki.

Aronson, Jodi 1995: "A Pragmatic View of Thematic Analysis." *The Qualitative Report*, 2(1), 1-3. <https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2069&context=tqr>

Ahvenisto, Inkeri 2008: *Tehdas yhdistää ja erottaa. Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bergeron, Louis 2016 (2012): "The heritage of the industrial society." *Industrial heritage re-tooled. The TICCIH guide to Industrial Heritage Conservation*. Edited by James Douet. Taylor & Francis Group, 2013. ProQuest Ebook Central, 31, 33—34, 37. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=1977967>

Ebert, Wolfgang 2016 (2012): "Industrial heritage tourism." *Industrial heritage re-tooled. The TICCIH guide to Industrial Heritage Conservation*. Edited by James Douet. Taylor & Francis Group, 2013. ProQuest Ebook Central, 204. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=1977967>

Eilola, Jari & Moilanen, Laura-Kristiina 2013: "Ajan ja paikan muovaamat yhteisöt." Teoksessa Eilola, Jari & Moilanen, Laura-Kristiina (toim.) *Yhteisöllisyyden perintö. Tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7—9.

Falconer, Keith 2016 (2012): "Legal protection." *Industrial heritage re-tooled. The TICCIH guide to Industrial Heritage Conservation*. Edited by James Douet. Taylor & Francis Group,

2013. ProQuest Ebook Central, 95—96, 100.

<http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=1977967>

Fingerroos, Outi & Kokko, Marja 2022: ”Tutkimusetiikka ja hyvä tieteellinen käytäntö.” Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Tietolipas 274. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 64—67, 76, 82—86.

Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija Peltonen 2022: *Muistitietotutkimuksen paikka: teorit, käytännöt ja muutos*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta 2022: *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Tietolipas 274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Foucault, Michel 2005 (1969): *Tiedon arkeologia* (alkup. *L'archéologie du savoir*). Suomentanut: Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Grahn, Maarit 2009: ”Noormarkun ruukki. Menneisyyden jäljistä kulttuuriperinnöksi.” Teoksessa Maarit, Grahn & Häyrynen, Maunu (toim.) *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos, Turun yliopisto. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 107.

Grahn, Maarit 2008: ”Patruunan aika.” Teoksessa Grahn, Maarit & Sivula, Anna (toim.) *Noormarkun historiaa. Erämaasta eleyksi paikaksi*. Noormarkku: Noormarkun kunta, 81, 85, 97, 109, 115—116, 256—257.

Grahn, Maarit 2014: *Perheyhtiö ja paikallisuus. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa*. Väitöskirja. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuuriperinnön tutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Halme, Anna-Maija & Pakkala, Leni 2008: *Yhdessä rakennetut Suomalaiset Seurantalot*. Vammala: Suomen Kotiseutuliitto.

Honkanen, Heikki 2005: *Seitsikosta soittokunnaksi – 120-vuotaan Noormarkun Torvisoittokunnan historia*. Pori: Noormarkun Torvisoittokuntayhdistys ry 2005.

Hovi-Wasastjerna, Päivi 2015: *Karl Lindahl & levollinen asiallisuus*. Porvoo: Bookwell Oy.

Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2021: ”Arkistot ja kulttuuriperintö.” Teoksessa Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Tietolipas 268. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7.

Hämeenaho, Pilvi, Koskinen-Koivisto, Eerika, Mäkinen, Minna & Väkeväinen, Niina 2022: ”Havainnointi ja haastattelut.” Teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Tietolipas 274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 180—182, 186—187, 192—193.

Häyrynen, Simo & Sivula, Anna 2019: ”Teollisten paikkakuntien kulttuurinen siirtymä.” *Tekniikan Waiheita* 37, no. 4 (2019) 4—6, 4—5.

<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/153333/88905-Artikkelin%20teksti-140280-1-10-20200113.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Itkonen, Hannu 2004: *Varkautelaisten vuosisata*. Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jaakola, Hanna 2016: *Eletty, suojeltu ja museoitu. Makkarakosken sahan jaettu maisema*. Pro Gradu -tutkielma. Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.
- Kalela, Jorma 1972: *Historiantutkimusprosessi. Metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville*. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab Kustannusosasto.
- Karhunen, Eeva 2014: *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Väitöskirja. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuuriperinnön tutkimus. Turun yliopisto, Turku.
- Kellomäki, Heikki 2016: *Rautatie tuli – ja meni: Porin-Haapamäen rautatie Virroilla*. Kirjasarja Tutkivi: Tampereen yliopiston Virtain kulttuuritutkimusaseman raportteja, osa 38.
- Koskimies, Airi & Koskimies, Rafael 1962: *Suomen lotta – Katsaus lottajärjestön toimintaan*. Helsinki: Weilin & Göös.
- Laaksonen, Hannu & Lahtinen, Rauno 2006: *Kävely jugendtalojen Turussa*. Turku: Turkuseura – Åbosamfundet ry.
- Manale Margaret 2014: Les usines Völklingen, patrimoine sans mémoire ? *Dans L'Homme & la Société*, vol. 192, no. 2, 2014, pp. 31-48. 1—5.
https://www.cairn.info/article.php?ID_ARTICLE=LHS_192_0031
- Meinander, Henrik (2006) 2014: *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohtat*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2018: *Merkitysrakenteiden tulkinta. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Mäkiäho, Heli 2020: *Teollisen paikkakunnan kotiseutuyhdistyksen kulttuuriperintöprosessin jäljillä: Mänttä-Seuran kokoelman matka osaksi Serlachius-museoiden kokoelmia*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.
- Normén, P.H. 1927: *Toiminimi Ahlström 1896—1927*. Helsinki.
- Pierre, Nora 2007 (1989): "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." *Representations*, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory. (Spring, 1989), pp. 7—24, 18—19. <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH230/PierreNora.pdf>
- Portelli, Alessandro 2018: "Co stanowi o odmiennosci historii mówionej." *Wrocławski Rocznik Historii Mówionej*, , Wydanie specjane, 2018, pp. 1—16, 25—26, 29.
<https://wrhm.pl/wrhm/article/view/213/174>
- Salokorpi, Asko 1999: *Suomen rautaruukit*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Rajala, Tiina 2017: "Vaali nöyrästi esi-isiesi muistoa." Teoksessa Suvi Heikkilä (toim.) *Satakunnan teollinen kulttuuriperintö*. Harjavalta: Satakunnan historiallinen seura, 98.
- Riukulehto, Sulevi 2013: "Kotiseudun merkitys alueidentiteetin ja alueellisen yhteisöllisyyden muodostumisessa. Esimerkkinä Nurmo 2012." Teoksessa Eilola, Jari &

- Moilanen, Laura-Kristiina (toim.) *Yhteisöllisyyden perintö. Tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 310—317, 319—320, 322. 324.
- Savolainen, Ulla & Taavetti, Riikka 2022: *Muistitietotutkimuksen paikka: Teoriat, käytännöt ja muutos*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sinerjoki, Eeva, 2007: *Noormarkun ruukkialue suunniteltuna vallan maisemana*. Pro Gradu -tutkielma. Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.
- Smith, Laurajane & Waterton, Emma 2010: "The recognition and misrecognition of community heritage." *International Journal of Heritage Studies*, 6:1-2, 4-15, 5. [https://www-tandfonline-com.ezproxy.utu.fi/doi/pdf/10.1080/13527250903441671?needAccess=true](https://www.tandfonline-com.ezproxy.utu.fi/doi/pdf/10.1080/13527250903441671?needAccess=true)
- Sivula, Anna 2013: "Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä." Teoksessa Tuomi-Nikula, Outi, Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 162, 164—166, 171.
- Sivula, Anna 2014: "Teollinen kulttuuriperintö vakiintui Suomalaiseen historiatietoisuuteen." *Tekniikan Waiheita* 2/14, 5—18, 3. <https://journal.fi/tekniikanwaiheita/article/view/64111/25419>
- Sivula, Anna 2017a: Mitä teollinen kulttuuriperintö on? Teoksessa Suvi Heikkilä (toim.) *Satakunnan teollinen kulttuuriperintö*. Harjavalta: Satakunnan historiallinen seura, 9.
- Sivula, Anna 2017b: "Monipaikkainen Merikarvian kulttuuriperintöyhteisö, monen kirjoittajan teos, moniääninen historia." Teoksessa Sivula, Anna (päätoim.), Ruohomäki, Anni & Haanpää, Riina (toim.) *Kuunarin Kryssi*. Merikarvia: Merikarvian kunta, 10—11.
- Siltala, Sakari 2023: *Korkea peli – Teollisuustitaani Walter Ahlströmin elämä (1875—1931)*. Riika: Siltala.
- Tuomisto Tero & Pakkala Leni 2008: "Talkoin ja lahjoituksin." Teoksessa Halme, Anna-Maija & Pakkala, Leni (toim.) *Yhdessä rakennetut Suomalaiset Seurantalot*. Vammala: Suomen Kotiseutuliitto, 10—12.
- Tuomi-Nikula, Outi, Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura 2013: "Kulttuuriperintökysymysten jäljillä." Teoksessa Tuomi-Nikula, Outi, Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 16, 18, 23.
- Tuomisto, Tero 2008: "Työväentalot ja kansantalot." Teoksessa Halme, Anna-Maija & Pakkala, Leni (toim.) *Yhdessä rakennetut Suomalaiset Seurantalot*. Vammala: Suomen Kotiseutuliitto, 82—83.
- Tuomola, Satu-Miia 2000: *Elämää Noormarkun Ruukinmäellä. Paikallisen teollisuusyhdyksunnan elinkaari 1800-luvun alusta nykypäivään*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.
- Vahtikari, Tanja 2022: "Menneisyyden ja nykyisyyden käsitteellinen ja kokemuksellinen yhteys: kulttuuriperintö lähihistorian tutkimuskohteena ja työkaluna." *LÄHIHISTORIA* vol. 1 (2022, issue 1), 43—66, 44—45. <https://lahihistoria.journal.fi/article/view/125576/75541?acceptCookies=1>
- Vahtola, Jouko 2004 (2003): *Suomen historia. Jääkaudesta Euroopan unioniin*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Wirilander Kaarlo 1974: *Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721—1870*. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy.

Schypergson Per 1992: *Työt ja päivät. Ahlströmin historiaa 1851—1981*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Verkkosivut

A. Ahlström lyhyesti. A. Ahlström Oy 2024.

https://aahlstrom.com/etusivu?_gl=1*_lzsfa8*_up*MQ..*_ga*MTM0MTY0NzU2Ni4xNzA4NzExMTc2*_ga_7PVF7PMJDB*MTcwODcxMTE3NS4xLjEuMTcwODcxMTI3NC4wLjAuMA..

Ahlström Collective Impact – Courage to spark change. Eva Ahlstrom Foundation / Ahlström Collective Impact. <https://ahlstromcollectiveimpact.com/>

Art and Design Center Brädgården. Invited competition - Honorary mention, 2021. AOR Architects 2021. <https://aor.fi/Bradgarden-Museum>

Art and Design Center Brädgården. SAFA 2021. <https://www.safa.fi/kilpailu/art-and-design-center-bradgarden/>

Cistercian Abbey of Fontenay. World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992-2024. <https://whc.unesco.org/en/list/165/gallery/>

Engelsberg Ironworks. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992—2024. <https://whc.unesco.org/en/list/556>

Engelsberg Ironworks World Heritage Site. European Route of Industrial Heritage. Cultural route of the Council of Europe. <https://www.erih.net/i-want-to-go-there/site/engelsbergs-bruk>

FCG Suunnittelu ja tekniikka 2015. Mänttä-Vilppulan kaupunki. Rakennetun ympäristön selvitys. Keskustaajaman osayleiskaava 2030.

<http://kaupunki.manttavilppula.fi/dynastia/kokous/KOKOUS-718-1-Liite-14.PDF>

Historia. Ahlströmin ruukki. <https://ahlstrominruukki.fi/meista/historia/>

Historiaa. Mäntän Klubi – Perinteikäs juhlapaikka. Klubin 2024.

<https://www.klubin.fi/fi/mantan-klubi>

Historia. Porin Suomalainen Klubi ry. <https://porinsuomalainenklubi.fi/fi-fi/porin-suomalainen-klubi-ry/historia/24/>

Historiaa. Villa Mairea. <https://villamairea.fi/villa-mairea/#historiaa>

Kangas, Laura 1.3.2021. ”Varkauden klubin omistajalla oli suuria suunnitelmia, mutta kaikki haihtui ilmaan tulipalossa: ”Tuntuu kuin olisi läheisen menettänyt.” <https://yle.fi/a/3-11814406>

Kautton Ruukinkartano. Eura sydämessä. <https://www.eura.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kulttuuri/euran-100-helmea/kautton-klubi/>

- Kulttuuri ja vapaa-aika. 6. Villa Thomé. Lapinjärven kunta.
<https://www.lapinjärvi.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/matkailu-ja-vapaa-aika/kulttuuripolku-2/6-villa-thome-2/>
- Kauko Sorjosen säätiö. Mäntän Klubi. 2012. <https://www.kaukosorjosensaatio.fi/mantan-klubi/>
- Lapsen oikeuksien päivä ja viikko. Lapsen oikeudet. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-paiva-ja-viikko/>
- Lasinkeräilijän blogipostaus: Karhulan virkailijakerho Hongellin maljakossa 22.7.2023.
<https://lasinkerailijanblogi.blogspot.com/2023/07/karhulan-virkailijakerho-hongellin.html>
- Maailmanperintökohteet Suomessa. Museovirasto. <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/maailmanperintokohteet-suomessa>
- Miksi arkkitehtuurikilpailu? Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2020.
<https://arkkitehtuurikilpailut.fi/miksi/>
- Mikä on seurantalo? Seurantalo. <https://www.seurantalot.fi/mika-on-seurantalo>
- MLL:n historia. Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2022. <https://www.mll.fi/historia/>
- Noormarkun Martat ry. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä. Yritys- ja yhteisöhaku
<https://tietopalvelu.ytj.fi/yritys/3023704-1>
- Noormarkun ruukin ja Ahlström-yhtiön rakennukset. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Museovirasto 2009.
https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=907
- Onnea Nopsa 80 vuotta. Noormarkun Nopsa.
<https://www.noormarkunnopsa.fi/2021/05/04/onnea-nopsa-80-vuotta/>
- Markat euroiksi. Rahanarvonmuunnin.
<https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>
- Pihlava, Jorma 20.11.2013. ”Rôtisseurs-kilpapaikasta saa myös maukkaan arkilounaan.”
 Turun Sanomat. <https://www.ts.fi/ruoka/1283475706>
- Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto 2009. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=907
- Rasimus, Jussi 20.6.2019. ”Noormarkun kuuluisimman yrityksen historiasta tehtiin matkailukohde.” <https://www.vitriini.fi/tarina/noormarkun-kuuluisimman-yrityksen-historiasta-tehtiin-matkailutuote.html>
- Taatan tupa – hyvien muistojen kohtaamispaikka. Taatan tupa. <https://taatantupa.com/>
- Tehtaan koulun tilat. Varkaus ihan omanlainen. 2024 City of Varkaus.
<https://varkaus.fi/fi/sivu/varkauden-museokeskus-konsti/tehtaan-koulun-tilat>
- The Architectural Works of Alvar Aalto - a Human Dimension to the Modern Movement. Unesco World Heritage Centre 1992—2024. <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6509/>

Trötschkes, Rita 14.11.2013. ”Säädyistä puolueiksi.”

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/11/14/saadyista-puolueiksi>

Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset. Museovirasto.

<https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>

Vallin, Tapio 21.3.2023. ”Villa Maireasta ehkä Unescon maailmanperintökohde.” SV24.

<https://www.sv24.fi/ajassa/villa-maireasta-ehka-unescon-maailmanperintokohde-6.139.115610.d1ab108ce6>

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Museovirasto 2009.

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/valtakunnallisesti-merkittavat-rakennetut-kulttuuriymparistot>

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Noormarkun ruukin ja Ahlström-yhtiön rakennukset. Museovirasto 2009. Julkaisupäivämäärä 22.12.2009.

https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=907

Völklingen Ironworks. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992—2024. <https://whc.unesco.org/en/list/687>

World Heritage List. Unesco World Heritage Convention. UNESCO World Heritage Centre 1992-2024. <https://whc.unesco.org/en/list/>

Yle Satakunta 21.5.2010. ”A. Ahlström-konserni. Ahlströmin sukutila avaa oviaan yleisölle.”

Yle Satakunta. <https://yle.fi/a/3-6156290>

Lyhenteet

AAHA = A. Ahlström historiallinen arkisto

BT = Björneborgs Tidning

HB = Hufvustadsbladet

MK = Me kaikki

MT= Maaseudun tulevaisuus

SK = Satakunnan kansa

Liitteet

Liitteiden pääotsikkoa ei numeroida. Liitteissä käytetään samoja tyylejä kuin tekstiluvuissa.

Liite 1.

Haastattelurunko (HA1)

Haastattelu nauhoitetaan, sekä olemme sopineet, että haastattelun materiaalia saa käyttää Pro Gradu-tutkielmassani. Haastatteluun on tuotu tutkimuslupia (2 kpl), joista toinen jää haastattelijalle ja toinen haastateltavalle.

Aluksi hieman taustatietoja:

- Kuka olet?
- Missä työskentelet?
- Missä tehtävissä työskentelet?
- Missä työtehtävissä olet aloittanut työskentelyn?
- Kuinka monta vuotta olet työskennellyt kyseisessä paikassa?

Ahlström-yhtiö

- Miten paikan avautuminen yleisölle tapahtui ja mistä ajatus tähän nousi?
- Miten ruukin käyttäjäkunta muuttui sen avauduttua yleisölle?

Noormarkun Klubi

- Millainen Klubi on ollut, kun olet tullut töihin yhtiöön ja missä tarkoituksessa se on palvellut?
- Miten paikka on muuttunut vuosien varrella ja onko sitä koskevat muutokset olleet yhteydessä yhtiön toimintaan?
- Millaisena paikka palvelee nykyään?
- Oletko itse ollut Klubin käyttäjä ja jos olet, millaisessa tarkoituksessa olet paikkaa käyttänyt?
- Miten tiedät paikallisten käyttäneen paikkaa? Lähinnä ovatko käyttäneet ja mihin tarkoituksiin.
- Klubille on heti sen avauduttua palkattu johtajatar/emännöitsijä, muistatko, että Klubilla olisi ollut tällaista?
- Noormarkun ruukki on avattu yleisölle 2009, miten tämä on vaikuttanut Klubin toimintaan?

Erilaiset yhteisöt Klubin käyttäjinä

- Mistä olet kotoisin?
- Asutko nykyään missä?
- Millaiseksi koet Noormarkun yhteisön?
- Millaista asemaa Klubi on pitänyt Noormarkussa noormarkkulaisille?

Liite 2.

Haastattelurunko (HA2—HA5)

Haastattelu nauhoitetaan ja tallennetaan yhtiön yksityiseen arkistoon. Olemme lisäksi sopineet, että haastattelun materiaalia saa käyttää Pro gradu -tutkielmassani.

Otetaan nauhurille aluksi ihan perustiedot ylös. (eli nimi/nimet ja päivämäärä, sekä paikka)

Työpaikasta:

- Miten ja milloin olette päätyneet Ahlströmeille töihin alun perin?
- Oliko Ahlström-yhtiö työpaikkanasi ensimmäinen?
- Miten pitkä työura teillä on takana?
- Mikä on ollut ensimmäinen tehtävä nimikkeesi? Onko tehtävänimike muuttunut vuosien saatossa?
- Mitä työtehtäviä näiden nimikkeiden alle kuului?
- Muistatko ketä sinun kanssasi on työskennellyt, kun olet aloittanut työsi? Kuka oli esihenkilönä?
- Olitko kuullut Ahlström-yhtiöstä ennen, kuin aloitit työskentelyn siellä? Jos olit niin mitä?
- Muistatko millaisia tunteita tunsit, kun aloitit työsi tai kävit ensimmäistä kertaa ruukissa?

Klubi

- Millaista Klubin toiminta on ollut, kun olet tullut yhtiöön töihin?
- Miten paikka on muuttunut työurasi aikana? (sen toiminta, nimi, paikan ulkonäkö tms.)
- Osaatko kertoa millaista asemaa Klubi on pitänyt työpaikallasi tai yleisesti Noormarkussa? (eli millaisia tunteita tai ajatuksia paikka on ihmisissä herättänyt)
- Mitä Klubi merkitsee sinulle paikkana?
- Oletko itse käyttänyt Klubia omiin tilaisuuksiin?
- Missä muussa käytössä paikka on ollut itselläsi?

Yhteisö

- Millainen työyhteisö teillä oli, kun aloitit työskentelyn?
- Oliko tuolloin vielä hierarkia eroja havaittavissa? Millaisia?
- Miten hierarkia erot ovat muuttuneet nykypäivään verratessa?
- Saiko yhtiön jakautuminen 2001 aikaan muutoksia omassa työyhteisössänne?
- Millainen työyhteisö on nyt?
- Koetko, että joitain hierarkiaeroja olisi vielä nykyäänkin olemassa?

Paikallisuus

- Oletko alkuperäisesi kotoisin Noormarkusta?
- Oletko asunut kuinka kauan paikkakunnalla?
- Osaatko kertoa Noormarkussa olevasta paikallisesta yhteisöstä, esimerkiksi millainen se on?
- Oletko itse paikallisyhteisön erilaisissa tapahtumissa, seuroissa jne. mukana tai osana?
- Miten sinusta paikalliset kokevat Klubin?

Liite 3.

Muistelutilaisuus 24.8.2023, Noormarkun Klubilla (Muistelutilaisuuden runko, MT1)

Eli aluksi voitaisiin ihan kertoa, ketä me olemme ja ehkä jo alustavasti hieman avata, miten tämä Klubi liittyy meihin. Sitten kerrataan tietosuojalomake, josta siirrytään Klubin historian alustukseen.

Klubin historiaa

- Mitkä ovat Klubiin liittyen varhaisimmat muistosi?
- Oletko ollut osa Noormarkun paikallista yhdistystoimintaa? (esim. Torvisoittokunta, lotat, suojeluskunta, Nopsa, MLL tms.)
- Mitä muita muistoja liität Klubiin?
- Ovatko vanhempasi tai muut sukulaisesi vierailleet tai käyttäneet Klubia?
- Osaatko kuvailla, mitä paikka merkitsi heille mahdollisesti?

Klubi

- Millaista asemaa Klubi on pitänyt paikkakunnalla?
- Mitä Klubi merkitsee sinulle paikkana?
- Oletko käyttänyt Klubia omiin tilaisuuksiin?
- Millaisissa tilaisuuksissa olet ollut Klubilla? Lisäksi minkä yhdistysten kautta tms.

Paikallisuus

- Oletko kotoisin Noormarkusta?
- Kuinka kauan olet asunut paikkakunnalla?
- Jos et ole Noormarkusta, oletko joskus asunut täällä tai mitä muita yhteyksiä sinulla on paikkakuntaan?
- Osaatko kertoa Noormarkussa olevasta paikallisesta yhteisöstä, esimerkiksi millainen se on?
- Oletko itse paikallisyhteisön erilaisissa tapahtumissa, seuroissa jne. mukana tai osana?
- Miten sinusta paikalliset kokevat Klubin?
- Mitä Noormarkun ruukki merkitsee sinulle?
- Koetko, että alueelle tulo on sinusta epätoivottua?

Ahlström-yhtiö

- Onko sinulla läheinen suhde Ahlström-yhtiöön?
- Oletko ollut työntekijänä yhtiössä?
- Mitä yhtiö merkitsee sinulle?

Liite 4.**TALLENNETUN HAASTATTELUAINIESTON KÄYTTÖLUPA**

Haastateltavan nimi _____

Puhelinnumero ja sähköposti _____

Haastattelupaikka ja -päivämäärä _____

Haastattelijan nimi _____

Tässä haastattelussa esille tulleita asioita saa käyttää

Aineiston saa arkistoida A. Ahlström historialliseen arkistoon. Kyllä EiAnnan luvan aineiston käyttöön Juliaana Granholmin
Pro gradu -tutkielmaa varten Kyllä EiHaluan tutkimuksessa jäädä anonymiksi Kyllä Ei

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitukset

Haastateltavan allekirjoitus_____
Juliaana Granholm

Liite 5.**Valokuvia koskeva lupalomake.**

Lupalomakkeita on laadittu kaksi (2) kpl, joista toinen jää tutkijan ja toinen valokuvien luovuttajan haltuun.

Nimi _____

Yhteystiedot (sähköposti tai puh.) _____

Valokuvaa/valokuvia saa käyttää Juliaana Granholmin
Pro Gradu -tutkielmassa

En anna suostumusta valokuvieni käyttöön tutkielmaa varten

Valokuvat saa tallentaa A. Ahlström historialliseen arkistoon

Valokuvaa/valokuvia saa lisäksi käyttää Noormarkun Klubia
koskevaa näyttelyä varten

En anna suostumusta valokuvieni käyttöön näyttelyä varten

Annan luvan valokuvieni skannaamiseen tutkimusta ja näyttelyä varten

Tämä lupalomake koskee ____ kpl valokuvia

Tutkimuksessa ja näyttelyssä mahdollisesti käytettyihin valokuviin tahdon viittaukset

Henkilön x- kotiarquivo. (jolloin valokuva ei ole anonyymi julkaistaessa)

Toivon jäädä anonyymiksi, jolloin viitataan vain yksityiskokemuksiin.

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitukset

Valokuvien luovuttaja

Juliaana Granholm

Liite 6.

Tiedote tutkittaville koskien projektia “Pro gradu -tutkielma” sekä ”Noormarkun Klubista kertova näyttely 2024”

Olet ottamassa osaa Turun yliopistossa järjestettävään tieteelliseen tutkimukseen. Tämä tietosuojaseloste kuvaa sitä, miten henkilötietojasi tullaan käsittelemään tutkimuksessa.

1. Rekisterinpitäjä

Tutkija: Juliaana Granholm

Muistelutilaisuudessa saatu aineisto (muistitieto, sekä valokuvat) tallennetaan myös A. Ahlström Osakeyhtiön yksityiseen arkistoon.

Yhteyshenkilö projektia koskevissa asioissa:

Nimi: Juliaana Granholm

Puh.: 0440 577 589

E-mail: juigra@utu.fi

2. Kuvaus tutkimuksesta ja henkilötietojen käsittelystä

Tutkimus koskee Pro Gradu -tutkielmaa. Tutkielman aineiston keräämiseksi järjestetään muistelutilaisuus. Tutkimuskohde on Noormarkun Klubi, joka täyttää 2024 100 vuotta.

Muistelutilaisuus järjestetään tutkimuksen aineiston keruun vuoksi.

Muistelutilaisuudessa käytettävää materiaalia käytetään myös Noormarkun Klubista koottavaan näyttelyyn ensi vuonna. Muistelutilaisuudesta saatava aineisto tallennetaan myös A. Ahlström yritysarkistoon.

3. Tutkimusryhmän vastuullinen yhteyshenkilö

Nimi: Juliaana Granholm

Puh.: 0440 577 589

E-mail: juigra@utu.fi

4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Turun yliopiston tietosuojavastaava on tavoitettavissa sähköpostitse osoitteesta: dpo@utu.fi.

5. Henkilöt, jotka osallistuvat henkilötietojen käsittelyyn

Juliaana Granholm

6. Tutkimuksen nimi sekä tutkimuksen kesto

Tutkimuksen nimi: ”Hauska ja ajanmukainen Klubihuoneisto”

Henkilötietojen käsittelyn ajallinen kesto: tutkimuksen keston laajuus on 2023 joulukuuhun saakka.

7. Henkilötietojen lainmukainen käsittelyperuste

Henkilötietoja käsitellään seuraavan, tietosuoja-asetuksen 6(1) artiklassa mainitun, käsittelyperusteen nojalla:

- rekisteröidyn suostumus;
- käsittely on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi;
- rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen;
- käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi:
 - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastollisia tarkoituksia varten;
 - tieteellisten aineistojen tai kulttuurisperinnöllisten materiaalien arkistointia varten;
 - rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu.

8. Tutkimusmateriaaliin sisältyvät henkilötiedot sekä suojaustoimenpiteet

Tutkimuksessa kerätään muistitietoa Noormarkun Klubiin liittyen. Kerättäviä henkilötietoja ovat henkilöiden nimet, muistitieto paikkaan liittyen, kotipaikkakunta, mahdolliset isovanhempien tai sukulaisten nimet tai paikkakunnat, jossa henkilöt ovat asuneet, sekä työpaikkaa koskevat tiedot, valokuvat, sekä muu muisti- tai henkilötieto, josta henkilö voidaan tunnistaa.

Suojaustoimiksi rekisteröityjen oikeudet toteutetaan pseudonymisoinnilla.

9. Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluontoiset henkilötietoryhmät)

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä.

10. Henkilötietojen keräämisen lähteet

Henkilötietoja kerätään tilaisuudessa muistitietona. Muistitiedon keräämisen apuna käytetään valokuvia.

11. Henkilötietojen siirtäminen ja jakaminen kolmansille osapuolille

Henkilötietoja siirretään seuraaville vastaanottajille Turun yliopiston/tutkimusryhmän ulkopuolelle:

A. Ahlström yritysarkisto.

12. Henkilötietojen siirtäminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

13. Automaattinen päätöksenteko ja noudatettavat suojatoimet

Automaattista päätöksentekoa ei toteuteta käsiteltäviin henkilötietoihin.

Henkilötietoihin sovelletaan seuraavia suojatoimia:

- Aineisto on salassa pidettävää.
- Kirjalliseen materiaaliin sovellettavat suojatoimet: Kirjalliseen materiaaliin pääsee käsiksi ainoastaan tutkija itse, sekä A. Ahlström yritysarkiston henkilökunta. Aineistoa ei saa käyttää luvatta.
- IT-järjestelmissä toteutettava henkilötietojen käsittely:
salasanat, pääsyoikeudet.
- Muu:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa.
- Analysoitava aineisto sisältää suorat tunnistetiedot.

Perustelut: Muistitietoa käsittelevää aineistoa ei pystytä tekemään täysin tunnistamattomaksi, sillä muistitieto liittyy aina henkilöön itseensä ja täten on henkilötietoa. Olemme sopineet erikseen muistelutilaisuuteen osallistuvien kanssa, kenen nimen tutkimuksessa saa mainita, ja ketä ei halua nimeänsä mainittavan.

14. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusaineisto arkistoidaan:

- ilman tunnistetietoja
- tunnistetiedoin

Minne tutkimusaineisto tallennetaan ja kuinka pitkäksi aikaa: A. Ahlström yritysarkisto.

15. Oikeutesi rekisteröitynä sekä näihin tehtävät poikkeamat

Juliaana Granholm.

Puh. 0440 577 589

E-mail: [juigra@utu.fi](mailto:juihra@utu.fi) tai juliaanagranholm@outlook.com

Rekisteröidyn oikeuksiin tehtävät poikkeamat

Tietosuojasetuksen sekä kansallisen tietosuojalain nojalla rekisteröidyn oikeuksiin voidaan tehdä tiettyjä poikkeamia, kun henkilötietojen käsittelyperusteena toimii tieteellinen tutkimus ja oikeuksien toteuttaminen tekisi käsittelyn tarkoituksen (tässä tapauksessa tieteellisen tutkimuksen) joko mahdottomaksi tai aiheuttaisi huomattavaa haittaa käsittelylle.

Tarve tehdä poikkeamia rekisteröityjen oikeuksiin arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tämän tietosuojaselosteen tutkimuksessa on todennäköisesti tarpeen tehdä poikkeamia seuraaviin rekisteröityjen oikeuksiin:

- Oikeus saada pääsy tietoihin (Artikla 15)
- Oikeus tietojen oikaisemiseen (Artikla 16)
- Oikeus tietojen poistamiseen (Artikla 17)
- Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (Artikla 18)
- Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä (Artikla 20)
- Vastustamisoikeus (Artikla 21)

Muistelutilaisuuteen osallistuvat henkilöt tietävät mihin tarkoitukseen muistitietoa käytetään.

Rekisteröidyllä on tutkimuksessa kuitenkin oikeus päästä itseään koskeviin tietoihin käsiksi, sekä oikeus tietojen oikaisemiseen. Tämä oikeus koskee ainoastaan tutkimusvaihetta. Rekisteröidyllä ei ole oikeutta vaikuttaa edellä mainittuihin tietoihin, tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Rekisteröidyllä ei ole oikeutta tietojen poistamiseen, käsittelyn rajoittamiseen, tietojen siirtämiseen järjestelmästä tai vastustamisoikeutta.

Oikeus valituksen tekemiseen

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetulle, jos koet, että henkilötietojasi on käsitelty soveltuvan tietosuojalainsäädännön vastaisesti.

Tietosuojavaltuutetun yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki

Puhelinvaihde: 029 566 6700

Sähköposti (kirjaamo): tietosuoja(at)om.fi